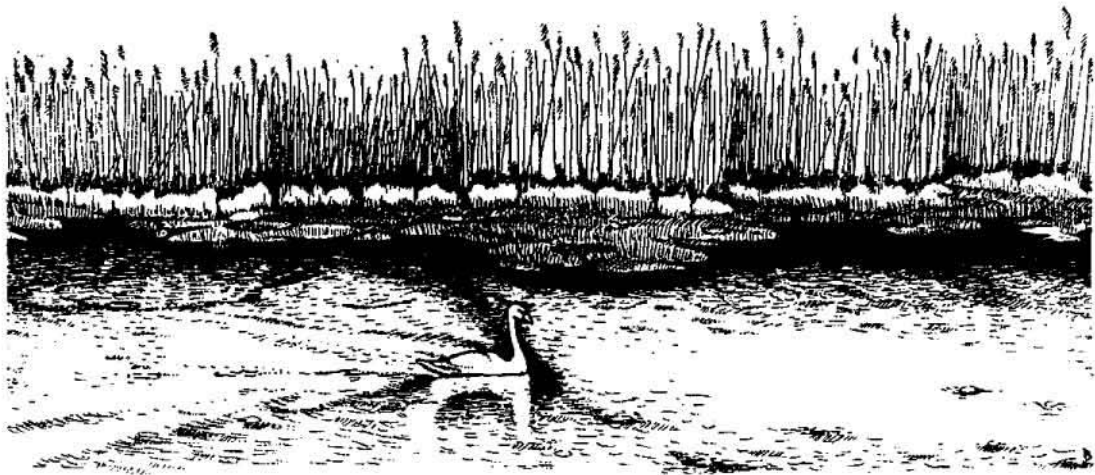

LÄNSSTYRELSEN
I STOCKHOLMS LÄN

1975:02

Sänkta och utdikade sjöar i Stockholms län

Stockholm 1976/nytryck 1997

Sänkta och utdikade sjöar i Stockholms län

Örjan Asplund
1975

Förord

Människan har i stor utsträckning påverkat miljötillståndet i våra sjöar och vattendrag. Påverkan har skett genom utsläpp av föroreningar men också i hög grad av fysiska ingrepp som till exempel utfyllnad av vattenområden, uträtning och kulvertering av vattendrag eller sänkning av vattennivån i sjöar. För att förstå det nuvarande tillståndet i våra sjöar är alltså kunskap om tidigare ingrepp i eller i närheten av sjöarna av stor betydelse.

Denna rapport redovisar, huvudsakligen med hjälp av arkivmaterial, utbredningen och omfattningen av sjösänkingsföretagen i Stockholms län. Av inventering framgår att av länets ca 900 sjöar har omkring 390 sjöar varit föremål för sjösänkingsföretag, framför allt i syfte att vinna odlingsbar mark. Av slättbygdens sjöar är hela 80 procent påverkade av sjösänkningar.

Inventeringen gjordes 1975 av Örjan Asplund. Författaren ansvarar själv för det vetenskapliga och materiella innehållet samt för de åsikter och värderingar som framförs.

1995 kompletterades inventeringen (bilaga 5) med ytterligare sjöar som vid fältbesök genom åren visat sig vara sänkta eller utdikade.

Doris Solander
Sektionschef
Miljöövervakningssektionen

Innehåll

SAMMANFATTNING	2
INLEDNING	3
Motiv för inventeringen	3
Inventeringens omfattning	3
Begreppet sjösänkning	4
HISTORIK	4
LAGAR OM SJÖSÄNKNINGAR	5
SJÖSÄNKNINGARNAS EKONOMI	6
Sjösänkningarnas kostnader	6
.....och vinster	6
SJÖSÄNKNINGARNAS KONSEKVENSER	7
Bortodling	7
Igenväxning	8
KÄLLMATERIAL	8
Lantbruksnämndens syneförrättningar	8
Överlantmäterimyndighetens förrättningshandlingar	9
Vattendomar	9
Övrigt material	9
RESULTATREDOVISNING	9
Förklaringar till tabellredovisningen	10
Sjösänkningarnas omfattning	12
Sjösänkningens geografiska utbredning	13
HUR FULLSTÄNDIG ÄR INVENTERINGEN?	13
Jordbruksstatistiken	13
Sjösänkningar i ett jordbrukspolitiskt perspektiv	14
LITTERATURFÖRTECKNING	18
BILAGOR	
Bilaga 1	Karta över sänkta och utdikade sjöar i Stockholms län (förvaras i ficka på pärmens insida)
Bilaga 2	Tabeller över sänkta och utdikade sjöar i Stockholms län
Bilaga 3	Alfabetisk förteckning över inventerade sjöar
Bilaga 4	Kommunvis förteckning över inventerade sjöar
Bilaga 5	Kompletteringar från 1995, tabell och karta
APPENDIX I	Reglering av vissa sjöar för kraftändamål
APPENDIX II	Data om några reglerade sjöar

Tryckt första gången 1975 som Länsstyrelserapport nr 2. Kompletterad 1995 och nytryckt 1997.

Rapporten kan beställas från Miljövårdsenhetens expedition, 785 51 28.

SAMMANFATTNING

Sänkning och utdikning av sjöar har i regel genomförts med syfte att förbättra eller vinna ny mark för odling. Av denna anledning har de flesta sjösänkingsföretag genomförts i jordbruksbygder. Intresset för sjösänkningar har därför varit stort i Stockholms län eftersom stora delar av länet utgörs av gammal jordbruksbygd på marker i anslutning till sjöar och vattendrag.

I de inre delarna av länets upplandsdel har över 80% av sjöarna varit föremål för syneförrättning för sjösänkning. De sjöar som ligger på öar i skärgården och i andra kuperade områden omges i motsats till slättbygdens sjöar i regel inte av några betydelsefulla jordbruksområden. Här har sjösänkningar inte varit så vanliga. I stället har uppdamningar genomförts, för att ta tillvara vattenkraften, så att flera nya sjöar bildats. Som representant för denna typ av typografi kan nederbördsområde 61/62 nämnas. I detta område har endast ca 8% av sjöarna sänkts.

Av länets ca 1 000 sjöar eller f d sjöar har drygt en tredjedel, eller 370 st, sänkts. I 65 fall var syftet med sjösänkningen att helt utdika sjön. Betydligt fler sjöar har dock numera, som en följd av sänkningen, övergått till våtmarker och senare i vissa fall även till andra typer av mark. Av de sänkta sjöarna betecknas 88 st som kärr-, moss-, skogs- eller odlingsmark på den topografiska kartan. Den totala landvinningen beräknades vid syneförrättningarna uppgå till 22,6 km². Arean är egentligen betydligt större eftersom uppgifter om landvinningar saknas i många handlingar.

Av de ca 400 sjöar som före eventuell sjösänkning hade en area större eller lika med 10 ha har 232 st eller nära 60% varit föremål för syneförrättning som syftat till sjösänkning. 72 av de sänkta sjöarna är nu mindre än 10 ha.

Ser man sjösänkningarna i ett historiskt perspektiv finner man två klart urskiljbara perioder under vilka aktiviteten på detta område varit speciellt stor. Den första varade endast ett årtionde under 1800-talets senare del. En snabb och kraftig uppgång under 1880-talets andra hälft avlöstes av en lika markant nedgång 10 år senare. Den andra perioden med omfattande utdiknings- och sjösänkingsarbeten är inte lika kraftigt markerad och varade längre. Under hela 1920-talet visade antalet sjösänkingsföretag en uppåtgående trend. De tycks emellertid ej ha varit särskilt omfattande, eftersom den berörda arealen fram till 1940-talet var tämligen liten. Under detta årtionde blev dock förhållandet det omvända; relativt få men stora företag genomfördes. Från 1940-talets slut har mycket få sjösänkingsföretag som syftar till att vinna odlingsbar mark genomförts.

INLEDNING

Motiv för inventeringen

Det är ett känt faktum att många av Stockholms läns sjöar kraftigt påverkats av människan med ett påskyndat åldrande som följd. I första hand tänker man väl i detta sammanhang på att sjöarna förorenats på olika sätt t ex genom utsläpp. De vattenvårdande åtgärder och det inventeringsarbete som hittills utförts har i huvudsak inriktats på denna form av påverkan. Vid Länsstyrelsen har bl a en kartläggning av avloppsutsläpp och avloppsanläggningar genomförts (Mau 1973). Tillståndet i många av länets sjöar undersöks kontinuerligt.

Sjöar och vattendrag kan emellertid exploateras på många andra sätt än genom att de förorenas. En i många fall mer ödesdiger miljöpåverkan har skett vid utdikning och sänkning av sjöar. Genom en sänkning kan en sjös livslängd förkortas med tusentals år.

Enligt naturvårdslagstiftningen vilar huvudansvaret för naturvården i länet på Länsstyrelsen. För att åt allmänheten trygga tillgången på platser för bad och friluftsliv har i den nya naturvårdslagen (SFS 1974:1025) ökad vikt lagts vid skyddet av sjöar, hav och vattendrag.

Avsikten med detta arbete är att ge ansvariga myndigheter bättre underlag för beslut om vattenvårdande åtgärder. Inventeringen skall ge en förteckning över de sjösänkingsföretag som genomförts i Stockholms län samt en uppfattning om den totala omfattningen av dessa sjösänkningar.

Inventeringen grundar sig på arkivstudier. Endast i undantagsfall har fältstudier utförts eller kontakt tagits med ortsbefolkning eller andra personer som känner till länets sjöar.

Inventeringens omfattning

Vid en genomgång av tillgängligt arkivmaterial rörande sjösänkningar framgår det klart att någon fullständig redovisning av de sjösänkingsföretag som utförts genom tiderna är omöjlig att upprätta. Många forskare har vittnat om svårigheterna att erhålla tillförlitliga uppgifter i dessa frågor (bl a Letterström - Wallin 1927). Till svårigheterna att överhuvudtaget finna källmaterial kommer även problem när det gäller att entydigt definiera vad som menas med en sjösänkning. Definitionen beror på vilken historisk utgångspunkt man väljer.

Vi kommer senare att mer ingående diskutera de historiska förhållandena och förutsättningarna för diknings- och dämmningsarbeten och nöjer oss med att här helt kort konstatera att odlings- resp kraftutvinningsintressen ofta kommer i konflikt med varandra men att de generellt sett är knutna till skilda historiska epoker.

Väljer man att gå mycket långt tillbaka i tiden kan en sjösänkning genom att en dammanläggning rivs betraktas som ett återställande av sjön till sitt "naturliga" tillstånd. En sådan definition skulle medföra stora svårigheter vid datainsamlingen eftersom uppgifter om sjöarna i orört tillstånd i stort sett saknas. Dessutom skulle den göra inventeringen mindre användbar. Även ett tidsperspektiv som inte sträcker sig längre tillbaka än till sjösänkningstillfället medför också svårigheter. När en förening för sjösänkning bildas förbinder sig deltagarna att underhålla kanaler och diken. Vid underhållsarbeten som rensning av igenslammade och igenväxta avlopp kan vattenståndet i sjön påverkas.

Den ursprungliga ambitionen att ge en sammanfattande bild av sjösänkingsverksamheten i Stockholms län har på grund av ovannämnda svårigheter måst inskränkas till att i huvudsak omfatta sådana företag som registrerats för att de kommit i åtnjutande av statsbidrag vid utförandet eller av annan anledning föregåtts av syneförrättning. Företag som inneburit en sänkning av vattenytan vare sig det skett genom ombyggnad eller risning av dammar och/eller genom dikning, betraktas som sjösänkingsföretag. I övrigt har rensningsföretag av underhållskaraktär endast medtagits när de varit så omfattande att de varit föremål för syneförrättning.

Sjösänkningarna motiverades fram till 1900-talets mitt nära nog uteslutand med hänsyn till jordbrukets behov av odlingsbar mark. Därefter har vattenbortledningsföretagen genomförts för i huvudsak andra ändamål. Den viktigaste orsaken till sådana ingrepp är den ökade vattenförbrukningen för olika ändamål. Företag av den senare typen lämpar sig inte att redovisa i tabellform eftersom det ofta är fråga om regleringar av olika slag. De har därför förts samman i en speciell bilagedel (Appendix II). Vattenavledningsföretag som utförts efter 1920 har i regel behandlats av vattendomstolen och handlingarna i målet är därför utförliga. Många upplysningar har bedömts vara av sådant intresse att de på något sätt bör redovisas. Detta har skett i de speciella underbilagorna.

Begreppet sjösänkning

I vattenlagen (kap 7) skiljer man mellan dikning och vattenavledning. Enligt den juridiska definitionen räknas till dikning företag som genom täckdikning och avdikning syftar till att sänka grundvattenytan. Torrläggning av "*kärr, mosse eller annan dylik vattendränkt mark*" räknas till dikningsföretagen om dikningen inte vållar "*märkbar inverkan å vattenförhållandena i vattendrag, sjö eller annan vattensamling*" (kap 7, § 35).

Med vattenavledning avser lagen sådana företag som syftar till marks torrläggning genom sänkning eller urtappning av sjö eller annan vattensamling, fördjupning, utvidgning eller rätning av älv, å, eller annat vattendrag eller eljest avledning av vatten därifrån.

I praktiken är det ofta svårt att skilja mellan dikning och vattenavledning på grund av att vattenlagen inte ger någon definition av begreppet sjö och vattendrag så att de kan skiljas från kärr och dike. Vid den syneförrättning som föregår sjösänkings- eller dikningsföretag fattar emellertid förrättningsmännen beslut om företagets benämning.

I inventeringen har först och främst de företag medtagits som av förrättningsmännen betraktas som sjösänkning. Därutöver ingår även akter som vid förrättningen karaktäriserats som utdikning av träsk- eller kärrmarker där öppen vattenyta finns utritad på de kartor som upprättades i samband med sjösänkingsföretaget. Däremot har dikningsföretag genom f d sjöar som enligt förrättningshandlingarna helt saknar vattenyta inte tagits med i inventeringen.

HISTORIK

Ända från vikingatiden kan man idag finna spår av hur mänsklig aktivitet påverkat sjöar och vattendrag i Stockholms län. Det började med att man genom kanalgrävningar ville skapa bättre förutsättningar för att använda vatten som kommunikationsled.

Genom jordbrukets och järnhanterings utveckling på 1400-talet ökade behovet av energi i sådan omfattning att den mänskliga muskelkraften inte räckte till. Vattenkraften började komma till användning. Fram till 1400-talet var formerna för kraftutvinning ur våra vattendrag primitiv. Genom att bygga dammar och vallar försökte man dock höja effektiviteten i utnyttjandet av vattenkraften. Ett av de största problemen i äldre tider när det gällde att ta tillvara energi var att man saknade möjligheter att på ett enkelt sätt överföra kraften från produktionsstället till platsen för förbrukningen. För att undvika besvärliga transporter utnyttjades praktiskt taget alla lokala möjligheter till kraftuttag i vattendragen. I en järnhanterings- och jordbruksbygd som Stockholms län blev det på så sätt mycket vanligt att sjöar och åar dämades upp.

För att belysa vattnets betydelse som kraftkälla i gångna tider och hur naturen i ett område förändrats genom andra former av kulturpåverkan än genom sjösänkningar, har inventeringen kompletterats med ett appendix där Nacka-, Boo- och Tyresöområdet beskrivits. Omfattande diknings-, dämnings- och regleringsarbeten har genomförts i dessa områden för att utnyttja vattnet som naturresurs.

Fram till mitten av 1800-talet var bristen på energi större än brister på odlingsbar mark. I regel prioriterades möjligheten att utvinna kraft framför utsikterna att öka jordens avkastning. Med den snabbt växande befolkningen och den framväxande industrialismen ökade efterfrågan på matval och jordbruket började i allt större utsträckning producera produkter till försäljning. Trots betydande emigration till Amerika och nyodling i Norrland uppstod ett stort behov av att förbättra och odla upp ny mark i Syd- och Mellansverige. Det problematiska försörjnings- och sysselsättningsläget framkallade en våg av nyodling i vårt land. Av allt att döma avmattades den på 1860-talet för att ebba ut före 1880 (Svensson 1965, s 295 och Kunse 1970, s 32). Nyodlingen ersattes av olika former av jordförbättringsarbeten. De viktigaste åtgärderna var att torrlägga jorden och att frigöra eller tillföra näringsämnen genom kalkning eller konstgödning.

Samtidigt med att den odlingsbara marken blev allt värdefullare underlättade den tekniska utvecklingen inom energiutvinningsområdet en omprioritering när det gällde att tillgodogöra sig naturresurserna. Efter 1870 började vattenhjulet ersättas av ångturbiner. Ångkvarnar och sågar blev allt vanligare. När jordbruks- och kraftutvinningsintressen kom i konflikt med varandra bidrog dessa faktorer till att de förra allt oftare fick företräde.

Dikningsarbeten utförda fram till 1800-talets mitt syftade i regel endast till att förhindra översvämningar genom att ytvattnet leddes bort. Därefter kom torrlägningsföretagen alltmer att inriktas på att sänka grundvattennivån. En viktig insats för att ändra dikningsföretagens inriktning gjorde skotten Georg Stephens. Torrläggning av mark har säkerligen genomförts ända sedan man började odla jorden i Sverige. Någon inhemsk expert fanns inte i landet förrän 1806 då Hushållningssällskapet i Örebro län inkallade Stephens som sakkunnig i dessa frågor. År 1835 anställdes han av staten och fick därigenom hela landet som verksamhetsfält (SOU 1937:8, s 9).

Statens understödande verksamhet för torrläggning av mark för jordbruksändamål går tillbaka till 1840-talet. Från denna tid beviljades lån och bidrag till utdikningar och avtappningar av sankmarker och sjöar i mellersta och södra delarna av landet (Ehnbom 1941, s 110).

I början av 1880-talet började staten ta en allt mer aktiv del i nyodlings- och jordförbättringsverksamheten. Tidigare hade stimulansåtgärderna i stort sett begränsats till att avskaffa de pålagor jordbruket sedan gammalt varit utsatt för. År 1879 stiftades en ny lag om vattenbortledningar och 1883 ersattes de gamla blygsamma anslagen för torrläggning med en betydligt mer generöst tilltagen odlingslånefond (Gellerman 1958, s 110). Nya rön som gjorde det möjligt att med hjälp av konstgödning odla upp moss- och myrmarker ökade fondens popularitet.

LAGAR OM SJÖSÄNKNINGAR

Redan i de gamla landskapslagarna fanns bestämmelser som syftade till att underlätta nyodling. De första lagarna torde ha tillkommit under 1000 - 1100-talet. Befolkningen växte relativt snabbt. Detta och den sociala strukturen tvingade fram en kraftig expansion av den uppodlade marken. Från denna tid och till långt in på 1900-talet har en grundläggande tankegång i lagen varit, att varje företag med ändamålet att förbättra och utöka den odlade jorden är till gagn för landet (Ehnbom 1941, s 24).

Av allt att döma uppnåddes gränsen för lönsam nyodling under 1800-talet. Först då uppstod ett behov av att juridiskt reglera förhållandet mellan jordbruks- och vattenkraftsintressenterna. Sedan lång tid tillbaka har lagen medgivit att fritt anlägga husbehovsmjölkvvarnar om detta inte medförde olägenheter för andra markägare. Redan i en författning från 1764 stadgades dock om allmän skyldighet att delta i rensningsarbeten för att förhindra översvämningar. En kunglig förordning från 1824 gjorde det möjligt att tvångsvis ändra eller riva vattenkraftverk som genom uppdamning skadade jord eller hindrade dess odling. I förordningen infördes också tvångssamfällighetsprincipen. Den innebar att alla som fick någon fördel av en sjösänkning eller ett dikningsföretag skulle bidra till kostnader i förhållande till den åtnädd de fick av företaget. Tvångsanslutningsprincipen utvecklades i senare lagstiftning. År 1879 antogs en lag och kungörelse där vissa villkor för tillstånd från det allmännas sida stadgades om dikning och annan avledning

av vatten. De nu gällande bestämmelserna i vattenlagen (kap 7) från 1920, grundar sig på samma huvudprincip som 1879 års lag om vattenavledning (SOU 1973:31, s 34).

Sjösänkningar skall, när de syftar till jordförbättring, föregås av en utredning om företaget - en s k syneförrättning. Regeringen utser genom Länsstyrelsen förrättningsmännen som genomför undersökningar av teknisk, ekonomisk och juridisk art.

Förrättningsmännen prövar om företaget kan genomföras och lämnar anvisningar om hur det skall genomföras. I vissa fall skall förrättningsmännens utlåtande underställas vattendomstolen för prövning. Flera villkor skall vara uppfyllda för att en sjösänkning, som syftar till att torrlägga mark, skall genomföras. Det krävs bl a att företagets nytta överstiger dubbla kostnaden och att ägarna till minst hälften av den berörda markarealen är villiga att genomföra företaget.

Sjösänkningar med annat syfte än jordförbättring skall prövas av vattendomstolen.

SJÖSÄNKNINGARNAS EKONOMI

Som vi tidigare sett är ett av villkoren för att en sjösänkning skall få utföras att företaget är ekonomiskt försvarbart. Man försöker därvid beräkna lönsamheten genom att uttrycka företagets alla konsekvenser - positiva såväl som negativa - i ekonomiska termer.

Sjösänkningarnas kostnader

Förr inräknades i kostnaderna i regel endast arbets- och materialkostnader för utgrävningen och eventuella damm- och brobyggnader och dylikt, ersättning för mark som togs i anspråk, förlorad fågeljakt och förlorat fiske, lösen av kvarnar, sågar och andra vattenkraftanläggningar. I ett sjörikt och glesbefolkat land som Sverige betraktades sociala och ekologiska "kostnader" som försumbara, när svälten kanske stod för dörren.

De vid sjösänkningar motstående ekonomiska intressena har sedan 1800-talet genomgått en grundläggande förändring. Tidigare var vattnet en naturresurs först och främst genom att det kunde användas som kraftkälla. I Stockholms län ligger vattnets värde numera till stor del i dess användning för olika ändamål i hushållen och inom industrin. Till detta kommer att fritidsaktiviteter i anslutning till vatten fått allt större ekonomisk betydelse.

På grund av den strukturrationalisering som jordbruket genomgått under de senaste årtiondena har sjösänkningar nu spelat ut sin roll. I de fall man numera utmanar miljövårds- och fritidsintressen med förslag om sjösänkningar torde betydligt större ekonomiska värden stå på spel än de som kan vinnas genom att jord torrläggs för jordbruksändamål.

.....och vinster

Långt in på 1900-talet motiverades torrlägningsföretagen uteslutande med hänsyn till jordbrukets produktivitet. Vid beräkning av ett företags vinst beaktades därför i regel endast torrläggningens effekter på jordens avkastning. Markvärdet beräknades stiga först och främst genom att den vattensjuka jorden torrlades och därigenom förbättrades. I vissa fall ansågs markens värde öka genom att områdets frostillstånd minskade. Endast i undantagsfall var syftet med en sjösänkning att utvinna nya landområden ur tidigare sjöbotten.

Kvalitetshöjning på den vattenskadade marken vinnas på två sätt:

1. Översvämningar förebyggs.
2. Den s k bestämmande vattenytan sänks.

Bestämmande vattenyta är ofta grundvattennivån. Den ligger dock högre om markens beskaffenhet är sådan att ytvattnet inte förmår dränera eller avrinna.

Vid översvämningar av ytvatten på odlad mark kan den växande grödan förstöras. Skörden blir omöjlig att bärga och brukningen försvåras. Sker översvämningarna under vintern kan växternas rotsystem förstöras genom s k isbränna.

Är orsaken till markens vattenskada att den bestämmande vattenytan är för hög innebär även det att brukning och skörd försvåras eller omöjliggörs genom markens försämrade bärighet. Skördens kvalitet och kvantitet försämras främst på grund av att rotsystemets utveckling hämmas på vattenskadade marker.

Det höga vattenståndets skadliga inverkan på skörderesultatet är beroende av markens användning och beskaffenhet. Åkermark kräver större torrläggning än ängsmark och lerjord större än sandjord. Vid beräkning av markens ökade värde vid torrläggning använder man sig överslagsmässigt av graderingskurvor. Kurvan i fig 1 gäller för åkermark med lerjord (Reinius, s 158).

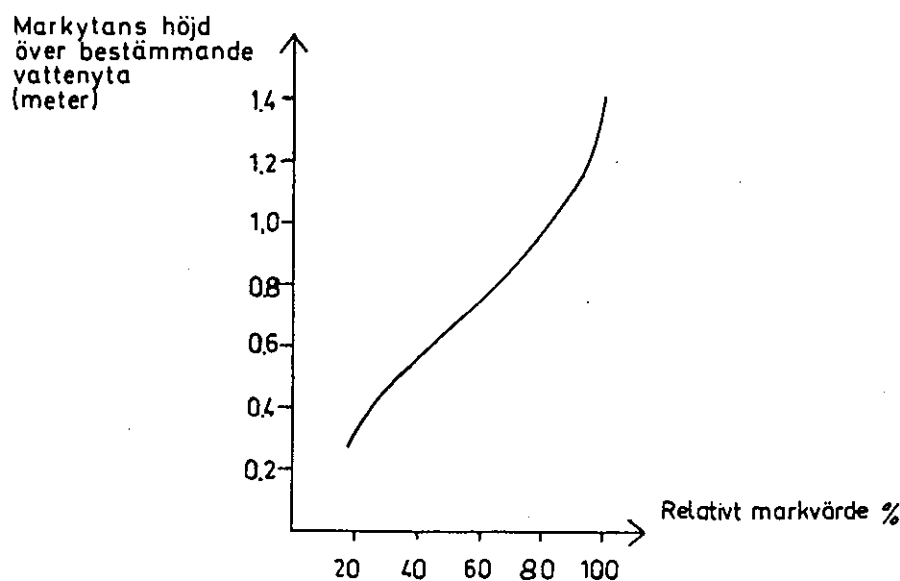

Fig 1. Markvärderingskurva för åkermark som består av lerjord.

För att marken inte skall anses som vattenskadad och ha sitt fulla värde skall bestämmande vattenyta i det här fallet ligga 1,4 m under markytan. Om däremot bestämmande vattenytan ligger 65 cm under markytan beräknas marken vara vattenskadad till 50% och har alltså endast halva värdet av motsvarande mark som är fullständigt torrlagd. I den markvärderingslängd som uppställs för att beräkna ett torrläggningsföretags vinst väger man samman markens värde som matjord, alv och lämplighet för odling, med den vattenskada marken är utsatt för.

SJÖSÄNKNINGARNAS KONSEKVENSER

Som tidigare nämnts har det primära syftet med en sjösänkning ofta inte varit att vinna land ur tidigare sjöbotten. I de fall detta varit syftet har inte sällan hela sjön urtappats och torrlagts. Vid dessa företag har emellertid misslyckandena varit många eftersom den torrlagda sjöbotten sjunkit.

Bortodling

Redan vid syneförrättningen var man medveten om att en del av landvinningarna efter en tid kunde gå förlorad genom sättningar. En annan faktor som inte alltid togs med i beräkningen men som också bidrog till att den tidigare sjöbotten sjönk var bortodling. Humushalten i de organogena gyttejordarna minskade när luften fick tillträde. Syret ökar omsättningen av den organiska substansen i jorden.

När jorden brukats en tid har den tidigare sjöbottnen sjunkit så mycket att nya utdikningsföretag framtvingades. Slutresultatet har ändå blivit att marken på nytt satt sig och blivit vattensjuk. Som exempel på hur syftet med en sjösänkning inte uppnåtts kan Angarnsjön (sjö nr 10 i nederbördsområde 60) tjäna. Sjön sänktes första gången 1851. Trots att man därefter gjort fem torrlägningsförsök ligger den tidigare sjöbottnen fortfarande under vatten och är oanvändbar för odling.

Igenväxning

Förhållandet att sjöbottnarna ofta består av jord rik på organiskt material leder inte alltid till att marken sjunker genom bortodling och sättningar. Verkningarna kan också bli de rakt motsatta. I många fall har man med sjösänkningen inte syftat till att nämnvärt minska sjöns areal utan endast torrlägga vattenskadad mark kring den. Resultatet har dock i vissa fall blivit en långt mer omfattande igenväxning än man befarat och förutsett. Sjön har förvandlats till kärr eller starrängar.

Genom sänkningen kan näringsförrådet i tidigare vegetationsfria sedimenttytor på sjöns botten utnyttjas av vass, starr och andra växter. Eftersom vattenvolymen minskar i den sänkta sjön höjs också koncentrationen av närsalter i vattnet. Detta bidrar till ytterligare igenväxning.

Några beräkningar av volymminskningens omfattning vid skilda sjösänkningar har inte kunnat utföras. Man har dock anledning antaga att den är avsevärd. Vallentunasjön (sjö nr 22 i nederbördsområde 61) är ett exempel på den typ av grunda lerslättisjöar som ofta blivit föremål för sjösänkning. Före sänkningen i enlighet med 1889 års förrättning var medelvattenvolymen i sjön 20,3 milj m³. Ingreppet innebar att volymen minskade med 1/4 till 15,4 milj m³ (Gustafsson-Meijer 1971, s 26).

KÄLLMATERIAL

De olika typer av källmaterial som inventeringen baserar sig på är:

1. Lantbruksnämndens syneförrättningar.
2. Överlantmåterimyndighetens förrättningshandlingar.
3. Vattendomar.
4. Övrigt material.

En studie av de äldre socken- och häradskartor som finns bevarade i lantmäteristyrelsens arkiv har också genomförts. Kartritningstekniken var emellertid förr så bristfällig att man utifrån detta material inte med tillfredsställande säkerhet kunnat säga om ingrepp skett. Endast i de fall misstankar om sjösänkning kunnat bekräftas på annat sätt har dessa företag medtagits i inventeringen.

Många värdefulla upplysningar om utdikningar och sjösänkningar kan säkert också hämtas från hembygdsskildringar av olika slag. En genomgång av alla dessa ofta mycket omfattande skrifter skulle emellertid vara mycket tidskrävande och har därför inte kunnat genomföras.

Före vattendomstolens tillkomst 1920 behandlades tvister i vattenmål i de allmänna domstolarna. Det finns därför anledning förmoda att en del sjösänkingsföretag som genomfördes, främst genom att dammar ändrats eller rivits, står att finna i äldre domstolsförhandlingar. Innan tillkomsten av 1880 års dikningslag gav de allmänna domstolarna tillstånd till sjösänkningar och utdikningar. För att få en klar bild av sjösänkningarnas omfattning längre tillbaka i tiden krävs därför att inventeringen kompletteras med en genomgång av domstolsprotokoll vid häradsrätterna.

I övrigt finns kungabrev om ersättningar och odlingslån vid sjösänkingsföretag i kammarkollegiets arkiv. Det är inte troligt att detta material omfattar andra sjöar än de som finns upptagna i Lantbruksnämndens, Lantmäterimyndighetens och Vattendomstolens handlingar. En genomgång av Kammarkollegiets arkiv har därför inte ansetts nödvändig.

Lantbruksnämndens syneförrättningar

De handlingar som upprättas och insamlas i samband med syneförrättningar finns i regel mest kompletta i Lantbruksnämndens arkiv. De innehåller lantbruksingenjörens förordnande som förrättningsman, ansökan om dikningen eller sjösänkningen, protokoll fört vid sammanträden med intressenterna i företaget, fullmakter, kungörelser, förrättningsmännens utredning och utlåtande med jordvärderingslängder, kostnadsberäkning och grävningstabeller, arvodesräkning, kartor, avsyningsprotokoll m m.

Handlingarna är arkiverade i kronologisk ordning och omfattar således inte endast sjösänkingsföretag. Flertalet akter gäller utdikningar av annat slag. Lantbruksnämnden har emellertid upprättat ett register över sjöar som sänkts under perioden 1913 - 1965. En genomgång av samtliga förrättningshandlingar upprättade före 1913 och efter 1965 har varit nödvändig för att övriga sjösänkingsföretag skulle komma med i inventeringen. Hos Lantbruksnämnden finns också andra data, t ex uppgifter om nuvarande ordförande i sjösänkingsföretaget, som kan vara av intresse vid närmare studium av de olika företagen.

Överlantmäterimyndighetens förrättningshandlingar

Förteckningen över lantmäterihandlingarna har sammanställts utan hänsyn till förrättningarnas beskaffenhet. Vid systematiseringen har det geografiska läget tagits som utgångspunkt. Varje fastighet tillhör en jordregisterenhet som motsvarar den gamla byn eller stamhemmanet. Dessa enheter är i sin tur sammanförda i församlingar. Förteckningen över lantmäteriförrättningarna innehåller, frånsett aktnummer, uppgifter om bl a förrättningens beskaffenhet och det årtal när den verkställdes. Med hjälp av denna förteckning har de flesta lantmäterihandlingar som behandlar sjösänkingsföretag kunnat återfinnas.

Beskrivningen av förrättningens beskaffenhet är mycket kortfattad. Några sjösänkingsföretag kan därför ha förbigåtts. Att kontrollera alla förrättningar exempelvis av typen "Arealavmätning" för att se om de möjligen även innehåller uppgifter som är av intresse för inventeringen hade krävt en orimligt stor arbetsinsats. Lantmäterihandlingarna och Lantbruksnämndens syneförrättningar skall i princip överensstämma med varandra. Enligt § 60 i den dikningslag som gällde fram till 1920 skulle handlingarna sändas till Lantmäterikontoren efter det att syneförrättningen vunnit lega kraft. I regel är dock lantmäterihandlingarna endast ett utdrag ur Lantbruksnämndens material. Ofullständigheten kompenseras emellertid av att överlantmäterimyndighetens arkiv är fullständigare när det gäller äldre handlingar.

Vattendomar

Vattendomstolen inrättades i samband med att den nu gällande vattenlagen kom till 1921. Från denna tid har emellertid antalet ingrepp för utdikning och sänkning av sjöar varit i avtagande. Antalet företag som finns registrerade hos Vattendomstolen är därför tämligen få. I vattenboken har de företag som syftar till torrläggning gått igenom. I de fall företagen omfattat sjösänkningar, och dessa inte återfunnit i Lantbruksnämndens eller Lantmäterikontorets arkiv, har akterna till vattendomen använts som källmaterial.

Övrigt material

För vissa sjöar är uppgifterna om sänkningarna så knapphändiga eller osäkra att det varit önskvärt att komplettera materialet. De kompletterande uppgifterna gäller först och främst sjöarealer och avrinningsområden och har inte något samband med sjösänkningarna. Uppgifterna gäller sjöarnas nuvarande tillstånd och är hämtade från diverse material: vid Länsstyrelsens naturvårdsenhet eller har erhållits av personer med kännedom om de berörda sjöarna.

RESULTATREDOVISNING

De sjösänkingsföretag som kommit fram vid inventeringsarbetet redovisas i ett tabellverk och med hjälp av en karta. Tabellverket (bilaga 2) är en fullständig förteckning med vissa data över de sjösänkingsföretag som påträffats vid genomgång av källmaterialet. På kartan (förvaras lös i ficka på pärmens insida) har de sänkta och utdikade sjöarna markerats med rött.

Förklaringar till tabellredovisningen

Vid uppläggningsen av tabellbilagan (bilaga 2) har SMHI:s indelning i nederbördsområden följts. Numera använder SMHI beteckningen flodområde istället för nederbördsområde. Redovisningen gör, som redan framhållits i inledningen, inte anspråk på att vara fullständig. Endast företag som varit föremål för syne- eller lantmåteriförrättning eller som behandlats i Vattendomstolen och där handlingarna finns bevarade i Lantmåterimyndighetens, Lantbruksnämndens eller Vattendomstolens arkiv har inventerats. Materialet är mest ofullständigt för de sjöar som är belägna i församlingar som tidigare inte tillhört Stockholms län dvs Bro, Låssal-Kungsängen, Västra Ryd, Håbo-Tibble, Håtuna, Mörkö, Hölö, Taxinge och Enhörna.

De uppgifter i tabellerna som redovisas inom parentes har inget samband med något sjösänkingsföretag.

Följande data har insamlats under inventeringen:

Kolumn 1: Sjö, nr

Stockholms läns sjöar har inom varje nederbördsområde numrerats av fiskerikonsulenterna vid lantbruksnämnden (se bilaga). Nummerförteckningen över sjöarna finns tillgänglig på Länsstyrelsens naturvårdsenhet. Många av de utdikade och sänkta sjöarna har ej numrerats. De har vid inventeringen fått en bokstavsbezeichnung.

Kolumn 2: Sjö, namn

De namn som sjöarna har i de genomgångna handlingarna stämmer inte alltid överens med namnen på den ekonomiska eller topografiska kartan. I dessa fall har de namn som används numera angetts först.

Kolumn 3: Arkiv

Här anges från vilken institution uppgifterna är hämtade. Följande förkortningar förekommer:

- Lbn = lantbruksnämnden
- Ölm = överlantmåterimyndigheten
- VD = vattendomstolen
- Ls = länsstyrelsens naturvårdsenhet

När material hämtats från flera olika institutioner har det arkiv som har de mest fullständiga uppgifterna placerats först.

Kolumn 4: Akt nr

Denne kolumn innehåller den interna kodbeteckningen vilken institutionerna, som förvarar handlingarna, givit akten. En redogörelse för källmaterialets uppläggning har tidigare lämnats (s 5-7).

Lantbruksnämnden förvarar sina syneförrättningshandlingar i två olika arkiv. I båda arkiven är akterna numrerade kronologiskt oberoende av företagets karaktär.

Det äldre arkivet omfattar handlingar som upprättades före 1956. För akter upprättade mellan åren 1913 och 1954 och som karaktäriserats som sjösänkingsföretag har Lantbruksnämnden gjort en sammanställning i blankettform. På blanketterna finns de viktigaste uppgifterna om varje företag upptagna. Blanketterna har beteckningen FId:1. Det efterföljande numret anger det egentliga aktnumret. I de fall fullständiga uppgifter inte stått att finna på dessa blanketter har uppgifter hämtats från förrättningsakterna.

I det arkiv som innehåller syneförrättningshandlingar upprättade efter 1956 finns endast ett fåtal akter angående sjösänkningar. I de fall uppgifter hämtats från detta arkiv har det särskilt angivits.

I *överlantmåterimyndighetens förrättningshandlingar* har som tidigare nämnts församlingarna tagits som utgångspunkt vid indelningen. För varje församling har sedan akternas numrerats i tidsföljd.

Vattendomstolens akter betecknas enligt målets art. De förkortningar som förekommer är:

- A D eller Ans D = ansökningsdiarium
- St D = stämningsdiarium
- B U D = besvärs- och underrättelsediarium

De fyra sista siffrorna i aktbeteckningen är en årtalsbeteckning medan de två första är målets ordningsföljd under året.

Kolumn 5: Syneförrättningens namn

Vid varje sjösänkingsföretag som föregåtts av syneförrättning bildades en förening som hade till uppgift att utföra företaget. Vid bildandet fick föreningen ett officiellt namn. Endast i Lantbruksnämndens och Vattendomstolens akter anges detta namn. För lantmäteriförrättningarna har aktens benämning redovisats. De förkortningar som förekommer i samband med syneförrättningarnas namn är:

df = dikningsföretag
sf = sänkingsföretag
ssf = sjösänkingsföretag
tlf = torrlägningsföretag
vaf = vattenavledningsföretag

Kolumn 6: Förrättningen avslutad år

Här anges det år syneförrättningen avslutades. Flera förrättningar har utförts under mer än ett år och i några enstaka fall har de genom tvister, av kostnadsskäl m m, dragit ut över många år. Att syneförrättningen avslutats behöver inte innebära att arbetet med sjösänkningen började. Vanligen torde arbetet med företaget ha slutförts något eller några år efter det angivna året. I vissa fall har utförandet dock förskjutits åtskilliga år.

Kolumn 7: Avrinningsområde

Om inte annat anges har avrinningsområdets storlek beräknats vid sjöns utlopp.

Kolumn 8: Nivåförändring

Den beräknade sänkningen avser medelvattenytans nivåförändring. I de fall den inte anges i akten har en uppskattning med hjälp av de vid syneförrättningen upprättade ritningarna gjorts.

Kolumn 9 - 10: Sjöareal före och efter sänkningen

Uppgifterna om sjöarealerna är beräknade vid medelvattenståndet. Vid förrättningen har man inte alltid skiljt på sjöyta och kärrmark. Uppgifterna om sjöarealen är därför osäkra. Som tidigare framhållits slår förutsägelser om landvinningar ofta fel. Sjöarealen efter sjösänkningen bör därför betraktas som en grov uppskattning.

Har kolumnen lämnats blank saknas uppgift om sjöareal. I de fall sjöarealen är relativt liten (under 0,005 km²) har den satts till 0. Saknas öppen sjöyta helt har detta markerats med ett streck.

Kolumn 11 - 13: Berörd mark

När den bestämmande vattenytan ligger närmare markytan än 1,2 - 1,4 m betraktas marken i allmänhet som vattenskadad. Det har inte varit möjligt att till den berörda markarealen endast föra sådan mark som direkt påverkats av själva sjösänkningen. I förrättningshandlingarna redovisas all mark som omfattas av företaget. Det ingår alltså även arealer som torrlagts genom andra dikningsarbeten, utförda i samband med sjösänkningen men utan inverkan på själva sänkingsföretaget. Ofta har fler än en sjö sänkts vid samma tillfälle. Inte heller i dessa fall har de berörda markarealerna redovisats för varje sjö. Uppgifterna kan därför ibland ge en falsk bild av företagets omfattning.

Vid uppdelningen av den berörda marken på åker, äng och övrig mark har flera olika principer följts vid syneförrättningarna. Ibland har klassificeringen skett före sänkningen. Lika ofta är den en uppskattning av förhållandena efter ingreppet. I några handlingar finns båda uppgifterna redovisade. På grund av detta blir informationen om övrig mark speciellt osäker. I vissa företag ingår här impediment, landvinningar och dylikt. Vid andra förrättningar har endast mark som har något värde, t ex skogsmark och sjöslättsängar, medtagits.

Sjösänkningarnas omfattning

De i tabellverket (bilaga 2) redovisade sjösänkingsföretagen har systematiserats i tabell 1 och 2. I tabell 1 har länets samtliga sjöar uppskattats till 1 002 st. Av dessa betraktas 101 st inte längre som sjöar enligt den topografiska kartan. Av de 101 st fd sjöarna har 88 st varit föremål för sjösänkning medan 13 genom naturligt åldrande eller av annan orsak övergått till våtmarker eller andra marktyper.

Nederbörds- område	Sjöar i neder- bördsområdet	Sänkta och ut- dikade sjöar	Utdikade enligt förrättnings- handlingar	Sänkta sjöar som ej karakteriseras som sjö på topo- grafisk eller ekonomisk karta	Beräknad land- vinning enligt förrättnings- handling km ²
56/57	4	4	3	3	0,82
57	52	25	0	3	1,99
57/58	96	54	13	18	2,39
58	31	25	1	4	2,30
59	32	32	5	7	1,95
59/60	196	69	13	14	2,50
60	36	26	7	7	3,57
60/61	26	10	3	2	0,05
61	125	58	19	17	1,74
61/62	168	17	1	2	0,02
62	38	10	2	2	0,51
62/63	150	36	5	8	4,46
63	48	4	1	1	0,33
Hela länet	1 002	370	65	88	22,63

Tabell 1. Antalet sänkta och utdikade sjöar i Stockholms län, fördelade på nederbördsområden.

Bland de 1 002 sjöar som ingår i denna inventering saknas många fd sjöar. Landstinget har t ex vid en sjöräkning funnit 1 052 sjöar och betraktade 69 av dessa som döda och 100 som döende (Stockholms läns landsting 5/1973, s 5). Av de 69 döda sjöarna finns 53 med i den vid inventeringen använda sjöförteckningen. 45 av dessa har berörts av sjösänkingsföretag.

I tabell 2 har endast sjöar som är 10 ha eller större medtagits. Sjöarean har beräknats före eventuell sänkning och antalet sjöar har uppskattats till 403 st. Av dessa är numera endast 342 sjöar 10 ha eller större. 59 sjöar har genom sjösänkningar hamnat under tiohektarsgränsen.

Nederbördsomr	Antal sjöar ≥10 ha	Antal sänkta sjöar	Andel sänkta sjöar %
56/57	3	3	100
57	19	13	68,5
57/58	38	27	73
58	18	18	100
59	25	25	100
59/60	71	37	51
60	19	16	84
60/61	9	7	78
61	57	37	65
61/62	47	8	17
62	25	9	36
62/63	57	28	49
63	16	4	25
Hela länet	403	231	57

Tabell 2. Sänkta och utdikade sjöar i Stockholms län med en areal större eller lika med 10 ha före sjösänkningen.

Av de 370 sänkta sjöarna är det företrädesvis större sjöar som sänkts. 232 eller ca 2/3 av samtliga sjöar var större än eller lika med 10 ha i sänkningen. Detta bör sättas i relation till att endast 41% av sjöarna har denna storlek.

I tabell 1 redovisas uppgifter om helt utdikade sjöar. Skillnaden mellan det beräknade och det verkliga antalet utdikade sjöar torde till stor del kunna förklaras på så sätt att sjöarna efter en sänkning snabbt åldrats och övergått till våtmarker.

Sjösänkningsföretagens geografiska utbredning

Den rumsliga utbredningen av de sjöar som berörts av sjösänkningsföretag åskådliggörs på den karta som förvaras lös i ficka på pärmens insida. Som framgår av kartan är de sänkta och utdikade sjöarnas utbredning inte knuten till de nederbördsområden som utgör den regionala indelningen i tabellredovisningen. Utbredningen följer istället tämligen väl länets näringsgeografiska indelning som i sin tur är beroende av det fysiska landskapet.

Stockholms län tillhör den mellansvenska sänkans sprickdals- och slättnområden. Detaljupbyggnaden är ganska komplicerad. Med en viss förenkling kan man indela länet i två delar: Upplandsdelen som kan karaktäriseras som slättland med stora jordbruksområden och sörmulandsdelen - till vilken en del av upplandsskärgården även bör räknas - med ett mosaikartat spricklandskap (Magnusson-Lundqvist-Regnell 1963, s 592).

Koncentrationen av sjösänkingsföretag till länets slättnområden är påfallande. Längs de flacka dalgångarna som sträcker sig in i slättlandet är antalet sjösänkingsföretag mycket stort. I länets upplandsdel har förutom skärgården och vissa delar av kustområdet endast skogsområdena i Riala och norra delarna av Ununge och Edsbro församlingar en låg andel sjösänkingsföretag.

I de kuperade kust- och skärgårdsområdena samt i länets sörmulandsdel är sjösänkningarna färre och spridningsbilden mer splittrad. Eftersom flera av Södertörns jordbruksområden, t ex Sorunda och Haninge, är sjöfattiga, medan de stora skogsområdena Hanveden, Tyresta-Åva och söder om Yngern är rika på sjöar, är sjösänkingsföretagens andel inte så stor i länets södra del. Jordbruksområdena i Grödinge, Tveta och södra Vårdinge är däremot relativt sjörika och här har åtskilliga sjösänkingsföretag genomförts.

HUR FULLSTÄNDIG ÄR INVENTERINGEN?

Att inventeringen inte omfattar alla sjösänkingsföretag som genomförts i Stockholms län är självklart. Tillförlitligheten beror här liksom alltid när det gäller historisk statistik på, vilken tidsperiod man väljer. Något direkt jämförbart material finns inte men i den svenska jordbruksstatistiken finns vissa uppgifter som kan vara av intresse i detta sammanhang.

Jordbruksstatistiken

Den officiella svenska jordbruksstatistiken går tillbaka till 1865. För åren 1868-1911 finns uppgifter om vattenavtappning avgivet för Stockholms län. Utan en ingående källkritisk granskning kan detta material inte användas för att testa hur fullständig inventeringen är. En sådan granskning skulle ligga utanför ramen för denna inventering. Trots detta kan det vara av intresse att i detta sammanhang redovisa statistiken. Några betydelsefulla påpekanden bör göras innan jordbruksstatistiken används som underlag för en diskussion om torrläggningsarbeten under olika tidsperioder.

För det första har den äldre svenska jordbruksstatistikens tillförlitlighet ifrågasatts av många forskare i ämnet (t ex Svensson 1965, s 17 och Kunse 1970, s 31). En annan brist är att definitioner ofta saknas. I statistiken anges t ex inte vilka typer av företag som förts samman under rubriken "vattenavtappning". Ett speciellt problem vid en jämförelse mellan denna inventering och jordbruksstatistiken erbjuder tidsaspekten. Medan inventeringens sjösänkningar hänför sig till den tidpunkt syneförrättningen avslutades är jordbruksstatistikens vattenavtappningar knutna till tiden för företagets utförande. Slutligen tillkommer problemet att länets administrativa indelning ändrats flera gånger sedan 1800-talet. Några delar som vid företagets utförande tillhörde ett annat län tillhör numera Stockholms län och omvänt.

Diagram 1 visar att vattenavtappning var vanlig och omfattande i Stockholms län redan 1868. Orsakerna till detta står att finna i den genomgripande förändring av jordbruket som skedde under 1800-talet. För att rätt förstå torrlägningsverksamhetens historiska utveckling måste man se den mot bakgrund av hela jordbrukets och främst nyodlingens historia.

Sjösänkningar i ett jordbrukspolitiskt perspektiv

Allt sedan 1500-talet har statsmakten, främst genom lagstiftning men även genom handelspolitiska åtgärder, försökt styra utvecklingen inom jordbruket (SOU 1966:30, s 245). Hela landets ekonomi var fram till 1800-talet uppbyggd kring jordbruket och staten hade därför intresse av att bevara dess skattekraft.

I den historiska tillbakablicken har beskrivits hur de produktionshöjande åtgärderna inom jordbruket under 1800-talet övergick från nyodling till jordförbättring. Från tiden före denna övergång finns ett fåtal handlingar som behandlar dikningsföretag bevarade i de genomgångna arkiven. Diknings- och eventuella sjösänkingsarbeten torde i regel inte ha föregåtts av några syneförrättningar. I de fall vattenkraftanläggningar berördes och tvister mellan motstående intressen uppstod finns möjligheten att företagen registrerats i domstolsprotokoll. Flera lantmäterihandlingar finns bevarade från 1700-talet angående tvister om dämningshöjder. Vid dessa förrättningar har avvägningar av kvarndammar utförts.

De två äldsta handlingarna angående sjösänkningar som återfunnits är från 1835 och behandlar Brunnsvikens sänkning resp Garnsvikens reglering. I det första fallet var det fråga om en sådan sänkning av sjöns vattenstånd att ett vattenkraftverk måste rivas. Huvudsyftet var inte att torrlägga mark för jordbruksändamål utan att göra det möjligt att med båt ta sig från Saltsjön till Brunnsviken. Även beträffande Garnsviken var det först och främst för kommunikationsändamål som regleringen utfördes. Åkers kanal, som öppnats för trafik 1825, hade en sluss som bestämde vattenståndet i Garnsviken. För att förhindra översvämningar av markerna kring sjön fastställdes därför ett högsta vattenstånd i Garnsviken.

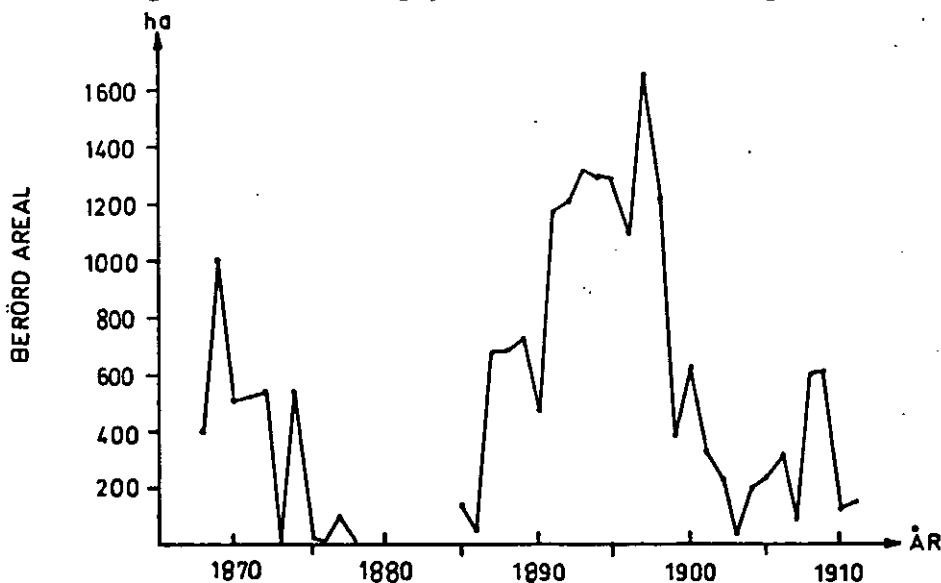

Diagram 1. Vattenavtappning: Stockholms län år 1868 - 1911 enligt den officiella jordbruksstatistiken. (Källa: Bidrag till SOS N jordbruk och boskapsskötsel)

Diagram 2. (Se nästa sida). Antalet sjösänkings- och utdikningsföretag (heldragen linje) och den berörda markarealen (streckad linje) i Stockholms län under perioden 1840 - 1970. För att de trendartade variationerna för den area som berörs av sjösänkingsföretagen under olika tidsperioder skall framträda bättre och de mer slumpmässiga skillnaderna år från år skall elimineras, har vid beräkningen ett löpande medelvärde för fem år räknats ut enligt formeln:

$$\frac{x_{n-2} + x_{n-1} + x_n + x_{n+1} + x_{n+2}}{5} = \bar{x}_n$$

där x_n är den berörda markarealen år n

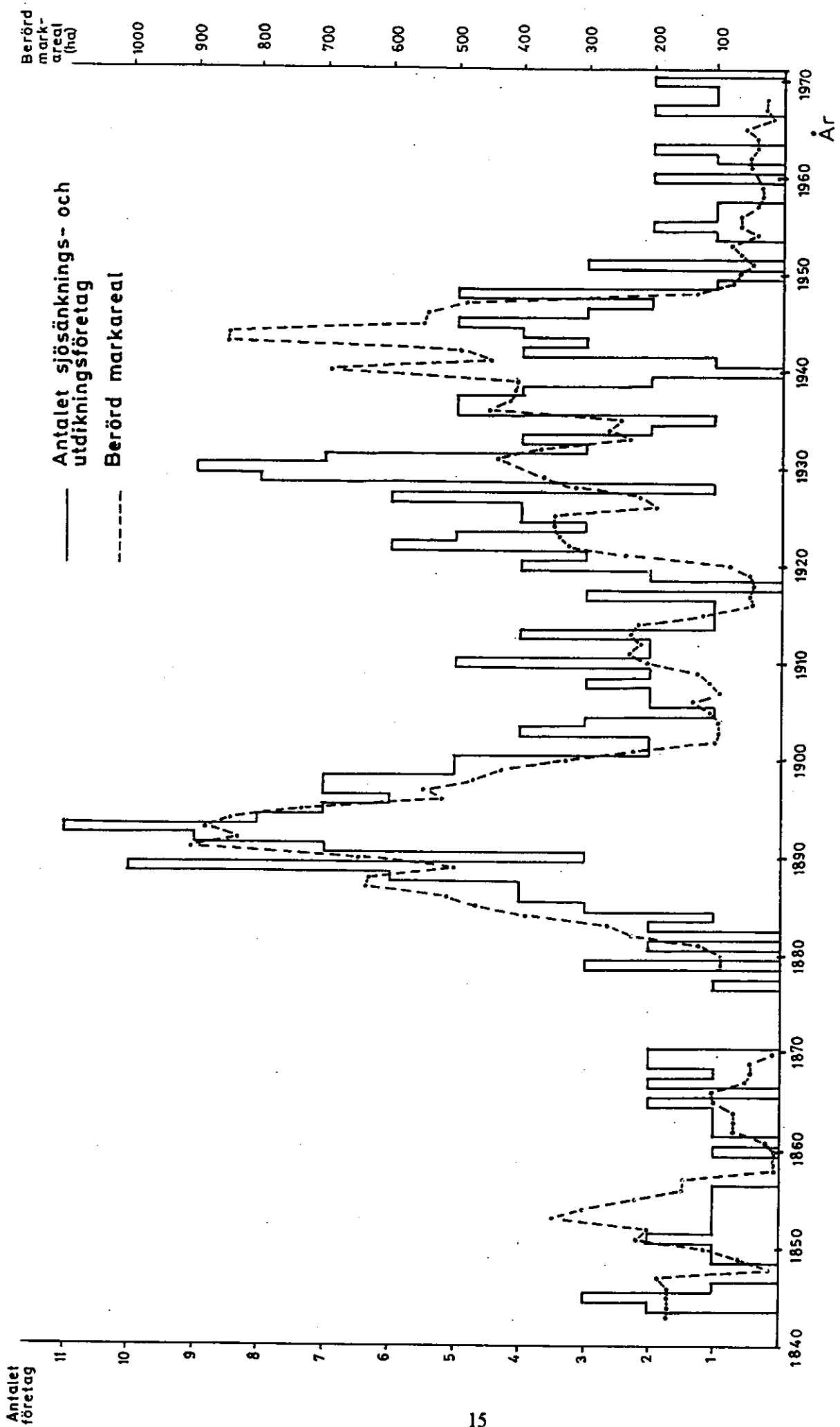

Diagram 2

Som ett resultat av statens ökade engagemang i torrlägnings- och vattenavtappningsverksamheten under 1840-talet tycks registreringen av dikningsföretagen ha blivit omsorgsfullare vid århundradets mitt. Företrädesvis är det dock fortfarande de företag, där motstående intressen funnits, som varit föremål för utredningar. I åtskilliga fall, där tvistigheter inte uppstått, torde sjösänkningar ha genomförts under denna tid utan att några handlingar upprättats.

På 1870-talet försämrades marknadsläget för jordbruket i Sverige genom att billigt spannmål från Nordamerika tillfördes den europeiska marknaden (Gellerman 1958, s 18). I slutet av 1860-talet hade flera svåra missväxtår inträffat och utvandringen till Amerika hade skjutit fart. Dessa båda faktorer torde ha verkat hämmande på nyodling och jordförbättringsarbeten. Utvandringen var för Stockholms del av relativt blygsam omfattning, då man här såg alternativet att i stället flytta till storstaden i hopp om att där finna sin utkomst. Man kan ana storleken av denna befolkningsomflyttning då man erfar att Stockholms innevävarantal år 1860 var ca 100 000 men år 1880 hade stigit till 200 000 (STF:s årsskrift 1973, s 55). Dessa förhållanden kan vara förklaringen till att handlingar om sjösänkingsföretag i de genomgångna arkiven saknas mellan år 1869 och 1880. En mer närliggande förklaring är dock att handlingarna från denna tid på något sätt förkommit. Detta styrks i viss mån av den officiella jordbruksstatistiken. Uppgifter om vattenavtappning i Stockholms län saknas därför åren 1878 - 1885 (diagram 1). För övriga län låg visserligen vattenavtappningarnas antal på en låg nivå, men det förefaller inte särskilt troligt att det under en så pass lång tidsperiod inte skulle ha genomförts något enda torrlägningsföretag just i Stockholms län.

I hopp om att kunna underlätta insamlandet och därmed förbättra statistiken vad gäller skördeutfall och kreatursbestånd beslöts 1870 att inte längre samla in vissa arealuppgifter. Det är tveksamt om detta beslut kan ge någon förklaring till luckan i jordbruksstatistiken. År 1877, året före det att statistikuppgifterna om vattenavledning börjar saknas, anställdes nämligen en speciell befattningshavare av hushållningssällskapet med uppgift att samla in statistik om jordbruket.

I och med att en ny dikningslag trädde i kraft år 1880 blev registreringen av sjösänkings- och andra torrlägningsföretag säkrare eftersom de skulle vara godkända för att erhålla statsbidrag. Understöd fick dock inte lämnas till förbättring av redan odlad jord. Av denna anledning torde många företag i områden med stor andel uppodlad mark inte komma med i bokföringen.

Som påpekats i samband med att källmaterialet presenterades (s 8) skedde tillståndsgivningen från samhällets sida för sjösänkingsföretag före 1880 års dikningslag av de allmänna domstolarna. Eftersom någon genomgång av domstolsprotokoll inte utförts är därför inventeringen mycket ofullständig fram till 1880.

Jordförbättringsarbetet kom som tidigare nämnts (s 5) under 1880-talet att uppmuntras genom den nya tekniken i fråga om konstgödning och de nya bidrags- och lånemöjligheter som infördes. Dessa faktorer synes ha stimulerat sjösänkings- och övrig vattenavtappningsverksamhet till den kraftiga uppgång som kan avläsas i diagram 1 och 2 vid denna tid. En ytterligare stimulans torde de spannmålstullar som infördes 1888 ha utgjort.

I Stockholms län kom torrlägningsverksamheten igång förhållandevis sent men fick i gengäld ett mycket snabbt genombrott. En viktig orsak till detta torde vara att Stockholms läns hushållningssällskap senare än de flesta andra hushållningssällskap skapade möjligheter för mindre jordbruk att kostnadsfritt anlita en lantbruksingenjör för agronomiska uppdrag och undersökningar. Detta skedde år 1881.

Redan i början på 1890-talet började emellertid 1880-talets stora nyodlings- och jordförbättringsoptimism dämpas. Resultaten av torrläggning och kolonisationsföretagen var inte så positiva som man hoppats på och riksdagens generositet minskade (Gellerman, s 113). Detta förhållande gav ett direkt och märkbart utslag i diknings- och sjösänkingsföretagens antal och omfattning. I Stockholms län var minskningen mycket kraftig.

Under 1880-talet var jordbruksbefolkningen talrikare än såväl tidigare som senare. 1890-talet innebar att industrialismen fick sitt genombrott i vårt land (Gellerman, s 341). De goda konjunkturen ökade sysselsättningen inom industrin och höll tillbaka behovet av nyodling och jordförbättring inom jordbruket. Den moderata men trots allt tydliga ökningen av intresset för sjösänkningar, som kan utläsas i diagram 1 och 2 åren efter 1910, torde ha ett samband med ett till synes omotiverat engagemang för nyodling som blossade upp strax före första världskriget inom vissa grupper i riksdagen.

Utvecklingen under första världskriget är tämligen motsägelsefull. I krigets inledning var de inhemska skördarna relativt goda samtidigt som import kunde ske i stort sett i normal omfattning. Under 1916 och 1917 blev emellertid skördarna sämre och landet avskars från införsel av spannmål. Detta torde ha stimulerat jordbruket att öka sin kapacitet. Dessutom var de förmåner och anslag som kom jordbruket till godo mer betydande än någonsin tidigare. Mot detta får man dock ställa de beslag och ransoneringar som följde i krigets och livsmedelsbristens spår. De allmänt dåliga tiderna uppmuntrade inte till kostbara engagemang i form av nyodling och dikning. En annan bidragande orsak till att sjösänkingsföretagen i Stockholms län till synes nära nog upphörde kan vara den omfattande respektlöshet för lagar och förordningar, som blev följden av de ingående kontrollerna av jordbrukarna i ransoneringarnas och beslagens spår. Måhända underlät man att följa lagbestämmelserna även i andra sammanhang som t ex vid sjösänkningar.

I samband med att en ny vattenlag antogs år 1920 skapades vattendomstolen. I och med detta kan man anta att alla sjösänkingsföretag av åtminstone större betydelse började registreras.

Den kraftiga uppgången i antalet företag omkring 1930 avspeglar en fas i mellankrigstidens arbetsmarknadspolitik. Många små sjösänkings- och utdikningsföretag igångsattes som beredskapsarbeten.

Sammanfattningsvis kan konstateras att inventeringen fram till omkring år 1880 är mycket ofullständig. Eventuella företag som behandlats i syneförrättning mellan 1878 och 1881 saknas helt. Under perioden 1881 - 1920 förbättrades registreringen och de flesta sjösänkingsföretag torde finnas med i inventeringen. Ett litet frågetecken bör dock sättas för de sista åren på 1910-talet, då flera företag kan ha genomförts utan att myndigheterna fått kännedom om dem. Från 1920 torde inventeringen innefatta alla sjösänkingsföretag av någon större omfattning.

LITTERATURFÖRTECKNING

- Beskow, G. och Rasmusson, G.: Sjöar och vattendrag i Sverige, del II Söder om Dalälven, 1963.
- Beskow, H.: 700 år i Stockholm. STF:s årsskrift 1973. Nacka 1973.
- Brocks G.: Sänkta och utdikade sjöar i Kronobergs län. Växjö 1973.
- Coulianos, C-C.: Insjöar i Nackaområdet. Stockholm 1973.
- Den framtida jordbrukspolitiken. SOU 1966: 30. Stockholm 1966.
- Den statsunderstödda torrlägningsverksamheten. SOU 1944: 56. Stockholm 1944.
- Den statsunderstödda vattenavdelnings- och avdikningsverksamheten. SOU 1937:8. Stockholm 1937.
- De Svenska Vattendragens arealförhållanden, 9 Mälaren-Norrström m fl. Meddelanden från Statens Meteorologisk-hydrografiska: Anstalt, Band 7, Nr 11. Stockholm 1941, SMHI.
- Ehnbom, K.: Statsunderstödda torrläggningar och nyodling i Malmöhus län åren 1880-1935. Svensk Geografisk årsbok 1941, årg. 17. Lund 1941.
- En bok om Tyresö. Nordiska Museet, Stockholm 1933.
- Gellerman, O.: Staten och jordbruket. Uppsala 1958.
- Gustafssons Y. och Meijer, J-E.: Vallentunasjön och Rönningesjön. Stockholm 1971.
- Holst, H-A.: Rädda naturen. Stockholm 1970.
- "Hälsundersökning" av länets sjöar. Stockholms läns Landsting Informationstidning årgång 9 nr 5, 1973.
- Jansson, E.A.: Boo sockens historia. Stockholm 1946.
- " — : Nacka kring Nacka ström 1557-1887. Bandhagen 1960.
- Kunse, 3.: Från redskap till maskiner. Göteborg 1970.
- Letterström, G.H. och Wallin, T.: Kort översikt rörande Svenska Statens avdikningsanslag. Meddelande från Kungliga Lantbruksakademiens Mekaniska avd. Nr 3, Stockholm 1927.
- Magnusson, N.H., Lundqvist, G. och Regnells G.: Sveriges geologi, 4: e uppl., Stockholm 1963.
- Mau, A.: Inventering av kommunala och industriella avloppsanläggningar i Stockholms län. Länsstyrelsen i Stockholms län, Planeringsavdelningen, Naturvårdsenheten 1973:5.
- Reinius, E.: Hydrologi och vattenreglering. Vattenbyggnad, Del 2. Stockholm 1969.
- Revision av vattenlagen 3. SOU 1973:31. Stockholm 1973.
- Svensson, J.: Jordbruk och depression 1870-1900. Lund 1965.
- Turingeboken. En sockenbeskrivning utgiven med anledning av Nykvarns Bruks 350-årsjubileum år 1940.
- Tyresö från forntid till nutid - en kavalkad. Konst- och kulturnämnden i Tyresö kommuns Stockholm 1969.
- Tyresås reglering. Orrje & Co, Stockholm 1972.

BILAGA 2

Tabeller över sänkta och utdikade sjöar i Stockholms län

Tabellförklaring se s 10 - 11

Sjö Nr	Namn	Arkiv	Akt nr	Syneförättnings namn	För- rättning område år	Avrin- nings- område km ²	Nivå- för- ändring m	Sjöareal		Berörd mark			Övriga upplysningar
								Före sänkn km ²	Efter sänkn km ²	Aker ha	Äng ha	Annan mark ha	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
33	Gräsösjön	Lbn	0065	Gräsösjön, Sandasjön, Västernsjön, Ronöholm, m.fl.	1893	68,8	1,2	0,71	—	413,7	271,3	364,6	Förtaget omfattade även Västernsjön (34) och Bysjön (35).
34	Västernsjön	Lbn	0065	Gräsösjön, Sandasjön, Västernsjön, Ronöholm, m.fl.	1893	24,4	1,2	0,05	—	413,7	271,3	364,6	Förtaget omfattade även Gräsösjön (33) och Bysjön (35).
35	Bysjön eller Sandasjön	Lbn	0065	Gräsösjön, Sandasjön, Västernsjön, Ronöholm, m.fl.	1893	12,3	1,0	0,06	0,06	413,7	271,3	364,6	Förtaget omfattade även Gräsösjön (33) och Västernsjön (34). Den f d sjön ligger i Uppsala län.
38	Storsjön	Lbn Ölm	0070 Edebo 101	Storsjön, Hammarby, Gillberga och Berga	1895	12,3	1,0	0,08	—	59,6	10,6	39,1	Landvinning 2,87 ha. Storsjön hade ursprungligen sitt avlopp till Skeboån (nederbördsområde 57) en- ligt karta till akt "Edebo 9" upprättad i början av 1800-talet.
a	Gränsösjön f d eller Gränsösjön	Lbn	0105	Lundås	omkr 1900	—	—	0,03	—	—	—	89,6	Sjön betraktades vid förretningen som träskbotten och företaget karaktärisera- des som "vattenavledning från frostföran- de mossmarker". Sjön var före sänkningen ca 0,6 m djup och ett dike grävdes genom den med botten ca 1 m under tidigare sjö- botten.

Sjö	Nr	Namn	Arkiv Akt nr	Syneförrättingens namn/åvs l	För- rättning år	Avrin- nings- område km ²	Nivå- för- ändring m	Sjöareal		Berörd mark			Övriga upplysningar
								Före sänkn km ²	Efter sänkn km ²	Åker ha	Äng ha	Annan mark ha	
	1		3	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
a		Sipsjön	Lbn Fid:1.25	Skärste, Lundås tlf 1929	1931	1,7	0,80	0,05	0,02	39,8			
b		Gropen eller Godstaasjön	Ölm Edebo 98	Sänkning av Skeboån	1893		0,5	0,06	0,04	71,7	100,2	15,0	
1		Bysjön	Ölm Edebo 139	Utrivning av Harbo- holms vattenverk	1884	187,7 ^{x)}					~516		x) Nederbördsområdet uppmätt vid f d Harboholms vattenverk. Företaget omfattade även Storsjön (2), Storklinten (o), Lilklinten(d) och eventuellt också Mörtfjärden(e) och Aspdalsjön(3). Sjöarna sänktes genom att Harboholms vattenverk revs och fallet utgrävdes. Före sänkningen var fallhöjden 2,24 m. Hur ingreppet på- verkade sjöarnas vattenstånd framgår inte av akten. Företaget genomfördes under 1950- talets första hälft. Regleringsdäm- mar byggdes i åarna strax nedströms Vällen(21) och Bysjön för att reglera vattenståndet i Bysjön, Storsjön(2), Storklinten(o), Lilklinten(d), Mört- fjärden(e) och Aspdalsjön(3) vid en konstant nivå motsvarande tidigare lägsta lågvattenståndet. Sjösenkings- företaget omfattade dessutom Boksjön (16) och Vällen(21).
			Lbn Fid:1.26 Lbn 1159	Bysjön-Vällen ssf 1945	1945	211	0,55	2,15	1,95	449,9	-	1118,0	

Sjö	Nr	Namn	Arkiv	Akt nr	Synföretningens namn	För- räntning år	Avin- nings- område km ²	Nivå- för- ändring m	Sjöareal		Berörd mark			Övriga upplyningar
									Före sänkn km ²	Efter sänkn km ²	Aker ha	Äng ha	Annan mark ha	
	1		3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
2		Storsjön	Ölm	Edebo 139	Utrivning av Harbo- holms vattenverk	1884						~516		Se Bysjön(1)
			Lbn	Fid:1. 26	Bysjön-Väljen ssf	1945			0,65	0,58	449,9	—	1118,0	Se Bysjön (1).
			Lbn	1159	1945									
e		Storklinten	Ölm	Edebo 139	Utrivning av Harboholms vattenverk	1884						~516		Se Bysjön (1).
			Lbn	Fid:1. 26	Bysjön-Väljen ssf	1945			0,12	0,11	449,9	—	1118,0	Se Bysjön (1).
			Lbn	1159	1945									Se Bysjön (1).
d		Lillklinten eller Lissklinten	Ölm	Edebo 139	Utrivning av Harbo- holms vattenverk	1884						~516		Se Bysjön (1).
			Lbn	Fid:1.26	Bysjön-Väljen ssf	1945			0,07	0,06	449,9	—	1118,0	Se Bysjön (1).
			Lbn	1159	1945									Se Bysjön (1).
e		Mörtfjärden	Ölm	Edebo 139	Utrivning av Harbo- holms vattenverk	1884						~516		Se Bysjön (1).
			Lbn	Fid:1. 26	Bysjön-Väljen ssf	1945			0,07	0,06	449,9	—	1118,0	Se Bysjön (1).
			Lbn	1159	1945									Se Bysjön (1).

Stor- och Lillklin-
ten tillhör Stor-
sjön (2).

Sjö	Nr	Namn	Arkiv	Akt nr	Syneförträmnings namn	För- räkning år	Avrin- nings- område km ²	Nivå- för- ändring m	Sjöareal		Berörd mark			Övriga upplysningar
									Före sänkn km ²	Efter sänkn km ²	Åker ha	Äng ha	Annan mark ha	
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
	3	Aspdalsjön	ölm	Edebo 139	Utvirning av Harbo- holms vattenverk	1884						~516		Den i akten nämnda Järingsjön kan möjligen vara Aspdalsjön. Se Bysjön (1).
			Lbn Lbn	FIQ:1.26 1159	Bysjön, Vällan saf 1945	1945		0,99	0,90	449,9	-	1118,0		Se Bysjön (1).

Nr	Namn	Arkiv	Akt nr	Synesförstångens namn	För- rättning område år	Avrin- nings- område km ²	Nivå- för- ändring m	Sjöareal		Berörd mark			Övriga upplysningar
								Före sänkn km ²	Efter sänkn km ²	Aker ha	Äng ha	Annan mark ha	
1		3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
4	Kärven	Lbn	0483	Djöringe tlf	1932	12,2		~0,06	~0,06	24,9	0,6	1,3	Företaget avsåg inte att påverka sjöns vattenstånd. Högvattnen kan dock ha sänkts något.
16	Boksjön	Lbn Lbn Lbn	FIG:1.17 1159 FIG:1.27	Bysjön-Välten saf 1945	1945		0,25	0,19	0,18	449,9	-	1118,0	Se Bysjön(1).
38	Igalsjön	Ölm	Häverö 160	Avdikning av vatten- skadad mark till- hörande Gribby by	1891		~0,5	< 0,01		25,7	9,8	0,6	
40	Närdingen	Ölm	Edebo 87	Vattenavledning i Storån	1869								Vid förrättningen avvägdes fallhöjden i Närdingens avlopp. Det är osäkert om förrättningen ledde till någon sänkning.
		Lbn Lbn Ölm Ölm	FIG:1.20 0119 Edebro 150 Edebro 210	Närdingen-Sättern- Lillsjön 1911	1923	410				362,3	270,6	42,0	Sjön reglerades med en damm vid Skebo bruk. Dämmningsgränsen sänktes med 2 m. Den nya dämmningsgränsen låg 1,5 m under medelvattentytan före sänkningen. Arbete- na avslutades 1924. Landvinning 53,7 ha. Även Lillsjön(f), Edsbro-Kyrksjö(49) som före sänkningen var en del av Närdingen och Sottern(64) berördes av sjösänkingsföretaget.
		(Ls)				(397)			(4,25)				

Sjö	Namn	Arkiv	Akt nr	Synförrätningens namn/avs. 5	För- rättning år 6	Avrinnings- område km ² 7	Nivå- för- ändring m 8	Sjöareal		Berörd mark			Övriga upplysningar 14
								Före sänkn km ² 9	Efter sänkn km ² 10	Åker ha 11	Ång ha 12	Annan mark ha 13	
1	Lillaön eller Lissaön	Lbn	Fid:1. 113	Närvingen-Sättern- Lillaön 1911	1923	7,9	~1,36	0,11	0,03	362,3	270,6	25,7	Även Närvingen (40) och Söttern (64) berördes av sänkingsföretaget.
41	Horsjön eller Hörtsjön	Lbn Lbn Lbn	Fid:1. 109 0506 1910	Hörtsjöns tlf 1930	1930	4,75	0,80	0,07	0,04	28,6	7,9	2,7	
43	Frösjön	Ölm Lbn	Ununge 67 0038	Frösjön, Flagsjön, Norrhenninge m.fl.	1888	9,90	0,6 ^x	0,40		15,6	121,3	22,0	x) Gäller högvattennivån Även Flaksjön (45) berördes av sänkingsföretaget.
45	Flaksjön eller Flagsjön	Ölm Lbn	Ununge 67 0038	Frösjön, Flagsjön, Norrhenninge m.fl.	1888		~0,7	0,08		15,6	121,3	22,0	Även Frösjön (43) berördes av sänk- ningsföretaget.
49	Edsbro-Kyrksjö	Lbn Lbn Ölm	Fid:1. 30 0119 Edsbro 150	Närvingen, Sättern, Lillaön 1911	1923								Se Närvingen (40).
50	Myskjasjön	Ölm	Edsbro 142	Sänkning av Myskjasjön	1908		1,0				66,9		
55	Fansjön	Lbn	2243	Gisen-Fahnsjön ssf	1922	25	0,45			63,1	50,7	25,1	Sänkingsföretaget omfattade även Gisen (59). Någon landvinning medförde inte företaget.
		Lbn Lbn	Fid:1. 31 Fid:1. 28	Gisen-Fahnsjön ssf 1945	1945	25	1,00	0,61	0,56	68,9		92,1	Även sjön Gisen (59) berördes av sänk- ningsföretaget.

Nr	Namn	Arkiv Akt nr	Synförrättingens namn	För- rätting sval år	Avrinnings- område km ²	Nivå- för- ändring m	Sjöareal		Berörd mark			Övriga upplysningar	
							Före sänkn km ²	Efter sänkn km ²	Åker ha	Äng ha	Annan mark ha		
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
g	Rudsjön	Lbn Lbn	Flåt:1. 114 0456	Rudsjön tlf	1930	3,44	0,60	0,10	0,03	55,2	4,1	3,6	Enligt kort i Lbn:s aktförteckning genomfördes ett renningsföretag 1952.
59	Gisen	Lbn	2243	Gisen-Fahnsjön srf	1932	11	0,80			63,1	50,7	25,1	Se Fahnsjön (55).
		Lbn	Flåt:1. 28	Gisen-Fahnsjön srf 1945	1945	11	0,70	1,13	1,06	68,9		92,1	Även Fahnsjön (55) berördes av sänk- ningsföretaget. Gisen avbördade tidi- gare sitt vatten till än mellan Fahns- sjön och Närdingen (40) men vid sänk- ningen grävdes ett nytt avlopp till Fahnsjön.
61	Lyan eller Lytjan	Lbn	1255	Lytjans srf	1947		0,85	0,05	0,04	3,2	1,7	0,6	
63	Kodöden	Ölm	Edsbro 107	Avdikning av ägor till Bro by	1893		~ 0,8			5,8	2,1	0,0	
64	Sottern	Lbn	Flåt:1. 29	Närdingen-Sättern- Lillsjön 1911	1923	52,5	0,55	2,50	2,12	362,3	270,6	95,7	Även Närdingen (40) och Lillsjön (f) berördes av sänkingsföretaget.
		Lbn	1146	Sänkning av sjön Sät- tern	1946	53	0,50	1,95	1,74	122,5	19,3	45,2	

Sjö	Nr	Namn	Arkiv	Akt nr	Synförrätningens namn	För- rättning område år	Avrin- nings- område km ²	Nivå- för- ändring m	Sjöareal		Berörd mark			Övriga upplysningar
									Före sänkn km ²	Efter sänkn km ²	Åker ha	Äng ha	Annan mark ha	
	1		3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
	1	Tulka-Kyrksjön	Ölm Lbn	Häverö 179 0083	Kyrksjön, Långsjön, Tulka, Kusby	1897	9,0	1,2	0,04	0,02	52,5	38,2	75,9	Sänkningsföretaget berörde även Kusby-Lång- sjön (2). Sjösenkningen syftade till att minska frostländigheten i området.
	2	Kusby-Långsjön	Ölm Lbn	Häverö 179 0083	Kyrksjön, Långsjön, Tulka, Kusby	1897	9,0	1,2	0,23	0,23	52,5	38,2	75,9	Se Tulka-Långsjön (1).
	3	Örvikssjön	Ölm (Ls)	Häverö 226	Sänkning av Örvikssjön	1907	37,2	-1,2	-0,15	(0,12)		29,3		
	4	Muloxen	Ölm	Häverö 167	Sänkning av Muloxen	1893		0,9	0,13	—	10,2	14,4	8,9	Genom torrläggningen fick den f.d. sjön ett nytt avlopp till Örvikssjön (3). Tidigare av- bördade den sitt vatten till Masugnsjön (5).
	8	Utsundsjön	Lbn	0746	Muloxens tlf	1935	4,25	0,40	0,01	0,01	17,0	12,5	8,8	Även Stor-Vikaren (10) berördes av torr- läggningsföretaget.
	10	Stora Vikaren	Ölm	Häverö 157	Utsunde-Gjöringe Kåtorp tlf 1934	1938	27	0,05	0,53	0,52	94,8	20,7	20,7	Även Lilla Vikaren (b) berördes av diknings- företaget.
			Lbn	FI d:1 61	Ärdikning av vattenska-1886 dade marker tillhörande Kåtorp, Söderby m.fl.	1938	17	0,6	0,09	0,07	94,8	108,1	20,7	Även Utsundsjön (8) berördes av torr- läggningsföretaget.

Nr	Sjö	Namn	Arkiv	Akt nr	Synesförändringens namn	För- räkning år	Avrin- nings- område km ²	Nivå- för- ändring m	Sjöareal		Berörd mark			Övriga upplysningar
									Före sänkn km ²	Efter sänkn km ²	Aker ha	Äng ha	Annan mark ha	
1		2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
b		Lilla Vikaren eller Liss Vikaren	Ölm	Häverö 157	Avdikning av vatten- skadade marker till- hörande Kåtorp, Söder- by m fl	1886		~1,2	~0,04			108,1		Även Stora Vikaren (10) berördes av dikningsföretaget.
13		Blåkaren	Ölm	Häverö 153	Sänkning av sjön Blåkaren	1888	2,0		~0,3			12,0		Medelvattentytan för Blåkaren låg före sänkningen endast 0,8 m över Saltsjöns, varför företaget först och främst avsåg att kupera högvat- tonståndet. Blåkarens nya tröskol- kom att ligga i jämnhöjd med Öster- sjöns medelvattensstånd.
c		Lövnossen eller Hors- sjön	Ölm	Häverö 171	Vattensvledning från ägor till Bergsby, Rotholma, Utsund, Norrby och Västerkulla	1894			0,01	—	6,8	28,0	16,0	Sjön utdiktades fullständigt.
16		Lövfjärden	Ölm	Häverö 173	Sänkning av Lövfjär- den			~0,3	0,08	0,03	0,6	22,2	0,4	År 1892 bildades en förening för sänkning av Lövsjön. Före 1895 sänktes sjön ~1,2 m i enlighet med föreningens beslut.

Nr	Sjö	Namn	Arkiv	Akt nr	Syneförrättingens namn	Förrättning avsl år	Avrinnings- område km ²	Nivå- för- ändring m	Sjöareal		Berörd mark			Övriga upplysningar
									Före sänkn km ²	Efter sänkn km ²	Åker ha	Ång ha	Annan mark ha	
1		2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
d		Västersjön	Ölm	Häverö 143	Sänkning av Västersjön	1893		1,1	0,06		27,0	13,2	0,1	Ett liknande förslag till sänkning 1876 genomfördes aldrig.
			Ölm	Häverö 241	Sänkning av Västersjön och torrläggning av mark	1913		~0,6			26,9			
			Lbn	Fid:1.59	Västersjöns tlf 1945	1945	4,1	0,75	0,04	—	38,1		3,1	Företaget benämns även "Bergby-Ling-rudan tlf 1945"
17		Gässviksjön	Lbn	Fid:1.62	Gässviksjöns tlf 1933	1933	9,2	0,65	0,11	0,10	10,6		11,4	
e		Träsket	Lbn	0343	Gjessvik-Trästa tlf	1928	1,56		0,01	—	14,1	1,5	1,5	Sjön betraktades som ett träsk vid förrättningen.

Nr	Sjö	Name	Arkiv	Akt nr	Synförrätningens namn	För- rättning avsål år	Avrin- nings- område km ²	Nivå- för- ändring m	Sjöareal		Berörd mark			Övriga upplysningar
									Före sänkn km ²	Efter sänkn km ²	Åker ha	Äng ha	Annan mark ha	
1			3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
21		Björnsjön	Ölm	Väddö 225	Avdikning av vatten- skedade marker till Ortala by	1886		~ 0,75	~ 0,03	~ 0,03		13,2		Före 1886 berördes sjön också av ett upp- rensningföretag.
24		Storsjön	Ölm	Häverö 169	Sänkning av Storsjön	1894		~ 1,4	~ 0,7		2,8	26,4	20,7	Landvinning i Storsjön 1,61 ha. Även Holmsjön (25) berördes av sänkingsföretaget.
25		Holmsjön	Ölm	Häverö 169	Sänkning av Storsjön	1894		~ 0,2	~ 0,05		2,8	26,4	20,7	Även Storsjön(24) berördes av sänkings- företaget.
26		Kroksjön	Ölm	Häverö 164	Vattenavledning från Ägor till Ytterby by	1892		~ 0,5	0,02	—	8,9	76,3		Även Boträsket (27) berördes av vattenav- ledningsföretaget.
27		Boträsket	Ölm	Häverö 164	Vattenavledning från Ägor till Ytterby by	1892			< 0,01		8,9	76,3		Enligt akten grävdes kanalen som skall av- förda vattnet från Boträsket vid sidan av sjön.
30		Kamarsjön eller Kallmarsjön	Ölm	Väddö 342	Sänkning av Kallmar- sjön	1905	Obetyd- ligt	0,90	0,04	—		13,0		Även Kroksjön (26) berördes av avlednings- företaget.

Sjö	Nr	Namn	Arktiv	Akt nr	Synesförståttens namn	S	För- rättning år	Avrin- nings- område km ²	Nivå- för- ändring m	Sjöareal		Berörd mark			Övriga upplysningar
										Före sänkn km ²	Efter sänkn km ²	Åker ha	Äng ha	Annan mark ha	
	1		3	4			6	7	8	9	10	11	12	13	14
f		Vikarsjön	Ölm	VÄDDÖ 397	Sänkning och torr- läggning av mark å ägar till Senneby		1911	2,25	0,80	0,12	0,10				
g		Marsjön	Lbn	FI d:1. 122	Senneby tlf 1923		1923	2,25	0,80	0,12	0,10			45,2	
31		Fjällboträsket eller Fäboträsk	Ölm	VÄDDÖ 251	Sänkning av Fjällbo- träsket		1893	2,25	~1,2	0,14	0,05	14,9	6,9	6,3	
32		Storträsket	Lbn	0084	Storträsket-Söderby m.fl.		1897	3,5	1,2-1,5	~0,25		12,6	13,2	13,0	Landvinning 3,0 ha
33		Östra Insjön	Ölm	VÄDDÖ 254	Sänkning av Salnö In- sjö		1894	0,9	0,9	0,06	0,02	4,8	4,3	2,5	Även Västra Insjön berördes av sänk- ningsföretaget. Östra och Västra In- sjön kallas även Salnö Insjö.
34		Västra Insjön	Ölm	VÄDDÖ 254	Sänkning av Salnö Insjö		1894	0,9	0,9	0,08	0,06	4,8	4,3	2,5	Även Östra Insjön berördes av sänkingsföretaget.
37		Kullbo-Insjön eller Kullbosjön	Ölm	Björksö-Är- holma 81	Vattenreglering av Kullbo-Insjön		1899	0,7	0,7	0,7		5,5	2,7	4,7	
h		Mörtsjön	Ölm	VÄDDÖ 253	Avtappning av Mörts- sjön		1894			0,29		24,9	9,5	54,4	Sjön torr-lades fullständigt. Dess djup före avtappningen var <0,5 m.

Sjö	Nr	Namn	Arkiv	Akt nr	Förrättnings namn	För- rättning år	Avrinnings- område km ²	Nivå- för- ändring m	Sjöareal		Berörd mark			Övriga upplysningar
									Före sjökn km ²	Efter sjökn km ²	Aker ha	Äng ha	Annan mark ha	
	1		3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
	43	Kassjön eller Garsjön	lbn	0078	Ekebysjön, Broby, Garsjön m.fl.	1896			0,13	—	37,8	3,0	109,6	Företaget omfattade även Östersjön (51).
	44	Västernsjön	ölm	Väddö 229	Sänkning av Vester- sjön	1889	5,06	0,8	~ 0,16	~ 0,16	71,4	64,3	12,2	*Lbns nya arkiv. Den redan utdikade sjön torr- läddes ytterligare. Företaget omfattade även Östersjön (51).
	45	Högsjön	ölm	Söderbykarl 195 a	Sänkning av Högsjön	1903		~ 0,8	0,04	0,04		21,6		Sänkingsföretaget genomfördes aldrig. Enl akten har en sänkning före 1839 genomförts på så sätt att ett avlopp till sjön Bornan (20) upptagits.
	46	Ältsjön	ölm	Söderbykarl 228	Sänkning av Ältsjön	1914		~ 0,3	—	—	3,9	6,2		Kärret som före torrläggningen en- dast tidvis hade öppen vattenyta ut- dikades helt.
	47	Igelsjön	ölm	Söderbykarl 270	Torrläggning av vatten- skadad mark	1919	ringa	0,90*	~ 0,01	—				*Gäller högvattenytan. Landsvinning 4,7 ha. Sjön har även tidigare sänkts varvid landsvinningen blev 7,6 ha.
	49	Norrnsjön	ölm	Söderbykarl 197	Sänkning av Norrnsjön	1903	litet		~ 0,4			8,0		

Nr	Namn	Arkiv	Akt nr	Synföretningens namn	För- rättnings- område år	Avrin- nings- område km ²	Nivå- för- ändring m	Sjöareal		Berörd mark			Övriga upplysningar
								Före sänkn km ²	Efter sänkn km ²	Aker ha	Ång ha	Annan mark ha	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
51	Östersjön eller Ekebynsjön	Lbn	0078	Ekebynsjön, Broby Garsjön m.fl.	1896	51,4	1,2	~ 0,2		112,6	19,1		Landvinning 5,3 ha. Även Kassjön (43) berördes av sänkingsföretaget.
52	Norrnsjön	Lbn Ölm	81	Gåsvik-Broby varf	1967	26,3				71,4	12,2		Libnis nya arkiv. Företaget omfattade även Kassjön (43). Sjön utdikades.
53	Bolsrudsjön eller Bordsrudasjön	Lbn Ölm	0055 Söderbykarl 185	Norrnsjön, Linsjön Bordsrudasjön	1891		1,0	0,10	0,10	34,9	20,9	69,5	Även Linsjön (54) och Bolsrudsjön (53) berördes av sänkingsföretaget.
54	Linsjön eller Lill- sjön	Lbn Ölm	0055 Söderbykarl 185	Norrnsjön, Linsjön, Bordsrudasjön	1891		1,0	0,04	0,05	34,9	20,9	69,5	Även Norrsjön (52) och Bolsrudsjön (53) berördes av sänkingsföretaget.

Nr	Namn	Arkiv	Akt nr	Synföretningens namn	För- räntning år	Avrinnings- område km ²	Nivå- för- ändring m	Sjöareal		Berörd mark			Övriga upplysningar
								Före sakn km ²	Efter sakn km ²	Aker ha	Äng ha	Annan mark ha	
1		3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
57	Norrsjöflyna eller Norrsjön	Ölm Lbn	Roslagsbro 192 0051	Norrsjön, Övre Söder- by, Noor	1891	9,60		0,10	—	12,4	32,0	0,1	Vid sänkningsföretaget utdikades sjön som hade ett största djup av 1,5 m. Norrsjöflyna betraktades vid förrättningen som ett träsk.
58	Rådasjön	Lbn*	87	Råda var	1969		0	0,43	0,43	46,7		1,7	*Lbn:s nya arkiv. Högvattennivån sänktes c:a 0,20 m och lågvattennivån höjdes c:a 0,25 m,
59	Morsjön eller Norrsjön	Ölm Lbn	Roslagsbro 196 0061	Ösmaren, Noor, Gryta m.fl.	1893			~ 0,6		20,5	59,1	9,8	Landvinning 14,0 ha. Den gamla kvarnen vid Noor (nedströms Nor- sjön) revs och ersattes av en ny. Även Ösmaren (60) berördes av sänkningsföretaget.
60	Ösmaren	Ölm	Roslagsbro 293	Arvågning av sjön Ösmaren	1837								Ösmaren hade ursprungligen sitt natur- liga avlopp vid Bottna, men genom ut- grävning före 1837 fick sjön ett nytt utlopp vid Noor. Genom damm- och kvarn- byggnader höjdes och sänktes sjön flera gångar dock endast med små förändringar av vattenståndet.
		Ölm Lbn	Roslagsbro 196 0061	Ösmaren, Noor, Gryta m.fl.	1893	18,9	~ 1,2	~ 1,9		20,5	59,1	9,8	Landvinning 35,6 ha. Även Morsjön (59) berördes av sänkningsföretaget.

Sjö	Nr	Namn	Akt nr	Synföretningens namn	För- rättnings- område år	Avrin- nings- område km ²	Nivå- för- ändring m	Sjöareal		Berörd mark		Övriga upplysningar	
								Före sänkn km ²	Efter sänkn km ²	Aker ha	Äng ha		Annan mark ha
	1		3	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
	61	Bredsjön	Ölm Roslagsbro 200 Lbn 0045	Bredsjön, Söder-Råda, Bredsköttra m.fl.	1889	4,8	1,0	0,25	0,18		67,3		Några träsk berördes även av sänkingsföretaget. Den berörda mark- arealen gäller endast för Bredsjön.
		Söder Råda träsk Råbo träsk Rörträsk Granträsk	Lbn 0905	Bredsjön tlf	1939	6,5	0,4	0,28	0,22	51,5	6,2	12,2	Även Bredsjön berördes av torr- läggingsföretaget. Träskan ligger alla öster om Bredsjön
	67	Långtögen	Ölm Roslagsbro 200 Lbn 0045	Bredsjön, Söder-Råda, Bredsköttra m.fl.	1889	3,3		0,04 0,03 0,02 0,01	0,01 — — —		86,2		Även Utälaviken (70) och Putten (j) berördes av sänkingsföretaget. Den totala sjöarealen före sänk- ningen var 0,69 km ²
		Långtögen	Lbn 0039	Putten, Utälaviken, Långtögen, Anders- svedja	1888	11,56	1,75	~ 0,4		14,6	39,9		
		Roslagsbro	Ölm 199										

Sjö	Nr	Namn	Arkiv Akt nr	5	För- rättning år	Avrinnings- område km ²	Nivå- för- ändring m	Sjöareal		Berörd mark			Övriga upplysningar
								Före sänkn km ²	Efter sänkn km ²	Aker ha	Äng ha	Annan mark ha	
1	2		3	4	6	7	8	9	10	11	12	13	14
68		Blåmningen	Lbn	0781	1936	4,7		0,02	—	32,2	19,1		Sjön betraktades som ett kärr vid för- rättningen. Dess största djup uppsköt- tades före sänkningen till ca 0,7 m. Ett dike grävdes genom kärret med bot- ten ca 0,8 m under tidigare sjöbotten.
70		Utålsviken	Lbn Ölm	0039 Roslagsbro 199	1888		1,0	~0,2		14,6	39,9		Se sjön Långtögen (67).
J		Putten	Lbn Ölm	0039 Roslagsbro 199	1888			<0,1	—	14,6	39,9		Se sjön Långtögen (67).

Sjö	Arkiv		För- rättning avsl. år	Avrinnings- område km ²	Nivå- för- ändring m	Sjöareal		Berörd mark			Övriga upplysningar	
	Namn	Akt nr				Före sänkn km ²	Efter sänkn km ²	Åker ha	Äng ha	Annan mark ha		
Nr	2	3	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
1	Stora Träsket	Ölm	Vätö 82	Vätö 82	Vätö 82	Vätö 82	Vätö 82	Vätö 82	Vätö 82	Vätö 82	Vätö 82	Vätö 82
k	Stora Träsket	Ölm	Vätö 82	Vätö 82	Vätö 82	Vätö 82	Vätö 82	Vätö 82	Vätö 82	Vätö 82	Vätö 82	Vätö 82
l	Lilla Träsket	Ölm	Vätö 82	Vätö 82	Vätö 82	Vätö 82	Vätö 82	Vätö 82	Vätö 82	Vätö 82	Vätö 82	Vätö 82
m	Västerkärrat.	Ölm	Roslagsbro 198	Roslagsbro 198	Roslagsbro 198	Roslagsbro 198	Roslagsbro 198	Roslagsbro 198	Roslagsbro 198	Roslagsbro 198	Roslagsbro 198	Roslagsbro 198
73	Långrosen	Ölm Lbn	Roslagsbro 207 0086	Roslagsbro 207 0086	Roslagsbro 207 0086	Roslagsbro 207 0086	Roslagsbro 207 0086	Roslagsbro 207 0086	Roslagsbro 207 0086	Roslagsbro 207 0086	Roslagsbro 207 0086	Roslagsbro 207 0086
74	Södersjön	Ölm Lbn	Roslagsbro 207 0086	Roslagsbro 207 0086	Roslagsbro 207 0086	Roslagsbro 207 0086	Roslagsbro 207 0086	Roslagsbro 207 0086	Roslagsbro 207 0086	Roslagsbro 207 0086	Roslagsbro 207 0086	Roslagsbro 207 0086
75	Tomtsjön eller Tomtsjön	Ölm Lbn	Roslagsbro 207 0086	Roslagsbro 207 0086	Roslagsbro 207 0086	Roslagsbro 207 0086	Roslagsbro 207 0086	Roslagsbro 207 0086	Roslagsbro 207 0086	Roslagsbro 207 0086	Roslagsbro 207 0086	Roslagsbro 207 0086

Sjöb	Nr	Namn	Arkiv	Akt nr	Synförrätningens namn	För- rättning år	Avrin- nings- område km ²	Nivå- för- ändring m	Sjöareal		Berörd mark			Övriga upplysningar
									Före stänkn km ²	Efter stänkn km ²	Åker ha	Äng ha	Annan mark ha	
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
	79	Lillträsket	Ölm	Vt5 84	Vattenavledning från ägor till Harga by	1896	8,30	~ 0,5	0,02	0,01	12,0	3,3	3,7	
	80	Storträsk	Lbn Lbn	Fid:1 125 1392	Harg-Storträsk tlf 1948	1948	0,8	0,45	0,04	0,04	8,4	1,5	2,4	

Nr	Namn	Arkiv	Akt nr	Symeföräntningens namn	För- räntning område år	Avrin- nings- område km ²	Nivå- för- ändring m	Sjöareal		Berörd mark		Övriga upplysningar
								Före stänkn km ²	Efter stänkn km ²	Åker ha	Ång ha	
1	Harsjön	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
a		Ölm	Estuna 112	Vattenvledning av Hög & Hårfja by	1910		~1,25	0,01	---		9,6	
1	Gillfjärden	Lbn	0010	Bro, Estuna och Söder- bykarl socknars sjö- sänkingsbolag	1867	252,9		1,07	0,93	233,5	180	30
2	Grävsteviken eller Fingarb sjön	Lbn Ölm	0058 Roslagsbro 194	Torkan, Brosjön, Bott- nafjärden, Gillfjärden m.fl. sjöar	1892	4,2	1,2	0,10	0,07	233,5	180	30

Se Gillfjärden (1).

Sjön betraktades vid förrätningen som träskbotten fylld av flytande värtbäddar. Den hade ursprungligen sitt naturliga avlopp till ludden (59-2). År 1896 utfördes ett rensningsföretag då även ett avlopp till Gillfjärden (1) upptogs. Detta fördjupades vid sänkningen i samband med 1910 års förrättning.

Handlingar ej återfunna.
Även Brosjön (6), Bottenfjärden (A)
Norråsjön (9), Torkan (10), Saxviken (d)
m.fl. sjöar berördes av sjösänkningen.

Sjösänkingsföretaget omfattar även
sjöarna Grävsteviken (2), Nodstasjön
(5), Brosjön (6), Bottenfjärden (8),
Torkan (10), Puttsjön (b), Hovsjön (c)
Saxviken (d) och Norrsjön (g).

Sjö	Nr	Namn	Arkiv	Akt nr	Symföretningens namn	För- rättning år	Avrin- nings- område km ²	Nivå- för- ändring m	Sjöareal		Berörd mark			Övriga upplysningar
									Före sänkn km ²	Efter sänkn km ²	Åker ha	Äng ha	Annan mark ha	
	1		3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
b		Puttstjön	Lbn Ölm	0058 Roslagsbro 194	Torkan, Brosjön, Bottnafjärden, Gillfjärden m.fl. sjöar.	1892	6,6	1,2	0,02	< 0,01	233,5	180	30	Se Gillfjärden (1).
3		Kvilundasjön	Ölm Lbn	Roslagsbro 197 0064	Kvilundasjön, Värnbergssjön, Eke m.fl.	1893	1,2	0,7	0,19	0,06	97,9	7,2	12,5	Även Värnbergssjön (4) berördes av sänkingsföretaget.
4		Värnbergssjön eller Västbergssjön	Ölm Lbn	Roslagsbro 197 0064	Kvilundasjön, Värnbergssjön, Eke m.fl.	1893	9,6	0,7	0,22	0,16	97,9	7,2	12,5	Även Kvilundasjön (3) berördes av sänkingsföretaget.
5		Nodstasjön eller Nottstasjön	Lbn Ölm	0058 Roslagsbro 194	Torkan, Brosjön, Bottnafjärden, Gillfjärden m.fl. sjöar	1892	238,1	1,3	0,17	0,02	233,5	180	30	Se Gillfjärden (1).
c		Hovsjön	Lbn Ölm	0058 Roslagsbro 194	Torkan, Brosjön, Bottnafjärden, Gillfjärden m.fl.	1892	238,1	1,3	0,27	0,15	233,5	180	30	Se Gillfjärden (1).

Sjö	Nr	Namn	Arkiv	Akt nr	Synesförätningens namn	För- rättning år	Avvin- nings- område km ²	Nivå- för- ändring m	Sjöareal		Bevärd mark			Övriga upplysningar
									Före sänk- saken km ²	Efter sänk- km ²	Aker ha	Äng ha	Annan mark ha	
	1		3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
	6	Brosjön	Lbn	0010	Bro, Estuna och Söder- bykari socknars sjö- sänkningsbolag	1867								Se Gillfjärden (1).
	7	Morasjön eller Dådran	Lbn Ölm	0058 Roslagsbro 194	Torken, Brosjön, Bott- nafjärden, Gillfjär- den m.fl. sjöar	1892	223,1	1,3	1,71	1,11	233,5	180	30	Se Gillfjärden (1).
			Lbn	Fldr1. 32 0138 Estuna 167	Dådran 1916	1916	5,8	0,25	0,12	0,06	21,1	8,6	—	
	d	Saxviken	Lbn	0010	Bro, Estuna och Söder- bykari socknars sjö- sänkningsbolag	1867								Se Gillfjärden (1).
			Lbn Ölm	0058 Roslagsbro 194	Torken, Brosjön, Bottnafjärden, Gill- fjärden m.fl. sjöar	1892	29,5	1,2-1,3	0,09	0,02	233,5	180	30	Se Gillfjärden (1).

Sjö	Nr	Namn	Arktiv	Akt nr	Syneföretningens namn	För- rättning år	Avrin- nings- område km ²	Nivå- för- ändring m	Sjöareal		Berörd mark			Övriga upplysningar
									Före sänkn km ²	Efter sänkn km ²	Åker ha	Äng ha	Annan mark ha	
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
	8	Bottenfjärden eller Bottnafjärden	Lbn	0010	Bro, Estuna och Söder- bykarl socknars sjö- sänkningsbolag	1867								Se Gillfjärden (1).
	9	Norrsjön	Lbn	0058 Roslagsbro 194	Torkan, Brosjön, Bott- nafjärden, Gillfjär- den m.fl. sjöar	1892	20	1,0	1,41	1,17	233,5	180	30	Se Gillfjärden (1).
	9	Norrsjön	Lbn	0010	Bro, Estuna och Söder- bykarl socknars sjö- sänkningsbolag	1867								Se Gillfjärden (1).
	9	Norrsjön	Lbn	0058 Roslagsbro 194	Torkan, Brosjön, Bott- nafjärden, Gillfjär- den m.fl. sjöar	1892	20,12	1,2	0,18	0,11	233,5	180	30	Se Gillfjärden (1).
	10	Torkan	Lbn	0010	Bro, Estuna, Söderby- karl socknars sjö- sänkningsbolag	1867								Se Gillfjärden (1).
	10	Torkan	Lbn	0058	Torkan, Brosjön, Bottna- fjärden, Gillfjärden m.fl. sjöar	1892		1,2	0,14	0,07	233,5	180	30	Se Gillfjärden (1).

Sjö	Nr	Namn	2	Arkiv	Akt nr	5	För- rättning område år	7	8	Sjöareal		Berörd mark			14
										Före sänkn km ²	Efter sänkn km ²	Åker ha	Ång ha	Annan mark ha	
	1			3	4	5	6		8	9	10	11	12	13	Övriga upplysningar
	11	Erken		V D	AD 40/1964										
				Ölm Lbn	Estuna 117 0007	Utrivning av Söder Jersjö kvarn	1853		1,1	24,9			740,2*		Enligt SMII:s utredning rensades Erkens avlopp första gången i slutet av 1300-talet. Den planerade nivåförändringen var 0,9 m. *Sähet ej angiven. Troligen är den tunnland. 740,2 tunnland= 370,1 ha.
				Ölm	Söderbykarl 184	Upprensning av avlopp- pet från sjön Erken	1891	137,5	~0,20	25,00					Sjöns vattenstånd reglerades av en hålldam oca 1 km nedströms utloppet. Uppreningsföretaget syftade först och främst till en snabbare vatten- avledning vid högvatten.
				V D	AD 40/1964	Bortledande av vatten från sjön Erken mm	1970		0,01		(23)				Morrhälje stad beviljades att göra uttag av 100 l/s från sjön. Detta beräknades sänka vattennivån med 0,7 cm.
				(LS)											

Nr	Namn	Arkiv	Akt nr	Synföretagets namn	För- ränting år	Avrin- nings- område km ²	Nivå- för- ändring m	Sjöareal		Berörd mark			Övriga upplysningar
								Före sänkn km ²	Efter sänkn km ²	Åker ha	Äng ha	Annan mark ha	
1		3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
12	Hörnan	Ölm	Söderbykarl 123	Avvägning för sänkning av insjöarna Vågsjön och Hörnan	1849	7,40	0,6	~ 0,3		0,5	65,1	29,1	Osäkert om sänkningen genomfördes. Om den kom till stånd skedde en motsvarande uppgrävning av avloppet fram till 1889. Även Vågsjön (13) berördes av företaget.
13	Vågsjön	Ölm	Söderbykarl 183 0046	Sänkning av sjöarna Hörnan och Vågsjön	1889	7,40	1,2	~ 0,3		0,5	65,1	29,1	Även Vågsjön (13) berördes av sänkningens företaget. Sjöarna kunde sänkas genom att Erken sänktes tidigare. Avloppet till Erken fördjupades även. Landvinning 6,27 ha.
15	Smalsjön	Ölm	Söderbykarl 183	Avvägning för sänkning av insjöarna Vågsjön och Hörnan	1849	7,40	0,6				~ 89,1		Se Hörnan (12).
16	Trehörningen	Ölm	Edsbro 161	Sänkning av sjöarna Hörnan och Vågsjön	1889	7,40	1,2	~ 0,7		0,5	65,1	29,1	Se Hörnan (12). Landvinning 24,51 ha.
			Edsbro 110	Sänkning av Smalsjön	1917		~ 0,9	~ 0,15			27,3	84,8	
			Edsbro 110	Sänkning av Trehörningen	1895		0,9	0,58	0,49	16,3	29,3	84,8	

Sjö	Nr	Namn	Arkiv	Akt nr	Synförrätningens namn	För- rättning område år	Avrin- nings- område km ²	Nivå- för- ändring m	Sjöareal		Berörd mark			Övriga upplysningar
									Före sänka km ²	Efter sänka km ²	Åker ha	Äng ha	Annan mark ha	
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
	17	Gäddsjön	Ölm	Edsbro 117	Sänkning av Våtsjön och Gäddsjön	1897		~ 1,0	~ 0,15		26,2	14,7	1,5	Även Pottåkerssjön (18) berördes av sänkingsföretaget. Littera å graderingslängd och karta över- ensstämmer ej varför exakta sjö- arealer inte kan anges.
	18	Pottåkerssjön eller Våtsjön	Ölm	Edsbro 117	Sänkning av Våtsjön och Gäddsjön	1897		~ 0,25			26,2	14,7	1,5	Även Gäddsjön (17) berördes av sänkingsföretaget.
	20	Ältan	Ölm	Edsbro 100	Vattenavledning i rå- gången mellan Sättra by och Kristineholm	1881								Någon sänkning av betydelse torde inte ha ägt rum eftersom syftet inte var att sänka sjön utan att avleda vatten från rågången.
			Ölm Lbn	Edsbro 112 0047	Ältan, Sättra, Kris- tineholm	1889	72	0,82*	~ 0,2	0,2	9,3	207,6	94,3	*Gäller högvattenytan.
			Lbn*	73	Kristineholm, Sättra valf	1963	14	0,60	0,20	0,08	150,5			*Lbn:s nya arkiv
													37,8	

Sjö	Nr	Namn	Arkiv Akt nr	Syneföretningens namn	För- rättning område år km ²	Avrin- nings- område km ²	Nivå- för- ändring m	Sjöareal		Berörd mark			Övriga upplysningar
								Före sänkn km ²	Efter sänkn km ²	Åker ha	Äng ha	Annan mark ha	
	1		3	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
21		Falken	Ölm Lbn Lohärad 78 0090	Falken, Trehörningen, Fyrstjön, Sättra, Hällsta m.fl.	1898	8,9	~ 1,9	0,06				182,4	Även Trehörningen (22) och Fyrstjön (59-8) berördes av sänkingsföretaget. Någon nämnvärd landvinning medförde inte företaget.
22		Trehörningen	Lbn Lbn Lbn Lbn Fid:1. 73 Fid:1.74 0890 2403	Hällsta-Sättra tlf 1938	1938	7,5	0,80	0,08	0,08	26,8	14,1	146,9	Genom omläggning av avloppen av- bördar Trehörningen (22) numera sitt vatten till ån från Falken c:a 400m nedströms denna sjö och inte som tidigare till Falken. En damm har byggts i ån mellan Trehörningen och Falken. Genom denna åtgärd sänktes inte vattenytan i Trehörningen vid 1938 års torrläggingsföretag.
23		Slaktaren	Ölm Lbn Lbn Fid:1.102 EUD 2/1927	Falken, Trehörningen Fyrstjön, Sättra, Hällsta m fl Slaktarens ssf 1926	1898	8,9	1,7	0,20				182,4	Även Falken (20) och Fyrstjön (59-8) berördes av sänkingsföretaget.
					1927	2,1	0,70	0,05	0,03	1,6	24,2	11,0	

Sjö	Nr	Namn	Arkiv	Akt nr	För- rättning	Avrin- nings- område km ²	Nivå- för- ändring m	Sjöareal		Berörd mark			Övriga upplysningar	
								Före sänkn km ²	Efter sänkn km ²	Åker ha	Ång ha	Annan mark ha		
			3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
1		Lommaren	Ölm	Norrtälje 41	Uppauddring av Norrtälje Ström	1845						755		Norrtäljeän breddades och fördjupades mellan Lommaren och dammen vid f.d. Gevärsfaktoret. Dämningshöjden ändrades troligen inte. I samband med Norrtäljeäns uppauddring kunde även Malstasjön (3) och Kyrkesjön (9) sänkas. Det är osäkert om så skedde.
			Ölm	Norrtälje 42	Uppauddring av Norrtälje Ström	1846	~ 0,34							Troligen samma sjösänkingsföretag som i akt Norrtälje 41.
			Lbn	0023	Lommaren m.fl.	1886	1,8	~ 2			122,5	716,8		Företaget omfattade även Ludden (2) Malstasjön (3), Kyrkesjön (9) och Oppsjön (10). Landvinning för hela företaget: 35,4 ha.
			Ölm	Norrtälje 53	Upprensning av avloppen till Lommaren m.fl. sjöar	1901								Rensningsföretaget omfattade en rad kanaler, åar och diken i östra delen av nederbörderområdet 59. Bl.a. berördes Ludden (2), Malstasjön (3), Ekasjön (4) Sänningen (5), Kyrkesjön (9), Oppsjön (10), Gullungesjön (11) och Björkaren (19). Det är osäkert om företaget innebar någon sänkning av sjöarna eftersom syftet med rensningen i första hand var av underhållskaraktär.
			Ölm	Frötuna 170	Upprensning av Norrtäljeän m.fl. vattendrag.	1914								Rensningsföretaget som hade samma syfte som 1901 års företag omfattade även Ludden (2), Malstasjön (3), Kyrkesjön (9) och Oppsjön (10).

Sjö	Nr	Namn	2	Arkiv	Akt nr	Sjuförärrättens namn	5	För- rättnings- område år	6	7	8	9	Sjöareal		Berörd mark			Övriga upplysningar
													Före sänkn km ²	Efter sänkn km ²	Åker ha	Äng ha	12	
	1			3	4				6			8	9	10	11	12	13	14
	2	Ludden			0023	Lommaren m.fl. sjöar	1886		1,8		1,8	~ 0,1	122,5	716,8				Se Lommaren (1).
					Norrhålje 53	Upprensning av avlop- pen till Lommaren m.fl. sjöar	1901											Se Lommaren (1).
					Frötuna 170	Upprensning av Norr- håljén m.fl. vatten- drag	1914											Se Lommaren (1).
	3	Malstasjön			0023	Lommaren m.fl. sjöar	1886		1,8		1,8	~ 0,3	122,5	716,8				Se Lommaren (1).
					Norrhålje 53	Upprensning av avlop- pen till Lommaren m.fl. sjöar	1901											Se Lommaren (1).
					Frötuna 170	Upprensning av Norrhåljén m.fl. vattendrag	1914											Se Lommaren (1).
	4	Ekasjön			0035	Ekasjön, Eneby, Svinnings- m.fl.	1888		0,9		0,9	~ 0,5	4,8	94,6	22,6			Landvinning: 22,7 ha
					Estuna 137													
					Norrhålje 53	Upprensning av avlop- pen till Lommaren m.fl. sjöar	1901											Se Lommaren (1).

Sjö	Nr	Namn	Arkiv	Akt nr	Synföretningens namn	För- rättning avsät år	Avrinnings- område km ²	Nivå- för- ändring m	Sjöareal		Berörd mark			Övriga upplysningar
									Före sänka km ²	Efter sänka km ²	Aker ha	Ång ha	Annan mark ha	
	1		3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
5		Slänningen	Ölm	Norrtälje 53	Upprensning av avlopp- pen till Lommaren m.fl. sjöar	1901								
			Ölm	Estuna 154	Sänkning av sjön Slän- ningen	1904		~ 1,05	0,32	0,02	18,8	13,4	13,8	
6		Eksjön	Lbn	0575	Slänningens tlf	1913	9,40	~ 0,60	0,27	0,14	15,1	33,0	26,3	
			Ölm	Estuna 136	Vattenavledning från ågor till Karby, Går- ringe, Nyckelby m.fl. byar.	1890			0,02	---	44,8	19,3	9,2	I samband med Rävsjöns (7) sänkning bildades en förening för sänkning av Eksjön.
7		Rävsjön	Ölm Lbn	Lohärad 68 0050	Rävsjön, Råby	1890	6,70	~ 1,5	0,12	0,06	15,7	19,6	5,4	
			Lbn VD	Fid:1. 72 BUD 20/1930	Rävsjöns tlf 1930	1930	4,5	0,90	0,09	0,04	19,7		21,7	
8		Fyrsjön	Ölm	Lohärad 78	Sänkning av sjöarna Falken, Trehörningen och Fyrsjön	1899	8,9 ^x	1,6-1,8	0,09		0,1		32,5	Även Falken (58-21) och Trehörningen (58-22) berördes av sänkingsföretaget. ^x Gäller hela området dvs även nederbördsområdet för Falken och Trehörningen.

Sjö	Nr	Namn	Arkiv	Akt nr	Synföretningens namn	För- rättning rättnings- år	Avrin- nings- område km ²	Nivå- för- ändring m	Sjöareal		Berörd mark			Övriga upplysningar
									Före sänkn km ²	Efter sänkn km ²	Aker ha	Äng ha	Annan mark ha	
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
9		Kyrkesjön eller Frötuna Kyrksjö	Lbn	0023	Lommaren m.fl. sjöar	1886		1,8	~ 1,3		122,5	716,8		Se Lommaren (1).
			Ölm	Norrtälje 53	Upprensning av avlop- pen till Lommaren m.fl. sjöar	1901								Se Lommaren (1).
			Ölm	Frötuna 170	Upprensning av Norr- täljeån m.fl. vatten- drag	1914								Se Lommaren (1).
10		Oppsjön	Lbn	0023	Lommaren m fl sjöar	1886		1,8	< 0,1		122,5	716,8		Se Lommaren (1).
			Ölm	Norrtälje 53	Upprensning av avlop- pen till Lommaren m.fl. sjöar	1901								Se Lommaren (1).
			Ölm	Frötuna 170	Upprensning av Norr- täljeån m.fl. vatten- drag	1914								Se Lommaren (1).
a		Tarvsjön	Lbn	Fid: 1. 57	Nodsta-Simlon tlf 193	1931	1,5	0,9	0,03	0,02	22,7		10,7	
			VD	BUD 6/1932										

Sjö	Nr	Namn	Arkiv	Akt nr	Synförhållningens namn	För- rättning år	Avrinnings- område km ²	Nivå- för- ändring m	Sjöareal		Berörd mark			Övriga upplysningar
									Före sänkn km ²	Efter sänkn km ²	Aker ha	Äng ha	12	
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
	11	Gullungesjön	Lbn Ölm	0040 Skederid 58	Gullungen, Mälby, Söderby m.fl.	1889	52	1,2	0,28	0,10	5,8	45,8	1,5	
			Ölm	Norrtälje 53	Upprensning av avlop- pen till Lommaren m.fl. sjöar	1901								Se Lommaren(1).
			Lbn Lbn	Flåst. 303 0289	Gullungens tif	1926	43	0,65	0,21	-	32,9	6,9	21,4	Sjön betraktades som ett träsk vid förrättningen.

Sjö	Nr	Namn	Arkiv	Akt nr	Synförrätningens namn	För- rättning år	Avrin- nings- område km ²	Nivå- för- ändring m	Sjöareal		Berörd mark		Övriga upplysningar	
									Före sänkn km ²	Efter sänkn km ²	Åker ha	Äng ha		Annan mark ha
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
b		Lilla Mälaren eller Lilla Mellan	Ölm	R8 64	Vattenledning genom Stora och Lilla Mellan	1910				-		27,2		En tidigare sänkning medförde att Stora Mälaren (c) och Lilla Mälaren (b) vid 1910 års förrättning inte be- traktades som sjöar. Se Lilla Mälaren (b)
c		Stora Mälaren eller Stora Mellan	Ölm	R8 64	Vattenledning genom Stora och Lilla Mellan	1910		0,04		-		27,6		
12		Rösjön	Lbn Lbn Ölm	FI4:1,101 0120 R8 65	Rösjön, Jähnen, Har- sjön, (1911)	1911	29	x	~0,8			90,5		Även Jälmen (14) och Marsjön (15) berördes av sänkingsföretaget som först och främst avsåg att minska högvattenståndet. x) Den tillåtna dämningränsen efter regleringen var under tiden 1/10 - 1/5 0,20 m över och under tiden 1/5 - 1/10 0,30 m under den tidigare reglerade medelvattenytan. Landvinning i Rösjön ca 1 ha
13		Kamphavet	Ölm	R8 56	Sänkning av sjön Kamphavet	1891		~1,0	0,02	~0,02	13,25	5,67	0,27	

Sjö	Nr	Namn	Arkiv	Akt nr	Synföretningens namn	För- ränting år	Avrin- nings- område km ²	Nivå- för- ändring m	Sjöareal		Beförd mark			Övriga upplysningar
									Före sänkn km ²	Efter sänkn km ²	Aker ha	Äng ha	Annan mark ha	
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
	14	Jälman	Lbn Lbn Ölm	Fld:1. 100 0120 R8 65	Rösjön, Jälman, Har- sjön (1911)	1911	23	x	0,50	0,45		90,5		Se Rösjön (12). x) Den tillåtna dämninggränsen efter sänkningen var under tiden 1/10- 1/5 0,19 m och 1/5-1/10 0,74 m under den tidigare reglerade medelvatten- ytan.
	15	Harsjön	Lbn Ölm	Fld:1. 99 R8 65	Rösjön, Jälman, Harsjön	1911	4,0	0,75	0,07	0,05		90,5		Se Rösjön (12).
	16	Huvan	Lbn Lbn	0798 2256	Harsjöns sf	1936	6,8	0,4	0,02		35,3	0,9	0,5	Även Stora Gransjön (17) berördes av torrlägningsföretaget.
	17	Stora Gransjön	Lbn Lbn Ölm	Fld:1. 105 0192 Skederid 100	Simlunda-Rödjan m.fl. 1920 Torrläggning av vatten- skaded mark tillhörän- de Simlunda, Rödja m.fl.	1920	14,0	0,35	0,14	0,12	45,0	8,8		Även Stora Gransjön (17) berördes av torrlägningsföretaget.
			Lbn ^x	8	Simlunda, Södertjärn vaf	1955		0,8			71,1		8,0	x) Lbn:s nya arkiv.
			Lbn Lbn	Fld:1. 106 0192	Simlunda, Rödjan m.fl. 1920	1920	7,5	0,70	0,19	0,18	45,0	8,8		Även Huvan (16) berördes av torrlägningsföretaget.

Sjö	Nr	Namn	Arkiv	Akt nr	Synförrätningens namn	För- rättning område år	Avrin- nings- område km ²	Nivå- för- ändring m	Sjöareal		Berörd mark			Övriga upplysningar
									Före sänkn km ²	Efter sänkn km ²	Åker ha	Äng ha	Annan mark ha	
	1		3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
	18	Rudungen	Lbn VD	Ft:1. 104 BUD 1/1927	Rudungens ssf 1926	1926	1,70	0,90	0,12	0,09	7,8		10,6	
	19	Björkarn eller Björken	Lbn	0029	Långsjön, Kundbysjön, Björken	1887	169	1,0-1,5	~ 0,4		22,8	228,1		Landvinning 1,58 ha. Även Kundbysjön (20) och Långsjön (21) berördes av sänkingsföretaget.
			Ölm	Rimbo 68	Sänkning av Långsjön, Kundbysjön och Björken	1887					61,2	395,1	445,7	En dam som uppförts i samband med 1887 års sänkingsföretag revs. Denna åtgärd torde ha gett det resultat som avsågs med 1887 års förrättning.
			Ölm	Rimbo 75	Uppdämning av kanalen från Långsjön, Kundby- sjön och Björken	1900								Se Lommarén (1).
	20	Kundbysjön	Lbn	0029	Långsjön, Kundbysjön, Björken.	1887		1,0-1,5			22,8	228,1		Även Björkarn (19) och Långsjön (21) berördes av sänkingsföretaget.
			Ölm	Rimbo 68	Sänkning av Långsjön, Kundbysjön och Björken	1887			0,33		61,2	395,1	445,7	Vid denna förrättning skiftades land- vinningarna från 1887 års sänkings- företag. Se Björkarn (19).
			Ölm	Rimbo 69 och 70	Lega skifte och land- vinningar	1893				0,27				
			Ölm	Rimbo 75	Uppdämning av kanalen från Långsjön, Kund- bysjön och Björken	1900								

Sjö	Nr	Namn	2	Arkiv	Akt nr	4	5	För- rättning avsärl år	6	7	Avrin- nings- område km ²	8	Nivå- för- ändring m	Sjöareal		10	Berörd mark		14	Övriga upplysningar
														Före km ²	Efter sänkn km ²		Aker ha	Äng ha		
	1			3		4			6	7		8		9	10	11	12	13		
	21	Långsjön	Lbn		0029		Långsjön, Kundbysjön, Björken	1887				~ 2,1				22,8	228,1			Även Björkarn (19) och Kundby- sjön (20) berördes av sänkings- företaget.
	22	Metsjön	Ölm		Rimbo 68		Sänkning av Långsjön, Kundbysjön och Björken	1887							61,2	395,1	445,7		Se Björkarn (19).	
	23	Syningen	Lbn		Rimbo 75		Uppdämning av kanalen från Långsjön, Kundby- sjön och Björken	1900				~ 1,0					8,88			Torrläggingsföretaget omfattade även Skedviken (25). Sjöarna sänktes också 1891 i enlighet med förslag från 1876 avs syneförrättning. 1942 års förslag till sänkning ansluter sig helt till 1876 års förrättning.
							Sänkning av Metsjön	1910		116		0,11		1,34	1,34	299,1	44,4	1063,2		Torrläggningen medgav att sjön regle- rades med dämningsskrånson 0,18 m över tidigare medelvattnenya och sänkings- gränsen 0,37 m under densamma.
							Syningen, Skedvikens tlf 1942	1942						1,8						
							Tillstånd att utsläppa avloppsvatten i Vall- byån m m.													
	24	Lilla Gransjön	Lbn		Fids1. 93		Lilla Gransjöns tlf 1937	1937		1,3		0,70		0,13	~ 0,13	10,1		1,1		

Sjö	Nr	Namn	Arktiv	Akt nr	Svneförrättningens namn	För- rättning område år	Avrin- nings- område km ²	Nivå- för- ändring m	Sjöareal		Berörd mark			Övriga upplysningar
									Före sänkn km ²	Efter sänkn km ²	Åker ha	Äng ha	Annan mark ha	
	1		3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
	25	Skedviken	Lbn	Flät:1. 94	Synningen, Skedvikens tlf 1942	1942	90	0,12	8,87	8,79	299,1	44,4	1063,2	Se Synningen (23).
	26	Målsjön	Lbn	0629	Målsättra, Ubbby tlf	1933	7,9	~ 0,95	0,12	—	62,1	22,0	2,7	
	27	Gavel-Långsjön	Lbn	Flät:1. 34	Gavel-Långsjön sf 1941	1941	42	1,00	5,68	5,35	102,5		393,5	Även Bäcksjön (28) och Kornan (29) berördes av sänkingsföretaget.
	28	Bäcksjön	Lbn	Flät:1. 34	Gavel-Långsjöns sf 1941	1941								Även Gavel-Långsjön (27) och Kornan (29) berördes av sänkingsföretaget. Bäcksjön var en del av Kornan men kom genom sänkningen att bilda en egen sjö.
	29	Kornan	Lbn	Flät:1. 34	Gavel-Långsjöns sf 1941	1941	12	0,95	1,29	1,19	102,5		393,5	Även Gavel-Långsjön (27) och Bäcksjön (28) berördes av sänkingsföretaget.

Sjö	Nr	Namn	Arkiv Akt nr	Synesföräntningens namn	För- rättning område km ²	Avrinnings- område km ²	Nivå- höjning m	Sjöareal		Berörd mark			Övriga upplysningar
								Före sänkn km ²	Efter sänkn km ²	Åker ha	Äng ha	Annan mark ha	
	1		3	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
1		Limmaren	Lbn Fld:1. 47	Mellingsholm, Sika m.fl. (Limmarens ssf 1925)	1925	23	1,10	6		26,5	42,7	49,5	Landvinning 32,10 ha. Sjön hade även tidigare varit föremål för synesföräntning. Om sjön sänktes i samband med denna är osäkert.
14		Holmsjön	(Ls) Ölm Frötuna 139	Sänkning av Holmsjön och Maren	1901		~ 1,2		(8,00)				Även Maren (28) berördes av sänk- ningsföretaget. Vid företaget fick arvuppen från Holmsjön och Maren ny sträckning.
19		Norrsjön	Lbn Fld:1. 37	Norrsjön, Västersjön, tif 1942	1942	0,9	0,75	0,06	0,03	12,3		21,0	Torrläggningföretaget omfattade även Västersjön (20).
20		Västersjön	Lbn Fld:1. 38	Norrsjön, Västersjön tif 1942	1942	2,6	0,5	0,27	0,25	12,3		21,0	Torrläggningföretaget omfattade även Norrsjön (19).
21		Skällöpsmaren	Lbn 0951	Grofväster-Sänsjö tif	1942	9,4	0,20	0,05	0,05	29,3	3,5	4,9	Torrläggningföretaget omfattade även Grovö Maren (22).
22		Grovö Maren	Ölm Frötuna 126	Vattenavledning från ägor till Grofvä, Bal- tora och Sänsjö byar	1893		~ 1,0	0,04	0,03	20,9	10,6	5,7	Torrläggningföretaget omfattade även Skällöpsmaren (21).
			Lbn 0951	Grofväster-Sänsjö tif	1942	1,6	0,75	0,04	---	29,3	3,5	4,9	

S. 76 Nr	Namn	Arkiv Akt nr	Synföretningens namn	För- räntning område avrif år	Avrin- nings- område km ²	Nivå- för- ändring m	Sjöareal		Berörd mark			Övriga upplysningar
							Före sänkn km ²	Efter sänkn km ²	Aker ha	Äng ha	Annan mark ha	
1		3	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
23	Blixtenmaren eller Östermaren	Frötuna 130	Vattenavledning från ägor till Mutsunda, Lervik m.fl. byar	1895	7	~ 1,3	0,03	0,03	18,7	16,7	48,0	Vattenavledningsföretaget omfattade även Lundsålsaren (24), Grundverken (25), Rudsjön (26), Mutsundasjön (33) och Torpsjön (a). Vid Skällöpas (21) utlopp fanns en kvarn som revs när företaget utfördes.
24	Lundsålsaren eller Mellanmaren	Frötuna 130	Vattenavledning från ägor till Mutsunda, Lervik m.fl. byar	1895	7	~ 1,2	0,04	0,03	18,7	16,7	48,0	Torrläggningföretaget omfattade samma sjöar som 1895 års vattenavledningsföretag.
25	Grundverken	Frötuna 130	Vattenavledning från ägor till Mutsunda, Lervik m.fl. byar	1895	6,7	0,57	0,03	0,03	25,0	16,7	48,0	Se Blixtenmaren (23).
												Se Blixtenmaren (23).
												Se Blixtenmaren (23).
												Se Blixtenmaren (23).
26	Rudsjön	Frötuna 130	Vattenavledning från ägor till Mutsunda, Lervik m.fl. byar	1895	6,5	~ 1,2	0,03	0,00	18,7	16,7	48,0	Se Blixtenmaren (23).
												Se Blixtenmaren (23).

Sjö Nr	Namn	Arkiv Akt nr	Syneföretagets namn	För- rättning område år km ²	Avrin- nings- område km ²	Nivå- för- ändring m	Sjöareal		Berörd mark			Övriga upplysningar
							Före sänkn km ²	Efter sänkn km ²	Åker ha	Äng ha	Annan mark ha	
1		3	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
27	Lervikssjön	Lbn 1080	Mutsunda-Lervikssjön tlf	1943	1,25	0,60	0,03	0,02	8,4	—	2,5	
28	Mären	Ölm Frötuna 139	Sänkning av Holmsjön och Mären	1901	~ 1,0	~ 1,2	0,12	0,09	18,7	16,7	48,0	Sänkingsföretaget omfattade även Holmsjön (14).
33	Mutsundasjön	Ölm Frötuna 130	Vattenavledning från Ägor till Mutsunda, Lervik m.fl. byar	1895	2,4	0,70	0,11	0,09	25,0	6,3	23,4	Se Blixtenmären (23).
a	Torpssjön	Ölm Frötuna 130	Spillersboda, Grövbö: tlf 1942	1942	1,5	~ 1,2	0,04	0,01	18,7	16,7	48,0	Se Blixtenmären (23).
		Ölm Frötuna 130	Vattenavledning från Ägor till Mutsunda, Lervik m.fl. byar	1895	1,5	0,8	0,05	—	25,0	6,3	23,4	Se Blixtenmären (23).
35	Djupsjön	Ölm Rådmansö 147	Sänkning av Djupsjön	1895	0,6	0,6	0,17	0,16	6,9	1,0	2,9	Sjön utdikes. Sänkingsföretaget omfattade även Södermären (c).
b	Norrmären	Ölm Rådmansö 145	Sänkning av sjöarna Norr- och Södermären	1893	~ 0,9	~ 0,9	0,01	—	2,9	7,1	12,0	Sänkingsföretaget omfattade även Norrmären (b).
c	Södermären	Ölm Rådmansö 145	Sänkning av sjöarna Norr- och Södermären	1893	~ 0,9	~ 0,9	0,02	0,02	2,9	7,1	12,0	Sänkingsföretaget omfattade även Norrmären (b).

Sjö	Nr	Namn	Akt nr	Synföretningens namn	För- räntning område km ²	Avrin- nings- område km ²	Nivå- för- ändring m	Sjöareal		Berörd mark			Övriga upplysningar
								Före sänkn km ²	Efter sänkn km ²	Aker ha	Äng ha	Annan mark ha	
	1		3	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
	36	Rådmanaren	Ölm	Rådmanö 86	1851		~ 1,2	~ 0,12			73,5		Företaget omfattade även Rödmanen (d).
	d	Rödmanen	Lbn	Rådmanö 86	1947	4,40	0,40	0,10	0,04	29,9	14,4	6,6	Rödmanen torrlades. Företaget omfattade även Rådmanaren.
	38	Tillsmanen	Ölm	Rådmanö 140	1887		0,6-0,8	~ 0,05			23,0		Den 1851 utdikade maren torrlades ytterligare 1938.
	e	Maren	Lbn	Rådmanö 19	1921	ringa	0,60	0,02	0,02	4,5	1,6		

Sjö	Nr	Namn	Arkiv	Akt nr	Syneföretningens namn	För- rättning år	Avrin- nings- område km ²	Nivå- för- ändring m	Sjöareal		Berörd mark			Övriga upplysningar
									Före sänkn km ²	Efter sänkn km ²	Åker ha	Äng ha	Annan mark ha	
	1		3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
	39	Kilfjärden	Lbn	1393	Kilfjärdens sf	1948	6,19	0,70	0,31	0,2	7,7	1,9	3,7	
	50	Bredviksflån	Lbn	0069	Byle, Nätö, Bredvik m fl	1894	litet				21,0	8,0	8,7	Träsket betraktades redan vid förrätt- ningen som en mosse som hade en area av 2,7 ha.
	61	Väsbysjön eller Penningsjön	Ölm	Länna 140	Sjösänkning vid Pen- ningsby	1883		1,4			24,4	114,3		Nivåförändringen är den beräknade reg- leringen av vattennivån med avseende på Penningsbykvarns tidigare uppdam- ningsrätt. Sänkingsföretaget som även omfattade Länna-Kyrksjö (62) och Hag- sjön (63) avslutades 1886 men var då inte helt fullbordat.

Sjö	Nr	Namn	2	Arkiv	Akt nr	5	För- rättning område år	Avrin- nings- område km ²	Nivå- för- ändring m	Sjöareal		Berörd mark			Övriga upplysningar
										Före sänkn km ²	Efter sänkn km ²	Åker ha	Äng ha	Annan mark ha	
	1		3	4			6	7	8	9	10	11	12	13	14
	61	Väsbyjön eller Peningbysjön	Ölm Lbn Lbn	Länna 200 Fid: 1.79 0164	Synförrättningens namn	Upprensning och för- storing av avloppet från Penningbysjön, Länna-Kyrksjö och Hag- sjön	1914	101,25	~ 0,5		~ 0,5	24,4	114,3		Företaget slutfördes 1926 och ut- fördes av sjsänkningsföreningen som bildades 1883. 1914 års förrättning överensstämmer med 1883 års sjsänkn- ningsförelägg 1914 års företag avsåg att fullfölja och fullborda 1883 års företag. Företaget omfattade även Länna-Kyrksjö (62) och Hagsjön (63).
	62	Länna-Kyrksjö	Ölm	Länna 140	Sjösenkning vid Pen- ningby	1883		~ 1,4				24,4	114,3		Se Väsbyjön (61).
	63	Hagsjön	Ölm Lbn Lbn	Länna 200 Fid: 1.79 0164	Upprensning och för- storing av avloppet från Penningbysjön, Länna-Kyrksjö och Hag- sjön	1914		~ 1,0		~ 3,5		24,4	114,3		Se Väsbyjön (61).
	66	Källösjön	Lbn	Fid: 1.76 0318	Sjösenkning vid Peningby	1883		~ 1,4				24,4	114,3		Se Väsbyjön (61).
					Upprensning och för- storing av avloppet från Penningbysjön, Länna-Kyrksjö och Hag- sjön	1914		~ 10	~ 0,9 ^x	0,10	0,09	24,4	114,3		x) Osäker uppgift. Se Väsbyjön (61).
					Källösjöns ssf 1927	1927	1,44	1,75	0,06	0,03	7,9			10,5	

Sjö	Nr	Namn	Arkiv	Akt nr	Synföretagets namn	För- rättning område år	Avrin- nings- område km ²	Nivå- för- ändring m	Sjöareal		Berörd mark			Övriga upplysningar
									Före sänkn km ²	Efter sänkn km ²	Åker ha	Äng ha	Annan mark ha	
	1		3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
	71	Viren	Lbn	0059	Viren, Beateberg, Lorisedal m.fl.	1892	26,4	1,3 ^x	1,41	1,37	50,3	6,0	150,5	Ä) Gäller lågvattenytan.
	72	Angarn	Lbn VD	Fld:1. 98 EUD 18/1924	Beatebergs tlf 1924	1924	11	0,9	0,90	0,82	135,9			Torrläggningföretaget omfattade även Sandasjön (73).
	73	Sandasjön	Lbn VD	Fld:1. 92 EUD 18/1924	Beatebergs tlf 1924	1924	5	1,15	0,34	0,18	86,4	24,2	135,0	Torrläggningföretaget omfattade även Angarn. (72).
	75	Träsket eller Storträsket	Lbn ^x	70	Upprensning av dike från Storträsket	1962	6,5	0,20	~ 0,1	~ 0,05				k) Lbn:s nya arkiv.
	79	Svärtingen eller Svärtingen	Ölm	Rdala 73	Upprensning av vatten- draget från Eneby bro	1889	86	~ 0,6	~ 0,2			128,4		Upprensningföretaget omfattar även Björknässjön (80), Vadbosjön (81) och Uddebynsjön (82). Syftet var inte att sänka sjöarna utan endast att rensa avloppsdiket mellan Eneby bro och Bergshamra kvarn. Sänkningföretaget omfattade även Björknässjön (80) Vadbosjön (81) och Uddebynsjön. Vid sänkningen revs en kvarndamm medströms Svärtingen och dammtröskeln sänktes.
			Lbn ^x	36	Bergshamra, Eneby varf 1957	1957	87	1,25	0,18	0,06	101,3		20,5	l) Lbn:s nya arkiv. Sänkningföretaget omfattade även Björknässjön (80) och Vadbosjön (81).

Sjö	Nr	Namn	Arkiv	Akt nr	Synföretningens namn	För- rättning område km ²	Avrin- nings- område km ²	Nivå- för- ändring m	Sjöareal		Berörd mark			Övriga upplysningar
									Före sänkn km ²	Efter sänkn km ²	Åker ha	Ång ha	Annan mark ha	
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
80	Björknässjön	Ölm	Ölm	Riala 73 Länna 179	Upprensning av vatten- draget från Eneby bro Sänkning av Berghamraån Svartingen m.fl. sjöar	1889 1907	86	1,1 ~ 0,6	0,12 ~ 0,1	0,02	128,4	128,4	13	Se Svärtingen (79). Se Svärtingen (79).
81	Vadbofsjön eller Vadsjön	Ölm Lbn ^x	Ölm	Riala 73 Länna 179	Upprensning av vatten- draget från Eneby bro Sänkning av Berghamraån Svartingen m.fl. sjöar	1889 1907	83	1,25 ~ 0,6	0,09 ~ 0,1	0,04	128,4	128,4	13	Se Svärtingen (79). Lbn:s nya arkiv. Se Svärtingen (79). Se Svärtingen (79). Lbn:s nya arkiv. Se Svärtingen (79).
82	Uddebyfsjön	Ölm Lbn ^x	Ölm	Riala 73 Länna 179	Upprensning av vatten- draget från Eneby bro Sänkning av Berghamraån Svartingen m.fl. sjöar	1889 1907	83	1,25 ~ 0,6	0,09 < 0,1	0,04	128,4	128,4	13	Se Svärtingen (79). Lbn:s nya arkiv. Se Svärtingen (79).

Sjö	Nr	Namn	Arkiv Akt nr	Synoförändringens namn	För- rättning avsäkr	Avrinnings- område km ²	Nivå- för- ändring m	Sjöareal		Berörd mark			Övriga upplysningar	
								Före sänkn km ²	Efter sänkn km ²	Åker ha	Äng ha	Annan mark ha		
1	2		3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
84	Starrmoresjön	Ölm	Riala 84	Sänkning av Starrmore- sjön	1898	39,19	~ 1,4	0,13	0,04	13,6	30,6	0,6		
89	Snävningen eller Bynsjön	Lbn	0052	Bynsjön, Riala prästgård m.fl.	1892	47	~ 0,6	~ 0,2		53,5	55,0	5,7		Landvinning 1,4 ha.
90	Björndalsjön	Lbn Lbn	Fid: 1. 89 0143	Riala prästgård, Alle- mora	1963	~ 1	0,75	0,15	0,13	2,3	7,0	11,6	11,6	Lbn:s nya arkiv. Landvinning c:a 13 ha.
100	Morsjön eller Hår- sjön	Ölm	Össebygarn 107	Vattenavledning från ägor till Ådra, Broll- sta och Gunby	1896	1,7	1,0	0,02	0,01	3,6	0,2	5,5		Vattenavledningsföretaget omfattade även Lortsjön (101).
101	Lortsjön	Lbn Lbn	Fid: 1. 130 0906	Brollsta-Jämtlandets tlf	1939	1,7	0,15	0,03	~ 0,03	15,4	0,75	4,5		Torrläggningföretaget omfattade även Lortsjön (101).
		Ölm	Össebygarn 107	Vattenavledning från ägor till Ådra, Brollsta och Gunby	1896	0,65	0,9	0,01	—	3,6	0,2	5,5		Vattenavledningsföretaget omfattade även Morsjön (100).
		Lbn	0906	Brollsta-Jämtlandets tlf	1939	0,65	0,4	0,01	—	15,4	0,75	4,5		Torrläggningföretaget omfattade även Morsjön (100).

Sjö	Nr	Namn	Arktiv	Akt nr	Syneföretningens namn	För- rättning avsl år	Avrin- nings- område km ²	Nivå- för- ändring m	Sjöareal		Berörd mark			Övriga upplysningar
									Före sänkn km ²	Efter sänkn km ²	Aker ha	Äng ha	Annan mark ha	
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
	102	Vartunasjön	Lbn	0077	Vartunasjön, Svensbode, Södervad m.fl.	1897	27,0	~ 0,3	0,33	~ 0,30	43,2	3,3	6,1	
			Ölm	Länna 148										
			Lbn	Fld:1. 75	Vartunasjöns tlf 1931	1931	14,7	0,65	0,28	0,24	34,7	7,4	7,9	
			VD	BUD 10/1931										
	103	Oskären eller Olskeran	Ölm	Länna 139	Sänkning av sjöarna Olskeran, Malmsjön och Bads tugusjön	1898		< 0,6 ^x	~ 0,15		18,1	7,4		x) Gäller lågvattennivån Landvinning 0,79 ha. Sänkingsföretaget omfattade även Malmsjön (104) och Bastusjön (g).
	104	Malmsjön	Ölm	Länna 139	Sänkning av sjöarna Olskeran, Malmsjön och Bads tugusjön	1898		< 0,6 ^x	~ 0,1		18,1	7,4		x) Gäller lågvattennivån Landvinning 5,00 ha. Sänkingsföretaget omfattade även Oskären (103) och Bastusjön (g).

Sjö	Namn	Arkiv	Akt nr	Svneförättningens namn	För- rättning år	Avrin- nings- område km ²	Nivå- för- ändring m	Sjareal		Berörd mark			Övriga upplysningar
								Före sänkn km ²	Efter sänkn km ²	Åker ha	Äng ha	Annan mark ha	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
8	Bastusjön eller Badstugasjön	Ölm	Länna 139	Sänkning av sjöarna Olakeron, Malmsjön och Badstugasjön	1898			0,01	-	18,1	7,4		Sjön utdikades. Landvinning 0,61 ha. Sänkingsföretaget omfattade även Osåkaren (103) och Malmsjön (104).
105	Lillsjön	Lbn	Fld:1.88	Svensböda, Lillsjön tlf 1945	1945	2	0,90	0,09	0,07				
109	Trehörningen	Ölm	Roslagskulle 20	Sänkning av sjön Tre- hörningen	1906		~0,75 ^x						x) Gäller högrattenståndet.
111	Älgreten eller Sjgletan	Lbn Lbn Ölm	Fld:1.77 0199 Länna 223	Sjgletan 1920 Älgletan-Vattershaga- vik 1921	1920 1921	3,1	0,56	0,18	0,17	5,4	2,8	3,0	Vattenavledningsföretaget omfattar även Hemsjön (133), Oppsjön (134) och Pukebysjön (137).
132	Hemsjön eller Undals- sjön	Ölm	Össebygarn 82a	Vattenavledning genom Pukeby, Annarby m fl	1845		~1,0	0,06	0,04	25,8	47,1	7,9	Den berörda markarealen gäller endast för Hemsjön (132). Vattenavlednings- företaget omfattade även Hemsjön (133), Oppsjön (134) och Pukebysjön (137).

Sjö	Nr	Namn	Arkiv Akt nr	Synesförättningens namn	För- rättning år	Avrin- nings- område km ²	Nivå- för- ändring m	Sjöareal		Berörd mark			Övriga upplysningar
								Före sänkn km ²	Efter sänkn km ²	Aker ha	Äng ha	Annan mark ha	
	1		3	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
133		Hemsjön eller Annar- bysjön	Ölm 82a	Vattenavledning genom Pukeby, Annarby m fl	1845		0,7	0,04	—	22,6	20,9	21,0	Hemsjön (133) bildar tillsammans med Oppsjön (134) den sk Annarbysjön. Se Hemsjön (132).
			Lbn 0117 Lbn Fid:1.87 Lbn Fid:1.137 Ölm Österåker 169	Hemsjön, Annarbysjön, Pukebysjön, Mälby m fl	1908	23,7	0,70	0,02	—	6,7	8,6	15,7	Den berörda markarealen gäller för Hemsjön (133), Oppsjön (134) och Pukebysjön (137). Tillsammans med dessa sjöar omfattade vattenavlednings- företaget även Hemsjön (132).
134		Oppsjön	Lbn 1354	Annarby-Pukeby tlf	1948	23,7	0,40	0,07	—	22,6	20,9	21,0	Det är osäkert om företaget som även omfattade Oppsjön (134) och Pukebysjön (137) genomfördes. I akten anges en- last den berörda markarealen kring Hemsjön och Oppsjön.
			Ölm 82a	Vattenavledning genom Pukeby, Annarby m fl	1845		0,7	0,03	—	6,7	8,6	15,7	Se Hemsjön (133).
			Lbn 0117 Lbn Fid:1.137 Ölm Österåker 169	Hemsjön, Annarbysjön, Pukebysjön, Mälby m fl	1908	20,1	1,2	0,03	0,03	6,7	8,6	15,7	Se Hemsjön (133).
			Lbn 1354	Annarby-Pukeby tlf	1948		0,40	0,03	0,03	6,7	8,6	15,7	Se Hemsjön (133).

Sjö	Nr	Namn	Arkiv	Akt nr	Synförrätningens namn	För- rättning år	Avin- nings- område km ²	Nivå- för- ändring m	Sjöareal		Berörd mark			Övriga upplysningar
									Före sänk km ²	Efter sänk km ²	Åker ha	Äng ha	Annan mark ha	
	1		3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
137		Pukebyejön	Ölm	Össebygarn 82a	Vattenavledning genom Pukeby, Annarby m fl	1845		0,70						Se Hemsjön (133).
			Lbn	0117	Hemsjön, Annarbyejön, Pukebyejön, Håby m fl	1908	15,4	0,60	0,05	0,04	22,6	20,9	21,0	Se Hemsjön (133).
			Lbn	Flid:1,137					0,06	--				
			Ölm	Österåker 169					~0,04					Se Hemsjön (133).
			Lbn	1354	Annarby-Pukeby tlf	1948	15,4	0,20						
141		Rumsättrasjön	Lbn Ölm	Flid:1,90 Rala 103	Rumsättra m fl 1921	1921	24	0,70	0,30	0,26	25,8	9,5	3,3	Dikningsföretaget omfattade ären Exarbyejön (142).

Sjö	Nr	Namn	Arkiv	Akt nr	Syneförättningens namn	För- rättning år	Avrinnings- område km ²	Nivå- för- ändring m	Sjötareal		Berörd mark			Övriga upplysningar
									Före sänkn km ²	Efter sänkn km ²	Åker ha	Äng ha	Annan mark ha	
	1		3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
	142	Exarbysjön	Lbn Ölm	Fld:1. 91 Riala 103	Rumsättra m.fl. 1921	1921	18	0,95	0,22	0,22	25,8	9,5	3,3	Dikningsföretaget omfattade även Rumsättrasjön (141).
	143	Storsjön	Lbn VD	Fld:1. 128 RUD 22/1932	Storsjön-Lillsjöns ssf 1932	1932	5,6	0,90	1,09	1,02	6,2		28,6	Även Lillsjön (144) omfattades av sänkningsföretaget.
	144	Lillsjön	Lbn	Fld:1. 132	Storsjön-Lillsjöns ssf 1932	1932	0,6	1,05	0,13	0,09	6,2		28,6	Sjösänkningsföretaget omfattade även Storsjön (143).
	154	Kobban	Lbn Lbn VD	Fld:1. 69 0391 RUD 16/1929	Inneby-Gäravik tlf 1929	1929	4,5	0,90	0,06	0,05	6,2		1,5	
	155	Kyrksjön eller Innsjön	Ölm Lbn	Ljusterö 125 0044	Innsjön, Görjan, Mellan- sjö m.fl.	1889	3,44	0,8	~ 0,3			26,1	23,9	Företaget omfattade även träsket Görjan (1).
			Lbn	Fld:1. 68	Draeboda-Mellansjö tlf 1937	1937	4	0,60	0,25	0,22	18,4		36,5	
	1	Görjan	Lbn	0044	Innsjön, Görjan, Mellan- sjö m.fl.	1889	3,44		~ 0,2			26,1	23,9	Vid förrätningen karaktäriserades Görjan som ett träsk. Företaget om- fattade även Kyrksjön (155).

Sjö	Nr	Namn	Arkiv Akt nr	Synförrättingens namn/avs. år	För- rättning område år	Avrin- nings- område km ²	Nivå- för- ändring m	Sjöareal		Berörd mark			Övriga upplysningar
								Före sänkn km ²	Efter sänkn km ²	Åker ha	Äng ha	Annan mark ha	
	1		3	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
	169	Ruggen	Ölm Österåker 127	Synförrättingens namn/avs. år	1886		0,4-0,5						Av akten framgår att sjön sänktes 1885 dock ej företagets omfattning.
	170	Tärnan		Synförrättingens namn/avs. år			0,4-0,5						Enligt uppgifter från ortsbefolkningen sänktes sjön omk år 1900. Sjön har nu växt igen.

Sjö	Nr	Namn	Arkiv	Akt nr	Synföretningens namn	För- räntning område år km ²	Avrinnings- område km ²	Nivå- för- ändring m	Sjöareal		Berörd mark			Övriga upplysningar
									Före sänkn km ²	Efter sänkn km ²	Åker ha	Ång ha	Annan mark ha	
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
171	Kvarnsjön	Ölm	Österåker 171	Österåker 171	Callbodalen genom sjöarna Långsjön och Kvarnsjön	1909	10,5		~ 0,15			24,8		Företaget omfattade även Långsjön (172). Uppdämningshöjder m m år 1909 finns angivna i akten. Några ändringar av dessa medförde inte förretningen. Förretningens rekommenderade dock att en hålldamm skulle rivas så att högvattentytan sänktes ~ 0,9 m.
172	Långsjön	Ölm	Österåker 171	Österåker 171	Callbodalen genom sjöarna Långsjön och Kvarnsjön	1909	10,5		~ 0,3			24,8		Se Kvarnsjön (171).
k	Lillruggen	Lbn Lbn VD	Fld:1. 140 0323 BUD 10/1927	Mora Dambro tlf 1927	Mora Dambro tlf 1927	1927	1,9	0,65	0,08	—	15,3	13,6	3,9	Torrläggningens omfattande även Lillsjön (173).
173	Lillsjön	Lbn Lbn VD	Fld:1. 140 0323 BUD 10/1927	Mora Dambro tlf 1927	Mora Dambro tlf 1927	1927		~ 0,4	0,02	0,02	15,3	13,6	3,9	Torrläggningens omfattande även Lillruggen (k).

Sjö	Nr	Namn	Arkiv Akt nr	Sjuförärrättningens namn	För- rättning år	Avrin- nings- område km ²	Nivå- för- ändring m	Sjöareal		Berörd mark			Övriga upplysningar
								Före sjökn km ²	Efter sjökn km ²	Åker ha	Äng ha	Annan mark ha	
	1		3 4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
174		Strömsjön	Lbn Lbn VD Fid:1. 135 0220 BUD 12/1924	Syreförärrättningens namn Bosjön-Strömsjön tlf 1923	1923	11	0,55	0,07	0,05	26,3	8,5	5,4	Torrläggningsföretaget omfattade även Bosjön (175).
175		Bosjön	Lbn Lbn VD Fid:1. 136 0220 BUD 12/1924	Bosjön-Strömsjöns tlf 1923	1923	10,5	0,55	0,11	0,08	26,3	8,5	5,4	Torrläggningsföretaget omfattade även Strömsjön (174).
179		Solbergasjön	Lbn VD Fid:1. 138 BUD 2/1922	Solbergasjöns varf 1922	1922	6,25	0,75	0,13	0,12	23,7		13,2	
185		Hemsundet	Lbn Fid:1. 20	Hemsundets tlf 1929	1929		0,50 ^x	0,36	0,35	7,2		3,9	x) Galler lågvattennivån.

Sjö	Nr	Namn	Artdv	Akt nr	Synförrättingens namn	För- rätting år	Avrins- nings- område km ²	Nivå- för- ändring m	Sjöareal		Berörd mark			Övriga upplysningar
									Före sänkn km ²	Efter sänkn km ²	Åker ha	Äng ha	Annan mark ha	
	1		3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
	4	Garnsviken	Ölm	Österåker 58, 60, 111 och 839	Utredning om Åkers kanal	(1835)	400	0,2	2,32	2,30	635,9	308,5	104,6	Enligt ett kontrakt som tecknades 1861 skulle vattensståndet regleras "ändamålsenligt" och på så sätt att högvattensståndet "ej bör överstiga det i övre ändan av nämnda sjö (Garns- viken) nära Br-ättby för flera år till- baka bestämda och i ett berg inbyggna märket som är beläget lika med 6 fot över slussens (Åkers sluss i Garns- vikens avlopp) övre tröskel". Torrläggningsföretaget omfattade även Vadsjön (17), Helgösjön (18) och Hederviken (o).
	5	Storträsket	Lbn	FIQ:1.142	Stora Stava, Hagby tlf 1929	1929	3,8	0,05	0,07	0,06	24,4	18,9	—	
			Lbn	0416										

Sjö	Nr	Namn	Arkiv Akt nr	Synföretningens namn	För- räntning år	Avrinnings- område km ²	Nivå- för- ändring m	Sjöbeteal		Berörd mark			Övriga upplysningar
								Före sänkn km ²	Efter sänkn km ²	Åker ha	Äng ha	Annat mark ha	
	1		4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
6		Långsjön	Flå: 1. 139 0457 1913	Rydboholm-Långbro tlf 1930	1930	1,20	0,95	0,13	0,10	22,2	0,6	11,3	Förelaget avsåg att ge sjön ett nytt avlopp mot söder till Ullnasjön (9 nbo 60/61). Tidigare hade sjön sitt avlopp mot norr till Garnsviken (4).
7		Hundsjön	Flå: 1. 127 0317	Hundsjöns tlf 1927	1927	56	0,6	0,06	0,02	8,4	5,3	2,3	Sjön beräknades att efter sänkningen förvandlas till träskmark.
9		Norrsjön	Flå: 1. 131 0351	Norrsjöns tlf 1927	1927	20,8	0,10	0,18	0,18	30,7	3,6		Dikningsarbeten vid sjön år 1955 torde inte ha inverkat på sjöns vattenstånd.
10		Angarnsjöängen eller Angarnsjön	Angarn 27	Förelag till uttappning av Angarnsjön	1851*		2,4 1,8 1,2	1,25	0,61 0,88		150,1		*Förelaget utfördes detta år. Tre olika alternativa sänkingsförslag utreddes. Det är osäkert om något genomfördes.
			Angarn 32	Avtappning av Angarnsjön	1868*					(2,6	27,4	29,1)	*Förelaget utfördes detta år. Uppgifterna är osäkra.
			0011	Angarnsjön	1870								Detta företag genomfördes omkring 1873. Uppgifter om sänkningens omfattning saknas.

LÄNSSTYRELSEN

Stockholms län

Naturvårdsenheten

Nederbördsområde: 60 ÅKERSTRÖM

Sjö	Namn	Arkiv	Akt nr	Synesförädlingsnamn	För- rättning år	Avrin- nings- område km ²	Nivå- fö- ändring m	Sjöareal		Berörd mark		Övriga upplysningar	
								Före sänkn km ²	Efter sänkn km ²	Åker ha	Äng ha		Annan mark ha
1		3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
10	Angarnsjöingen eller Angarnsjön	Lbn Ölm	0060 Vallentuna 144	Angarnsjö, Olhamra m.fl.	1892	33,8	1,0-1,5	1,20	—	124,7	19,8	6,8	Den tidigare sjöbotten var även efter utdikningen vattenskadad.
		Ölm	Vallentuna 192	Utdikning av mark tillhörande Olhamra, Lingsberg m.fl.	1923	34,5	—	—	—				Företagets syfte var att torr- lägga den vattenskadade marken.
		Lbn	2290	Angarnsjöns tlf	1936	40	—	—	—	108,8	117,5	4,5	Företaget avsåg att ytter- ligare torrlägga den tidigare utdikade sjön.
12	Våmsjön eller Vår- sjön	Ölm Lbn Lbn	Vallentuna 191 Fid: 1.15 0224	Lövsättra, Veda, Rooselsta	1922	11,5	0,65	0,02	0,02	77,1	17,2	5,8	Utdikningsföretaget omfattade även Vedasjön (13) och Svartsjön (14).
13	Vedasjön	Ölm Lbn Lbn	Vallentuna 191 Fid: 1.14 0224	Lövsättra, Veda, Rooselsta	1922	7,0	0,8	0,04	0,04	77,1	17,2	5,8	Utdikningsföretaget omfattade även Våmsjön (12) och Svartsjön (14).

2:57

Sjö	Nr	Namn	Arkiv	Akt nr	Synesförståingens namn	För- rättning område km ²	Nivå- för- ändring m	Sjöareal		Berörd mark			Övriga upplysningar	
								Före sänkn km ²	Efter sänkn km ²	Åker ha	Äng ha	Annan mark ha		
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
	14	Svartsjön	Ölm	Vallentuna 191	Lövsåttre, Veda, Rooselata	1922	5,12	0,55	0,02	0,02	77,1	17,2	5,8	Utdikningsföretaget omfattade även Vamsjön (12) och Vedasjön (13).
	15	Issjön	Lbn	Flåt. 117		5	0,65	0,03	0,02					Förslag till torrläggning av mark omkring Svartsjön upprättades 1955 och 1958. Om dessa förslag genomfördes är inte känt.
	16	Gävsjön	Lbn	Flåt. 116	Sänkning av Issjön Gävsjön, Vallentuna prästgård m.fl. 1923	1923	6	0,65	0,10	0,05	32,0	6,7	5,5	År 1957 upprättades ett rensningsförslag.
	17	Vedasjön	Lbn	0015	Wada och Helgö sjöar	1877								Troligen samma företag som 1881 års förrättning
			Ölm	Frösunda 75	Gradering av vatten- skadad mark omkring Vada och Helgö sjöar	1881		~0,65				445,6		Företaget omfattade även Helgösjön (18).
			Lbn	Flåt: 115 0860	Garnviken, Vedasjön, Helgösjön, Heder- vikens tif	1938	270	0,60			635,9	308,5	104,6	Detta företag som även omfattade Garnviken (4) Helgösjön (18) och Hederviken (c) syftade till att torrlägga den vattenskadade f.d. sjöbotten.

Sjö	Nr	Namn	Arkiv	Akt nr	Synesförättnings namn	För- rättning avsl år	Avrinnings- område km ²	Nivå- för- ändring m	Sjöareal		Berörd mark			Övriga upplysningar
									Före sänkn km ²	Efter sänkn km ²	Åker ha	Äng ha	Annan mark ha	
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
	18	Helgösjön	Lbn	0015	Vada och Helgö sjöar	1877								Troligen samma företag som 1881 års förrättning.
			Ölm	Frösunda 75	Gradering av vatten- skadad mark omkring Vada och Helgö sjöar	1881		~0,65			445,6			Företaget omfattade även Vadasjön (17).
	19	Stolp-Ekeby sjön	Lbn Ölm	Fld 1. 46 0860	Garnsviken, Vadasjön, Helgösjön, Hederrvikens tlf 1938	1938	257	0,95	0,40	0,14	635,9	308,5	104,6	Torrläggning företaget omfattade även Garnsviken (4), Vadasjön (17) och Hederrviken (6).
	a	Viggeby sjön	Lbn Ölm	0062 Frösunda 78	Viggeby sjön, Stolp- Ekeby sjön, Solsta, Orkesta m.fl.	1893	110,1	0,6-0,7	0,21	0,13	45,7	21,9	16,4	Sänkingsföretaget omfattade även Viggeby sjön (a).
	20	Lillsjön	Lbn	0123	Lillsjön, Storsjön, Södertorp m fl	1913	14	1,0	~0,1	—	45,7	21,9	16,4	Sänkingsföretaget omfattade även Stolp-Ekeby sjön (19).
											146,8	39,3	47,4	Företaget omfattade även Storsjön (21).

Sjö	Nr	Namn	Arktiv	Akt nr	Synföretningens namn	För- rättning avsl år	Avrinnings- område km ²	Nivå- för- ändring m	Sjöareal		Berörd mark		Övriga upplysningar	
									Före sänkn km ²	Efter sänkn km ²	Aker ha	Ång ha		Annan mark ha
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
	21	Storsjön	Lbn	0123	Lillsjön, Storsjön, Södertorp m fl	1913	14	1,0	~ 0,8		146,8	39,3	47,4	Företaget omfattade även Lillsjön(20).
	b	Dyen	Ölm	Kårsta 53	Vattenavledning från den s k sjön Dyen	1844								Sjön var redan före sänkningen igen- växt. Den utdickades genom att ett nytt avlopp uppteogs.
	23	Sparren								3,28				Enligt uppgifter från Sparrens vatten- vårdsförening har sjön sänkts omkring 1870. En jämförelse med en karta över sjön upprättad 1694 (akt A30, Lant- mäteristyrelsen) visar att nivåföränd- ringen var tämligen liten. En damm vid Sparrens utlopp är inritad på kartan.
	24	Axen eller Axesjön	Lbn	1324	Söderby-Risslan tlf 1949	1949	1,75	0,3	0,02		15,9	7,7	0,8	Axen betraktades inte som en sjö vid förrättningen. Dess största djup var ca 0,4 m och avloppet grävdes genom sjön 0,1 m under tidigare sjöbotten.

Sjö	Nr	Namn	Arkiv Akt nr	Synföretningens namn	För- rättning avsål år	Avrin- nings- område km ²	Nivå- för- ändring m	Sjöareal		Berörd mark		Övriga upplysningar	
								Före sänkn km ²	Efter sänkn km ²	Åker ha	Ång ha		Annan mark ha
	1		3	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
25		Lingonsjön	Lbn Ölm 0043 Närtuna 84	Trehörningen, Lingon- sjön, Söderby m fl	1889	11,25	0,8	~0,45		0,5	110,8	17,0	Sänkningsföretaget omfattade även Trehörningen (26).
			Ölm Närtuna 96	Upprensning av av- loppkanalen från Lingonsjön	1917								Sjön sänktes i enlighet med 1889 års synförrättning.
26		Trehörningen	Lbn Ölm 0043 Närtuna 84	Lingonsjön, Trehör- ningens tlf 1931	1931	11,25	0,55	~0,32	~0,28	61,6	21,7	6,2	Torrläggningföretaget omfattade även Trehörningen (26).
			Lbn Ölm 0043 Närtuna 84	Trehörningen, Lingon- sjön, Söderby m fl	1889	11,25	0,7	~0,23		0,5	110,8	17,0	Företaget omfattade även Lingon- sjön (25).
			Lbn Ölm 0043 Närtuna 84	Lingonsjön, Trehör- ningens tlf 1931	1931	6,25	0,70	~0,2		61,6	21,7	6,2	Landvinning 2,5 ha. Torrläggningföretaget omfattade även Lingonsjön (25).

Sjö	Arkiv		Synförrättnings namn	För- rättning område år km ²	Nivå- för- ändring m	Sjöareal		Berörd mark			Övriga upplysningar	
	Nr	Akt nr				Före sänkn km ²	Efter sänkn km ²	Åker ha	Äng ha	Annan mark ha		
1	2	3	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
28	Uttran											
29	Hörtsjön	Ölm	Sänkning av Nörtsjön	1894			0,09	-	38,1	3,6	37,0	Före sänkningen översteg sjöns djup inte 0,8 m. En kanal med ett djup av 0,7 m räknat från medelvattenytan före sänkningen grävdes genom sjön.
c	Hederriken	Ölm	Sänkning av sjön Hederriken	1894			0,59	0,31	276,7	100,0	20,2	Enligt akten sänktes sjön även 1879. 1894 års förslag avsåg en uprensning så att sjöns nivå sänktes åtminstone till den nivå som 1879 års förrätt-ning föreslog.
		Ölm	Sänkning av sjön Hederriken	1897		0,3						I samband med 1894 års förrättning upp- rättades ett förslag om sänkning av sjöns lägvattenstånd med 1,0 m och högvatten- stånd med 1,3 m. Troligen utfördes detta företag i samband med att 1897 års för- slag genomfördes.
		Lbn Lbn	Garnviken, Vadsjön Helgösjöns tlf 1938	1938	96	0,90	-	-	635,9	308,5	104,6	Vid förrättningen betraktades sjön som ett träsk. Torrlägningsföretaget omfattar även Garnviken (4), Vadsjön (17) och Helgösjön (18).

Sjö nr	Namn	Arkiv	Akt nr	Syneföretningens namn	För- rättning avsl år	Avrin- nings- område km ²	Nivå- för- ändring m	Sjöareal		Berörd mark		Övriga upplysningar
								Före sänkn km ²	Efter sänkn km ²	Aker ha	Äng ha	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13 14
3	Karsvreta träsk	Lbn	1133 2337	Svartgarn, Karsvreta träsk	1937	1,6		0,02	—	9,7	1,3	6,7
9	Ullnasjön											Sjön som var ca 1 m djup utdikades helt. Enligt Beskow-Rasmusson är sjön sänkt. Årminstone sedan 1749 har en kvarn funnits i sjöns avlopp vid Ullna gård. Sjön kan ha sänkts något i samband med att kvarnen byggdes om på 1800-talet eller efter det att kvarndriften upphörde på 1930-talet. Dammen vid Deglinge är nu så förfallen att ingen uppställning sker.
10	Rönningesjön	Lbn	2338	Hägermåse tlf	1937	8,5	0	0,70	0,70	9,3	4,6	0,9

Sjö	Nr	Namn	Arkiv Akt nr	Sjöförvaltnings namn	För- rättning år	Avrin- nings- område km ²	Nivå- för- ändring m	Sjöareal		Berörd mark			Övriga upplysningar
								Före sänkn km ²	Efter sänkn km ²	Åker ha	Äng ha	Annan mark ha	
	1		4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
12		Ekebysjön	Danderyd 73	Avvikning av ägor till Mora, Rinkeby, Kullen, Kloockaregården m fl			0				30,1		Avloppet från Ekebysjön fördjupades ca 1,2 m och dammen nedanför sjön byggdes om. Enligt förrättningshandlingarna skulle dock ej vattennivån i sjön sänkas.
17		Säbysjön				6,75	~1,5		0,85				Handlingar om sjösänkningen som ägde rum före år 1900 saknas.
a		Brunnsviken	Solna 59	Sänkning av Brunnsviken och Råstasjön	1835	0,9							Brunnsviken sänktes genom att en vattenkraftanläggning vid Åkristan revs. Även Råstasjön (18) berördes av sänkningen i företaget.
18		Råstasjön	Solna 59	Sänkning av Brunnsviken och Råstasjön	1835								Råstasjöns vattenyta låg vid förrättningen endast ca 8 cm över Brunnsviken (a). Genom dess sänkning fick Råstasjön snabbare avrinning.
			Solna 86	Avvägning av fallet från Råstasjön till Brunnsviken.	1865	~0,95					29,3		
b		Träsket	Solna 127	Sänkning av Råstasjön	1892		~0,5	0,21	0,19	50,5	10,8	1,3	Sjön förvandlades under 1700-talet till ett träsk genom att vattnet bortleddes och att den användes som avfallstipp.

Sjöb	Nr	Namn	Arkiv	Akt nr	Synesförätningens namn	För- rättning avsät år	Avrinnings- område km ²	Nivå- för- ändring m	Sjöareal		Berörd mark			Övriga upplysningar
									Före sänkn km ²	Efter sänkn km ²	Aker ha	Äng ha	Annan mark ha	
	1		3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
c		Gångsätra träsk	Ölm	Lidingö 39	Gångsätra, Hårsby och Skärsättra	1896			0,01	--	4,3	3,0	1,4	
21		Kottlasjön eller Hölna träsk	VD	AD 2/1948	Arledande av vatten ur Kottlasjön	1922	3,4	0,20*	0,26	0,26				*Gäller lågvattennivån.

Nr	Namn	Arkiv Akt nr	Synförrättingens namn	För- rättning avsärl år	Avrin- nings- område km ²	Nivå- för- ändring m	Sjöareal		Beröjd mark			Övriga upplysningar
							Före sänkn km ²	Efter sänkn km ²	Aker ha	Äng ha	Annan mark ha	
1		3	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
a	Rudsjön	Ölm Solna 138	Sänkning av Rudsjön	1897	4,4	~1,1	0,02	-	33,2	21,4	3,1	Sänkningen skedde troligen i två etapper. Här anges det totala resultatet av båda sänkningarna. Genom ombyggnad av en kulvert under järnvägen skulle en ytterligare fördjupning av avloppet med minst 0,3 m uppnås. Det enda spår man numera kan finna av sjön är att den fått en gata uppkallad efter sig. Före sänkningen hade sjön sitt utlopp åt öster. Numera avbördar den emellertid sitt vatten västerut. Källa: Romell, Stockholms minnesmarker.
3	Judarn	Ölm Solna 153 Ölm Solna 170	Sänkning av Rudsjön Sänkning av Rudsjön	1903 1910		0,5	-	-				

Sjö	Nr	Namn	Arkiv	Akt nr	Synföretningens namn	För- sättning område år	Avin- nings- område km ²	Nivå- för- ändring m	Sjöareal		Berörd mark			Övriga upplysningar
									Före sänkn km ²	Efter sänkn km ²	Aker ha	Äng ha	Annan mark ha	
	1		3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
	5	Kyrksjön	Ölm	Bromma 35	Sänkning av Bromma Kyrksjö	1863		~0,5	~0,1	~0,1		43,5		Vid förrättningen betraktades Kyrksjön som en göl. x) Akten tillhör överlantmäterimyndighetens arkiv men finns hos stadsbyggnadskontoret i Stockholm.
	6	Översjön	Ölm	Spånga 173	Sänkning av Kyrksjön	1900	2,50	~0,3		0,50		48,6		O betydliga landvinningar. Agr Lillie- h88k på Molnsättra förvarar förrät- ningshandlingarna. Sjön sänktes endast några centimeter. Genom att ett nytt avlopp österut upptogs. Det är numera igensatt. Översjöns avlopp fördjupades och bred- dades. Dikningsarbetena började dock först 800 m nedströms sjöns utlopp varför företaget ej torde påverkat sjöns vattenstånd. Sjösänkingsföretaget omfattade även Edsjön (13) och Norrviken (15).
	7	Oxundasjön	Ölm	Sollentuna 50	Arealavmätning av sank mark omkring sjöarna Norrviken, Edsjön och Oxundasjön i och för tillåten sjösänkning	1882			~0,4			412,2		

Sjö	Nr	Namn	Arkiv	Akt nr	Svneförädlings namn	För- räntning avsä år	Avrät- nings- område km ²	Nivå- för- ändring m	Sjöareal		Berörd mark			Övriga upplysningar
									Före sänkn km ²	Efter sänkn km ²	Åker ha	Äng ha	Annan mark ha	
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
	8	Fysingen	Lbn Lbn Lbn	FI:1. 82 1158 2404	Fysingens saf 1946	1946	121	0,40	5,7	5,7	190,5	105,1		1876 upprättades ett förslag som innebär att vattenytan i Fysingen skulle sänkas 1,35 m. Förslaget genomfördes dock inte enligt planerna, varför sänkningen torde ha blivit något mindre. Syftet med 1946 års förrättning var att fullständigt genomföra den år 1876 upprättade planen.
	9	Kosjön	Lbn	FI:1. 107	Kohagens tlf 1927	1927	6	0,80	0,02	0,02	25,5		13,0	
	11	Vivelstasjön	Ölm	Skånela 90	Utvirning av Harga kvarn och såg	1855	(117)					737,6		Landvinning: 0,64 ha. Företaget omfattade även Lundbysjön (b) och Sormen (12). En stor del av området uppströms Hargsbro har tidigare varit sjö men genom landhöjning och dikningsföretag har den forna sjöbotten förvandlats till odlingsmark.
			Ölm Lbn	Markin 60 0095	Wivelstasjön, Sormen Husby, Lundby m.fl.	1899		~ 0,7	~ 0,05		639,2	57,6	87,6	Landvinning 0,51ha. Sänkingsföretaget omfattade även Sormen (12).
			Lbn	1572	Sälma, Lundby vaf 1954	1954	24,7		< 0,05		75,5		40,1	

Sjö	Nr	Namn	2	Arkiv	Akt nr	5	För- rättning område avsl år	6	7	8	Sjöareal		Berörd mark			Övriga upplysningar
											Före sänkn km ²	Efter sänkn km ²	Åker ha	Äng ha	Annan mark ha	
	1			3	4			6	7	8	9	10	11	12	13	14
	12	Sornen		Ölm	Skånella 90	Utrivning av Hargs kvarn och såg	1855				0,14	—		737,6		Se Vivelstasjön (11).
	b	Lundbysjön		Ölm Lbn	Markim 60 0095 Skånella 90	Wivelstasjön, Sornen, Husby, Lundby m.fl.	1899	82,5	~ 1,0	0,08	—	—	639,2	57,6	87,6	Sjön utdickades helt. Sänkings- företaget omfattade även Vivel- stasjön (11).
	13	Edsjön		Lbn	0006	Utrivning av Hargs kvarn och såg	1855							737,6		Se Vivelstasjön (11).
				Ölm	Sollentuna 50	Norrriken, Edsjön, Fresta m.fl.	1846									Företaget omfattade även Norrriken (15).
				Ölm	Sollentuna hid 6	Arealavmätning av sank mark omkring sjöarna Norrriken, Edsjön. och Orundasjön i och för tillåten sjösänkning	1852		~ 0,3					412,2		Se Orundasjön (7).
				(Ls)						(1,1)						

Sjö	Nr	Namn	2	Arkiv	Akt nr	5	För- rättnings- område år	Avrin- nings- område km ²	Nivå- för- ändring m	Sjöareal		Beröjd mark		Övriga upplysningar	
										Före sänkn km ²	Efter sänkn km ²	Aker ha	Äng ha		Annan mark ha
	1			3	4		6	7	8	9	10	11	12	13	14
	14	Ravalen													I sjöns avloppsdikey till Edsjön (13) har grävningssarbeten utförts i slutet på 1800-talet eller början på 1900-talet. En damm anlades troligen i samband med detta vid sjöns utlopp varifrån vattennivån förmodligen inte sänktes. Dammen raserades så småningom varigenom vattenytan i sjön sänktes. Numera är dock dammen iståndsatt och sjön upp dämd till den förmodade ursprungliga höjden.
	15	Norrviken		Lbn	0006	Norrviken, Edsjön, Fresta m fl	1846								Förstaget omfattade även Edsjön (13).
				Ölm Ölm	Sollentuna 50 Sollentuna h:d 6	Arealavmätning av sank mark omkring sjöarna Norrviken, Edsjön och Oxundasjön i och för tillåten sjösenkning	1852		~0,7				412,2		Se Oxundasjön (7).
				(La)				(94)			(3,1)				

Sjö	Nr	Namn	Arkiv	Akt nr	Synesföretningens namn	För- rättning avsl år	Avrinnings- område km ²	Nivå- för- ändring m	Sjöareal		Berörd mark		Övriga upplysningar	
									Före sänkn km ²	Efter sänkn km ²	Aker ha	Äng ha		Annan mark ha
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
17		Älvsjön	Ölm	Fresta 45	Undersökning av den vattendränkta marken omkring Elfsjön	1860		~ 0,5	0,09			46,7		
c		Rimsteholmsjön	Ölm	Fresta 55	Reglering av vattenståndet i sjön Fjätturen	1920		1,3	0,05	0,02		50,9		Företaget omfattade även Fjätturen (18).
18		Fjätturen	Ölm	Fresta 55	Reglering av vattenståndet i sjön Fjätturen	1920		1,4	~ 0,6	~ 0,6		50,9		Rimsteholmsjön (c) utdickades även vid torrläggningsföretaget.
d		Kvarnsjön	Lbn Ölm	0042 Vallentuna 150	Vallentuna, Lill- och Qvarnsjöarna, Skällnora m.fl.	1899	57,5	1,4	0,06	---	22,5	178,8		Sänkingsföretaget omfattade även Froden (21) och Vallentunasjön (22) Kvarnsjön och Froden användes före sänkningen som besparingsdammar för briftvattnet till Skällnora Kvarn. Nivåförändringen gäller uppdrämningsytan som från den 1.11 till den 10.5 låg 0,95 m över sjöns normala vattenstånd.
21		Froden eller Lillsjön	Lbn Ölm	0042 Vallentuna 150	Vallentuna, Lill- och Qvarnsjöarna, Skällnora m.fl.	1889	57,5	1,4	~ 0,3		22,5	178,8		Lendränning 6,07ha. Se Kvarnsjön (d).
			Lbn Lbn	0667 2122	Alby-Hagby tif	1933	60	---	---	---	8,2	23,5	19,9	Froden betraktades vid förrättningen som ett kärr och torrlades ytterligare vid företaget.

Sjö	Nr	Namn	Arkiv	Akt nr	5	För- räkning område år	Avrinnings- område km ²	Nivå- för- ändring m	Sjöareal		Berörd mark			Övriga upplysningar
									Före sänkn km ²	Efter sänkn km ²	Åker ha	Äng ha	Annan mark ha	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	
	22	Vallentunasjön	Lbn	0042	Vallentuna, Lill- och Gvarnsjöarna Skäll- nora m.fl.	1889	57,5	1,4	7		22,5	178,8		
	23	Gullsjön	(Ls)	Fid:1. 112	Skogberga, Gullsjöns tlf 1937	1937	2,7	0,95	0,06	0,04	7,3		2,5	
e		Prästsjön eller Kyrksjön	Ölm	Tgby 92	Sänkning av s k Präst- sjön	1890		~ 1,2	0,04	0,00	39,9	3,4	0,0	
	24	Ubbysjön	Ölm Lbn	Vallentuna 143 0056	Ubbysjön, Weda m.fl.	1891		~ 1,0	0,12	0,11	40,4	2,2	1,5	
			Lbn Lbn Lbn	Fid:1. 116 0518 1915	Veda, Ubbby tlf	1930	3,7	0,80	0,13	0,06	39,5	0,1	6,6	
	26	Slättasjön eller Lillsjön	Lbn Lbn Ölm	Fid:1. 58 0193 Husby-Ärving- hundra 95	Slättan, Brunby och Älgsta df 1920	1920	3,00	0,90	0,03	0,02	15,5	0,9	0,1	

Sjö	Nr	Namn	Arkiv	Akt nr	Synförrätningens namn	För- rättning område km ²	Nivå- för- ändring m	Sjöareal		Berörd mark			Övriga upplysningar
								Före sänkn km ²	Efter sänkn km ²	Aker ha	Äng ha	Annan mark ha	
	1		3	4	5	6	8	9	10	11	12	13	14
	27	Horssjön	Lbn Ölm	0081 Sanninghundra hid 25	Horssjön, Brista, Åsby, m.fl.	1898	1,2	0,15	0,15	1,0	0,8	54,0	Företaget syftade främst till att minska frostländigheten och framkalla skogsväxt.
	30	Köllingen	Lbn Lbn Ölm	Flåt:1. 65 0126 St Olof 31	Köllingen, Lörvastholm, Västra och Östra Kol- hammar m.fl.	1912	0,80	0,12	0,07	125,7	97,7		
			Lbn ^x Lbn	64	Köllingens tlf	1960	0,7	~0,05		19,5		25,4	x) Lbn:s nya arkiv.
	31	Svartsjön	Ölm Lbn	Odensala 157 0125	Svartsjön, Pasta m.fl.	1912	~1,0	~0,3		265,1	13,7	16,3	
			Lbn VD	Flåt:1. 86 BUD 4/1944	Svartsjön ssf 1944	1944	0,85	0,24		203,7		61,5	
	32	Vedasjön	Lbn Ölm	0129 Odensala 156	Vedasjön, Rieckeby, Norrby	1913	~0,75	~0,1		41,5	2,7	2,8	
			Lbn Lbn	Flåt:1. 85 1137	Vedasjöns tlf 1944	1944		~0,1		43,1	2,6	16,8	Sjön betraktades vid förrättningen som ett träsk. Avloppskanalen grävdes 0,4 m djupare än 1913.
	8	Holstersjön	Lbn	0151	Norrby fidekomiss	1920	<1	~0,05		13,8	15,1		Sjön betraktades vid förrättningen som ett träsk. Dess djup var före sänkning ~0,25 m. Ett dike med ett djup av 1,0 m grävdes genom träsket.

Sjö	Nr	Namn	Arkiv	Akt nr	Synföretningens namn	För- rättning år	Avrin- nings- område km ²	Nivå- för- ändring m	Sjöareal		Berörd mark			Övriga upplysningar
									Före sänkn km ²	Efter sänkn km ²	Åker ha	Äng ha	Annan mark ha	
	1		3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
41		Norrbynsjön	Ölm	Lunda 44	Vattendränk mark ut- med och omkring Sig- ridholmsån	1856								Företaget omfattade även Nederängssjön (42) och Sigridholmsjön(43). Det är osäkert om sjöarna sänktes när företa- get genomfördes eftersom avsikten först och främst var att utdika mark kring Sigridholmsån. Se 1856 års förrättning.
			Ölm	Skepptuna 105	Vattendränk mark ut- med och omkring Sig- ridholmsån	1861								

Sjö	Nr	Namn	Arkiv	Akt nr	Synföretningens namn	För- rättning år	Avrin- nings- område km ²	Nivå- för- ändring m	Sjöareal		Berörd mark			Övriga upplysningar
									Före sänkn km ²	Efter sänkn km ²	Åker ha	Äng ha	Annan mark ha	
	1		3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
42		Nederängsjön	Ölm	Lunda 44	Vattendränkt mark ut- med och omkring Sig- ridholmsån	1856								Se Norrbysjön (41).
			Ölm	Vidbo 60	Expropriation av jord till ett avloppsdike	1857	6,5		~0,05	~0,04				Av akten framgår endast att arbeten utfördes i Nederängsån.
			Lbn	0008	Sigridholms- samt Lill- och Nederängsfjärden	1858								Företaget omfattade även Sigridholms- sjön (43) och Lillängsfjärden (h).
			Ölm	Skepptuna 105	Vattendränkt mark ut- med och omkring Sig- ridholmsån	1861								Se Norrbysjön (41).
			Ölm	Skepptuna 108	Fördelning av odlings- lån för sänkning av Sigridholms-, Lill- och Nederängssjöarna	1863								
			Ölm	Vidbo 77	Uppteckning av Neder- ängs- och Sneåarna	1885	26,5	0,5					50,4	
			Lbn	Flödt. 121	Vidboås tlf 1934	1934	37	0,75	0,05	0,05	202,4	32,6		
			Lbn	2183										
			Lbn	0762										

Sjö	Nr	Namn	Arkiv	Akt nr	Synförrätningens namn	För- rättning område år	Avrin- nings- område km ²	Nivå- för- ändring m	Sjöareal		Berörd mark			Övriga upplysningar
									Före sänka km ²	Efter sänka km ²	Åker ha	Äng ha	Annan mark ha	
	1		3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
	43	Sigríðholmsjön	Ölm	Lunda 44	Vattendränk mark ut- med och omkring Sig- ríðholmsån.	1856								Se Norrbysjön (41).
			Lbn	0008	Sigríðholms- samt Lill- och Nederängs- fjärden	1858	6,5							Företaget omfattade även Nederängssjön (42) och Lillängsfjärden (h).
			Ölm	Skepptuna 105	Vattendränk mark ut- med och omkring Sig- ríðholmsån	1861								Se Norrbysjön (41).
			Ölm	Skepptuna 108	Fördelning av odlings- lån för sänkning av Sigríðholms-, Lill- och Nederängsjärna	1863								
			Lbn	FA:1. 71	Sigríðholmsjöarna tlf 1930	1930	12	0,55	0,45	0,36	213,3	69,5	49,5	
			Lbn	0008	Sigríðholms- samt Lill- och Nederängsfjärden	1858	6,5							
		Lillängsfjärden	Ölm	Skepptuna 108	Fördelning av odlings- lån för sänkning av Sigríðholms-, Lill- och Nederängsjärna	1863								Företaget omfattade även Nederängssjön (42) och Sigríðholmsjön (43).

Nr	Namn	Arkiv	Akt nr	Symföretningens namn	För- rättning år	Avvin- nings- område km ²	Nivå- för- ändring m	Sjöareal		Berörd mark			Övriga upplysningar
								Före sänkn km ²	Efter sänkn km ²	Åker ha	Äng ha	Annan mark ha	
1		3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
44	Stor-Söderbysjön	Lbn Ölm	Fld:1. 71 Lunda 63	Söderbysjön 1915	1915	9	0,85	0,04	—	78,4	49,1	45,2	1861 var sjön "öppen" men genom upprepad rensningar av dess avlopp fram till 1892 har sjön successivt utdiktats och karaktäriserades vid 1915 års förrättning som ett träsk. Det utdiktades helt vid sänkingsföretaget.
45	Vängsjön	Lbn VD VD	Fld:1. 48 BUD 22/1929 BUD 3/1931	Vängsjöns tlf 1931	1930	4,7	0,80	0,42	0,36	85,2	46,3		
48	Viksjön	Lbn	1321	Rickeby, Väster, Wackerberga tlf 1948	1948	23,7	~ 0,1	~ 0,1		44,9	0,1	1,6	Torrläggingsföretaget torde ej ha påverkat sjöns vattenstånd eftersom en damm byggd 1909 vid sjöns utlopp bibehålls.
49	Ubby-Längsjön	Ölm Lbn	Gottröra 87 0115	Ubby-Längsjön, Kvarn- bol, Wackerberga m.fl.	1909	28,6	~ 0,9	~ 0,7		54,2	3,9	4,8	Landvinning 18,6 ha.
		Lbn Lbn	Fld:1. 49 1321	Rickeby, Väster, Wacker- berga tlf 1948	1948	23,7	~ 0,45	~ 0,45		44,9	0,1	1,6	Se Viksjön (48).

Sjö	Nr	Namn	Arkiv Akt nr	Syneförrättingens namn avsl 5	För- rättning område år km ² 6	Avrin- nings- område km ² 7	Nivå- för- ändring m 8	Sjöareal		Berörd mark			Övriga upplysningar
								Före sänkn km ² 9	Efter sänkn km ² 10	Aker ha 11	Äng ha 12	Annan mark ha 13	
	1		3 4					9	10	11	12	13	14
50		Halsjön eller Almsjön	Lbn 0110	Almsjön, Abrahamsby tlf 1936	1936	8,8	0,8	0,18	0,10		195,5		
86		Igelviken	Lbn FId:1.108	Igelvikens ssf 1943	1943	5,2	0,60	0,57	0,55	6,7		17,1	
i		Nora träsk	Ölm Färentuna 96	Sänkning av Nora träsk 1904			0,9	~0,05			49,8		
j		Fatburen	Handlingar vid Stadsuseet										

Omkring 1620 dikades träsmarkerna söder om Fatburen ut. 1859 fylldes sjön igen för att ge plats åt Södra station.

Nr	Namn	Arkiv	Akt nr	Svneförrätningens namn	För- rättning område km ²	Avrinnings- område km ²	Nivå- för- ändring m	Sjöareal		Beröjd mark			Övriga upplysningar
								Före sjöakn km ²	Efter sänkn km ²	Åker ha	Äng ha	Annan mark ha	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
88	Snorran	Lbn	0497	Husby-Sättra, Bona tlf	1931	3,9				42,1	37,2	32,9	Vid företaget utdikades kärrmarker söder om Snorran. Det är osäkert om dikningen påverkade Snorrans vattenstånd.
91	Långsjön	Lbn Lbn Lbn	Fid:1. 81 0534 2123	Ekenäs-Löten tlf 1933	1933	1,7	0,65	0,10	0,07	66,6	48,3	61,1	Torr-lägningsföretaget torde ej ha medfört någon nämnvärd sänkning av vattenståndet i sjön eftersom fördjupningen av dess avlopp började 200 m nedströms sjön.
92	Albysjön	Ölm	Botkyrka 107	Ägomätning av mark för Tullinge kanal	1902	7,0				10,4	6,1	0,8	Företaget omfattade även Katthavet(k) och Tullingesjön (93). En kanal Tullingesjön-Mälaren byggdes i samband med förrättningen. Osäkert om vattenståndet påverkades i sjöarna. Se Albysjön (92).
93	Katthavet Tullingesjön	Ölm (Ls)	Botkyrka 107 Botkyrka 107	Ägomätning av mark för Tullinge kanal	1902 1902	(7,5)			0,01				Se Albysjön (92). Se Albysjön (92).

Sjö	Nr	Namn	Arkiv Akt nr	Syneföretningens namn	För- rättning år	Avrin- nings- område km ²	Nivå- för- ändring m	Sjöareal		Berörd mark			Övriga upplysningar
								Före sänkn km ²	Efter sänkn km ²	Åker ha	Ång ha	Annan mark ha	
	1		3	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
	94	Aspen	Ölm	Botkyrka 66	1844								Företagen omfattade undersökning av vattenskada uppkommen genom upp- dämning av Aspen vid Älfesta kvarn. Några åtgärder tycks inte ha bli- vit följden av förrätningarna. Vid 1869 års förrättning förnyades de vattenmärken som utvisade vatten- nivån i Aspen år 1844.
	1	Hacksjön	Ölm	Botkyrka 80	1862	(7,6)	0,6	0,21	(1,8)	1,1	17,2	26,9	
	106	Lillsjön	Lbm	Botkyrka 81	1869			0,08	—	8,5	3,0		Sjön betraktades som ett kärr vid för- rättningen. Dess största djup uppskat- tades till ca 0,5 m före sänkningen. Ett dikke grävdes genom sjön med botten ca 0,5 m under f d sjöbotten.
	114	Bergsjön	Lbm	Botkyrka 98	1896	3	1,20	0,09	0,08	16,0	26,4	0,2	
	117	Malsjön	VD	Botkyrka 141	1922	5,7			1,12				Av akten framgår att sjöns låg- vattenyta troligen sänktes i mit- ten på 1800-talet med ca 1 m.

Nr	Namn	Arkiv	Akt nr	För- räkning område år	Nivå- för- ändring m	Sjöareal		Berörd mark			Övriga upplysningar		
						Före sänkn km ²	Efter sänkn km ²	Åker ha	Äng ha	Annan mark ha			
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
123	Falsjön	VD	BUD 3/1923	Ahl-Skabro-Stjärna- Rösta-Lida-Varneby tlf	1922								Även Skabroträsket (125) berördes av torrläggningsföretaget.
125	Skabroträsket	VD	BUD 3/1923	Ahl-Skabro-Stjärna- Rösta-Lida-Varneby tlf	1922								Även Falsjön (123) berördes av torrläggningsföretaget.
145	Almsjön	Lbn	0110	Almsjön, Tomten, Ljusdal m fl	~ 1904	8,8	~ 1,3	~ 0,15			400	195,5	Sjön har sänkts vid flera tillfällen, före 1862 genomfördes en sänkning som gav omk 200 ha jord för brukning. Nya utdikningar på 1890-talet torr- lade ytterligare drygt 200 ha åker- mark. Hela den f d sjöbotnen är nu uppodlad, Källa: Clemenson, Faxinge socken. Landsvinning: ~ 3 ha, Företaget motiverades främst av att man ville minska sjöns frostförändring inverkan på närliggande åkrar.
146	Långsjön	VD	BUD 4/1945	Långsjöns sf 1944	1944		0,50						Sjön sänktes förmodligen också i samband med syneförändring 1887.

Nr	Namn	Arkiv Akt nr	Synföretningens namn	För- rätning område år km ²	Avrin- nings- område år km ²	Nivå- för- ändring m	Sjöareal		Berörd mark			Övriga upplysningar	
							Före sänkn km ²	Efter sänkn km ²	Åker ha	Äng ha	Annan mark ha		
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
148	Lejondalsjön												Sjön har tidigare varit uppömd. Dammen är numera förfallen och sjön har därigenom sänkts.
150	Lillsjön						~1,5						Lillsjön och Örnäsjön (151) sänktes under 1700-talet eller möjligen ännu tidigare troligen för att öka vatten- magasinet till en kvarnläggning i Lillsjöns avlopp.
151	Örnäsjön						~1,5						Se Lillsjön (150).

Sjö	Nr	Namn	Arkiv	Akt nr	Synoförändringens namn	För- rättning år	Avrin- nings- område km ²	Nivå- för- ändring m	Sjöareal		Berörd mark			Övriga upplysningar
									Före sjö- sänkn km ²	Efter sänkn km ²	Aker ha	Äng ha	Annan mark ha	
	1		3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
a		Hammarbysjön	VD	StD 2/1926 Ans D 14/ 1928		1915		4,60						
	36	Ösby träsk	VD	Ans D 122/ 1950	Tillstånd att bort- leda vatten från Ösby träsk		2,5			0,22				Sjön sänktes för att underlätta sjöfarten mellan Saltsjön och Mälaren. Av akten framgår att sjön, som ursprung- ligen hade sitt avlopp såväl österut till Betsleviken som västerut till Farstaviken, sänktes långt före 1949 i samband med att ett vattenkraftverk vid sjöns västra ända revs. Utloppet är uppgrävt och sprängt.
	46	Evlingsträsket	VD	RJD 11/1946	Evlingsträsket tlf	1946	0,5				17,4		2,9	Träsket betraktades som ett kärr vid för- rättningen och var delvis skogsbevuxet.
	93	Purren	Lbn	1437	Bredvik-Morträsk tlf 1951	1951	1,6		0,9	-	3,6	4,6	1,2	Landvinning 1,38 ha.
	97	Mortträsket	Lbn	1437	Bredvik-Morträsk tlf 1951	1951	1,6	~0,7	~0,16					
	100	Småträsk eller Alträsket	Ölm	Värmdö 222	Sänkning av Alträsket	1899		~0,7	~0,16					
	103	Hampträsket						~1						
	125	Återvallsträsket	VD	AD 66/1968	Vattenbortledning från Återvallsträsket	1970	5	0,30	0,3	0,3				Företaget innebar att sjön kom att reg- leras mellan tidigare läggvattennivån och 10 cm över denna.
	126	Kullträsket	Lbn	Fid:1,63	Kullträsket tlf	1925	~1,5	0,80	~0,17	~0,16	2,5		3,9	
	133	Skenorträsket	Lbn	1127	Skenorträsket tlf	1945	1,5	0,72	0,07	0,07	1,3		0,3	

Sjö	Nr	Namn	Arkiv	Akt nr	Synförrättningens namn	För- rättning år	Avrinnings- område km ²	Nivå- för- ändring m	Sjöareal		Berörd mark			Övriga upplysningar
									Före sänkn km ²	Efter sänkn km ²	Åker ha	Äng ha	Annan mark ha	
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
	151	Kvarndammen	VD	AD 35/1967	Reglering av Kvarndammen och Kocktorpsjön	1968	2,0	0,07	0,01	0,01	0,01			Företaget som även omfattade Kocktorpsjön (152) och motiverades av naturvårdsåskäl, avsåg en jämnare reglering av sjöarna.
	152	Kocktorpsjön	VD	AD 35/1967	Reglering av Kvarndammen och Kocktorpsjön	1968	1,0	0,35	0,06	0,06				Se Kvarndammen (151).
	157	Grötfåtet	VD	Ans.d. 91/1947	Reglering av vattenavrinningen från sjöarna Frehörningen och Grötfåtet	1948	1,05							Regleringsföretaget som även omfattade Frehörningen (161) avsåg att trygga Saltsjöbadens vattenförsörjning.
	159	Dammsjön	Ölm	Nacke 38	Undersökning av vattenhöjden i Dammsjön	1865		0,25				22,9		Osäkert om någon sänkning genomfördes. Förrättningen avsåg att utröna om mark kring sjön skadades genom att vattenståndet hölls för högt vid dammen i Dammsjöns utlopp. Även Lund-sjön (160) berördes av företaget.

Sjö	Nr	Namn	Arkiv	Akt nr	Syneföreläggningens namn	För- rättning år	Avrin- nings- område km ²	Nivå- för- ändring m	Sjöareal		Berörd mark			Övriga upplysningar
									Före km ²	Efter sänkn km ²	Åker ha	Ång ha	Annan mark ha	
	1		3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
160		Lundsjön	Ölm	Nacka 38	Undersökning av vat- tenhöjden i Damsjön	1865		0,25				22,9		Eftersom vattenståndet i Damsjön (159) och Lundsjön ligger på samma nivå be- rördes troligen även Lundsjön av före- taget.
161		Trehörningen	VD	Ans D 91/1947	Reglering av vattensv- rinningen från sjöarna Trehörningen och Gröt- fatet	1948	2,3							Se Grötfatet (157).
163		Strålsjön	Ölm	Nacka 78	Sänkning av Strålsjön	1898	3,0							Ett nytt avlopp från sjön grävdes. Det långt tidigare upptagna diket till Åltasjön (7) förmådde inte av- börda sjöns vatten.

Sjö	Nr	Namn	Aktiv	Akt nr	Symbefrätningens namn	För- räkning område år	Avrin- nings- område km ²	Nivå- för- ändring m	Sjöareal		Berörd mark			Övriga upplysningar
									Före sänkn km ²	Efter sänkn km ²	Åker ha	Äng ha	Annan mark ha	
	1		3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
	4	Tyresö-Flaten	Lbn Ölm Ölm	0012 Tyresö 35 Tyresö 38	Flaten, Långsjön, Dreviken sjöar sänkn- ning	1864	(224)			(0,37)		245		Sjösänkingsföretaget omfattade även Långsjön (6), Drevviken (7), Magelungen (26) och Brännkyrkasjön (6). Vid företaget ombyggdes dammen vid Ny- fors, utvidgades och fördjupades Gam- melströmmen och Gudö å samt kanalisere- rades Forsån och arloppet från Bränn- kyrkaträsket. 40 ha landvinning beräk- nades uppstå genom företaget. Sjösänk- ningen blev inte så fullständig att all sänk mark kunde terrälläggas och efter sänkningen "satte sig" marken betydligt.
	6	Långsjön	Lbn Ölm Ölm	0012 Tyresö 35 Tyresö 38	Flaten, Långsjön, Dreviken sjöar sänkn- ning	1864						245		Se Tyresö-Flaten (4).
	7	Drevviken	Lbn Ölm Ölm	0012 Tyresö 35 Tyresö 38	Flaten, Långsjön, Dreviken sjöar sänkn- ning	1864	(222)			(0,33)		245		Se Tyresö-Flaten (4).
			(Ls)				(217)			(5,45)				

Sjö Nr	Namn	Akt nr	Syneförtämnings namn	För- räntning område år	Avvin- nings- område km ²	Nivå- för- ändring m	Sjöareal		Berörd mark			Övriga upplysningar	
							Före sänkn km ²	Efter sänkn km ²	Aker ha	Äng ha	Annan mark ha		
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
a	Kvarnsjön	Lbn Lbn Lbn	Flåt 1, 134 0595 1981	Vändelsö, Kvarnsjön tlf	1931	27,0	0,85	0,01	-	2,6	1,9		
18	Lissmasjön	Ölm	Huddinge 125	Upprensning av av- loppet från Fullersta egendom. Sänkning av Lissmasjön	1917	14,9	0,50 ^x	0,29	0,19		0,56		x) Företaget avsåg först och främst att sänka högrättsståndet.
26	Magelungen	Lbn Ölm Ölm (Ls)	0013 Tyresö 35 Tyresö 38	Magelungen sänkning samt torrläggning av Brännkyrkasjön	1864	(107)			(2,41)		245		Se Tyresö-Flaten (4).
b	Brännkyrkasjön	Lbn Ölm Ölm	0013 Tyresö 35 Tyresö 38	Magelungen sänkning samt torrläggning av Brännkyrkasjön	1864				-		245		Se Tyresö-Flaten (4).

Sjö	Nr	Namn	Arkiv	Akt nr	Synföretningens namn	För- räntning område år km ²	Avrin- nings- område ändring m	Sjöareal		Berörd mark			Övriga upplysningar	
								Före sänk km ²	Efter sänk km ²	Åker ha	Ång ha	Annan mark ha		
	1		3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
27		Ågestasjön	Ölm	Tyresö 35	Sjösänkning av Dref- viken, Magelungen m fl sjöar	Mågra år före 1898								Sänkningsföretaget omfattade även Orlängen (30) och Trehörningen (28). Sjöarna kunde dock ej sänkas full- ständigt utan att även Magelungen m.fl. sjöar sänktes.
28		Trehörningen	Ölm (Ls)	Huddingen 58	Avdikning av en del ågor till Fullersta	1845		X)		(0,38)		91,7		X) Djupet vid tröskeln i ån mellan Trehörningen och Ågestasjön (27) fördjupades 1,00 m. Sänkningen av sjön torde dock inte ha blivit så stor.
			Lbn Ölm	0018 Huddinge 89	Trehörningen, Stuvsta m.fl.	1885	18	0,8	0,8		107,2	20,3		Se Ågestasjön (27).
			Ölm	Tyresö 35	Sjösänkning av Dref- viken, Magelungen m fl sjöar	Mågra år före 1898								Vid förrättningen konstaterades att det fanns betydande avvikelser mellan 1895 års förrättning och verkligheten. 1918 års förslag överensstämde i stort sett med 1895 års.
			Ölm (Ls)	Huddinge 127	Upprensning av avlop- pet från Fullersta egendom	1918				(0,55)				
30		Orlängen	Ölm	Tyresö 35	Sjösänkning av Dref- viken, Magelungen m fl sjöar	Mågra år före 1898								Se Ågestasjön (27).

Sjö	Nr	Namn	Arkiv	Akt nr	Synesförståingens namn	För- rättning läst år	Avrinnings- område km ²	Nivå- för- ändring m	Sjöareal		Berörd mark			Övriga upplysningar
									Före sänkn km ²	Efter sänkn km ²	Aker ha	Äng ha	Annan mark ha	
	1		3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
	35	Lallejön	Lbn Lbn Lbn	FIG:1. 144 295 1682	Kallfevik tlf 1925	1929	8,25	0,65	0,01	0,01	14,9	0,4	51,4	
	38	Vedasjön	Ölm	Västerhaninge 129	Avvägning, undersök- ning av vattenupp- dämning	1854								Sjön skulle sänkas genom att en såg- och kvarndamm revs. Av kost- nadssekäl inhyrdes företaget.
	44	Muskan	Ölm Lbn VD VD	Västerhaninge 145 FIG:1. 123 BOD 17/1926 AD 141/1952	Wedasjön i Wester- haninge socken. Vedasjöns tlf 1925 Bortledande av vatten från sjön Muskan	1879 1925 1960	8,6 63	1,00	0,23	19,1				Se 1854 års synesförståing. Sjön har troligen reglerats sedan 1500-talet. Vid åtminstone två till- fällen (i början på 1600-talet och 1692) har ofrivilliga sjösänkningar skett genom att vattnet brutit sig igenom eller förbi vallarna. 1951 fanns rester av en hålldamm som förmodligen uppförts 100 år tidigare kvar vid sjöns utlopp. I vattendomstolens dom 1960 medgavs en lägsta dämningshöjd 0,70 m under tidigare lågrattenstånd och en regleringshöjd av 2,2 m.

Sjö	Nr	Namn	Arkiv Akt nr	Syneförrättningens namn	För- rättning året	Avrin- nings- område km ²	Nivå- för- ändring m	Sjöareal		Berörd mark			Övriga upplysningar
								Före sänkn km ²	Efter sänkn km ²	Åker ha	Äng ha	Annan mark ha	
	1		3	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
45		Lövsjön	Ölm	Sorunda 255	1867		~0,4	1,25	1,16		157,5		Osäkert om företaget genomfördes.
			Ölm	Sorunda 313	1886	45	1,0	~1,2		97,8		24,9	Landvinning 34,6 ha.
			Lbn	0027									
			Ölm	Sorunda 451	1922		1,0						Sänkning som skulle avtoppa hela Lövsjön utfördes inte i samband med denna förrättning men kan ha utförts senare.
49		Vädersjön	Lbn	Sorunda 124	1929	11,3	~0,5	~0,4		48,6	3,4	12,1	Fördjupningen av Vädersjöns avlopp började 100 m nedströms sjön varför det utförda grävningsarbetet längre ner i ån ej torde ha medfört någon nämnvärd sänkning av sjön. Enligt vattendomstolens beslut skulle en träspänt med överkanten 0,4 m under sjöns medelvattennya anbringas där grävningsarbetet började.
			Lbn	Fig:1, 1749									
			Lbn	0415									

Sjö	Nr	Namn	Arkiv Akt nr	Sjuförärrätningens namn	För- rättning åttal år	Avrinnings- område km ²	Nivå- för- ändring m	Sjöareal		Berörd mark			Övriga upplysningar	
								Före sänkn km ²	Efter sänkn km ²	Aker ha	Äng ha	Annan mark ha		
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
	53	Valinge träsk												Enligt uppgifter från ortsbefolkningen har sjön sänkts tre gånger med sammanlagt 1,5-2 m sedan slutet av 1800-talet. Sjön används numera som vattentäkt och är reglerad.
	57	Rännviksträsk	Lbn	Flä 1.80	Arbottna 1926	1926	0,50	0,80	0,01	0,01	3,3		0,7	
	a	Norrviksträsk eller Norrviksträsk	Ölm	Ösno 146	Sänkning av Norrviks- träsk	1892		~1,2	0,03	--	3,2	5,4	0,2	Kronan har utnyttjat Uddsjön som vattentäkt. Vattennivån har därligen sänkts. Kronan ålades i dom den 17.12.1967 att senast under 1968 återställa vattennivån i sjön till den ursprungliga.
	60	Uddsjön	VD	St D 4/1963										

Sjöv	Nr	Namn	Arkiv	Akt nr	Syneförrättnings namn	För- rättning avsl år	Avrin- nings- område km ²	Nivå- för- ändring m	Sjöareal		Berörd mark			Övriga upplysningar
									Före sänkn km ²	Efter sänkn km ²	Åker ha	Ång ha	Annan mark ha	
	1		3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
	66	Älrviken eller Älgviken eller Elviken	Ölm Lbn	Ösno 141 0034	Sänkning av sjön Elfviken	1887	19,6	1,0	~0,7		3,5	119,4		Ländvinningt 4,41 ha. Vid sänkningen revs Nynäs kvarn. Sjön har troligen fått sitt namn av det gamla ordet "äle" dvs sälg. Det ursprungliga namnet torde där- för var Elviken.
b		Namnlös	Ölm	Ösno 145 Fltd:1. 126 BUD 9/1944	Elfvikens tif 1943	1943	22	0,45	0,56	0,51	81		19	Den f d sjöbottnen är numera helt torrlagd och uppodlad.
	80	Fagersjön	Ölm	Sorunda 248	Undersökning för av- tappning av Fagersjön	1863		~1,0	0,05	0,02	24,1	2,3	0,9	Förelaget till avtappning av sjön genomfördes troligen inte förrän i samband med 1898 års förrättning.
	81	Östra Styran	Ölm	Sorunda 330 Sorunda 316	Vattenavlednings från äggar till Stutby, Frö- lunde, Aska m.fl. byar Förnyad sänkning av Östra Styran	1898 1889		~0,4	0,40	0,27	92,8	5,6	47,1	Den ursprungliga sjöarealen var 78,99 ha. Sjön utdikades första gången 1877. Sjö- bottnen satte sig emellertid mer än be- räknat så att ännu en sänkning krävdes för att förbättra torrläggningen. Arloppsdi- kret fördjupades då ytterligare ca 1,0 m. Vid den första sänkningen torde även nivån i V Styran (82) ha påverkats eftersom den stod i förbindelse med Ö Styran genom ett mor.

Sjö Nr	Namn	Arkiv Akt nr	Synförrättnings namn/avsl	För- rättning år	Avrin- nings- område km ²	Nivå- för- ändring m	Sjöareal		Berörd mark			Övriga upplysningar
							Före sänkn km ²	Efter sänkn km ²	Åker ha	Äng ha	Annan mark ha	
1		3	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
87	Axaren	Ölm Grödlinge 141	Sänkning av sjön Axaren 1893	1893		~ 1,3	0,15	0,14	2,8	6,5	24,2	Sänkingsföretaget omfattade även Gölen (88).
88	Gölen	Ölm Grödlinge 141	Sänkning av sjön Axaren 1893	1893		~ 1,3	0,02	0,02	2,8	6,5	24,2	Sänkingsföretaget omfattade även Axaren (87).
89	Malsjön	Ölm Grödlinge 135	Malsjöns sänkning	1888	16	~ 0,2 ^x	~ 0,9					x) Nivåförändringen gäller högvattenytan. Malsjön ken även ha sänkts före 1888. 1870 upplöstes nämligen ett bolag som hade som sitt syfte att sänka sjön. Sänkingsföretaget 1888 omfattade även Somran (91).
		Lbn Fld:1. 50	Rensningsföretaget Somran, Malsjön 1951	1951		0,50			11,9		22,7	1951 års förrättning avser upprensning av avloppet till de vid 1888 års synförrättning fastställda dimensionerna. Företaget omfattade även Somran (91) och Gölen (88).
91	Somran eller Somran	Ölm Grödlinge 135	Malsjöns sänkning	1888		~ 0,25 ^x	~ 0,1					x) Nivåförändringen gäller högvattenytan. Sänkingsföretaget omfattade även Malm-sjön (89). Se Malsjön (89).
		Lbn Fld:1. 53	Rensningsföretaget Somran, Malsjön 1951									

Sjö	Nr	Namn	Arkiv Akt nr	Synförrättingens namn	För- rätting år	Avrinnings- område km ²	Nivå- för- ändring m	Sjöareal		Berörd mark			Övriga upplysningar
								Före sänkn km ²	Efter sänkn km ²	Åker ha	Äng ha	Annan mark ha	
1	2		3	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
99	Kvarnsjön	Lbn Lbn Lbn	4 Fid:1. 21 0381 1746	Synförrättingens namn Ektorp, Riecksten tlf 1929	1929	20,2	1,55	0,67	—	32,9	38,2	168,8	Denmen vid Rikstens vattenverk revs vid sänkningen.
100	Kyrksjön	Lbn Ölm	0096 Grödlinge 155	Kyrksjön, Marienberg, Kashamra	1899	7,2	1,0-1,2	0,11	0,04	30,2	14,7	19,9	År 1951 upprättades ett förslog till upprening av Kyrksjöns avlopp.
102	Lilla Träsket	Lbn VD	52 Fid:1. 52 0295 1682 EUD 19/1930	Lilla Träsket tlf 1930	1930	5,1	0,60	0,11	0,06	27,5		12,0	Torrhågningsföretaget berörde även Stora Träsket (103).
103	Stora Träsket	Lbn	52 Fid:1. 52	Lilla Träsket tlf 1930	1930								Torrhågningsföretaget omfattade först och främst Lilla Träsket (102).
105	Lanaren	Ölm Ölm	49 Treta 56	Sänkning av Lanaren	1900 1910	48	1,0	0,97	0,91	28,7	17,1	3,1	Sjön sänktes genom att en damm i sjöns avlopp byggdes om och avloppskanalen fördjupades.
108	Gllasjön eller Västergårdesjön	Lbn	1681	Västergårdesjön re- gleringsföretag	1926	1,125	~ 0,1	~ 0,1	~ 0,1	4,9	1,3	3,9	Företaget som endast avsåg att sänka högvattnenytan genomfördes troligen inte.

Sjö	Nr	Namn	Arkiv	Akt nr	Synesförändringens namn	För- räkning avsärl. år	Avrin- nings- område km ²	Nivå- för- ändring m	Sjöareal		Berörd mark			Övriga upplysningar
									Före sänkn km ²	Efter sänkn km ²	Aker ha	Äng ha	Annan mark ha	
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
111		Ånastasjön	Lbn Lbn Lbn	Flid:1. 111 0422 1748	Ånsta, Kämsta, Sångarö tlf 1929	1929	14	0,15	0,32	0,21	92,4	22,7	14,5	Torrläggningssjöområdet omfattar även Kämstasjön (112), Lundasjön (113) och Mindalsjön (114). Vattenståndet i sjöarna är beroende av uppdrämningen i Månaren (109). 1949 upprättades ett rensningssjöföretag för sjöarna.
112		Kämstasjön	Lbn Lbn Lbn	Flid:1. 110 0422 1748	Ånsta, Kämsta, Sångarö tlf	1929	13,1	0,15	0,21	0,02	92,4	22,7	14,5	Se Ånastasjön (111).
113		Lundasjön	Lbn Lbn Lbn	Flid:1. 110 0422 1748	Ånsta, Kämsta, Sångarö tlf	1929	9	0,15	0,23	0,06	92,4	22,7	14,5	Se Ånastasjön (111).
114		Mindalsjön	Lbn Lbn Lbn	Flid:1. 110 0422 1748	Ånsta, Kämsta, Sångarö tlf	1929		0,15	0,16	0,12	92,4	22,7	14,5	Se Ånastasjön (111).
c		Träsket	Ölm	Iveta 53	Vattenavledning genom Träsket	1906				—				Endast vid högvattenståndet har Träsket öppen vattenyta. Osäkert om företaget genomfördes.
120		Logsjön	Ölm	Överjärna 64	Sänkning av Logsjön	1888	1,80	~1,3	~0,14	~0,14		41,47		

Sjö	Nr	Namn	Arkiv	Akt nr	Synföretningens namn	För- räkning avsl år	Avrin- nings- område km ²	Nivå- för- ändring m	Sjöareal		Berörd mark			Övriga upplysningar
									Före sänkn km ²	Efter sänkn km ²	Åker ha	Äng ha	Annan mark ha	
	1		3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
	127	Kvarnsjön	Lbn Ölm	0082 Tveta 45	Vällingen, Kvarnsjön, Flaten, Långsjön, Var- tåsjön, Junsta m.fl.	1897	30,0	0,9-1,0	0,24	0,22	47,0	133,8	68,5	Sänkningsföretaget omfattade även Vällingen (129), Flaten (130), Lång- sjön (131) och Lillvartåsjön (132). Sjösänkningen skedde genom att en ny damm byggdes nedströms Kvarnsjön och genom att avloppsdikena fördju- pades. På detta sätt sänktes högvat- tenytan 1,65 m. Den nya dämningshöj- den blev 1,85 m vid dammen.
	129	Vällingen	Lbn Ölm	0082 Tveta 45	Vällingen, Kvarnsjön, Flaten, Långsjön, Var- tåsjön, Junsta m.fl.	1897	25,0	0,9-1,0	4,35	4,13	47,0	133,8	68,5	Se Kvarnsjön (127).
	130	Flaten	Lbn Ölm	0082 Tveta 45	Vällingen, Kvarnsjön, Flaten, Långsjön, Var- tåsjön, Junsta m.fl.	1897		0,9-1,0	0,14	0,14	47,0	133,8	68,5	Se Kvarnsjön (127).

Sjö	Nr	Namn	Arkiv	Akt nr	Synförrätningens namn	För- rättning område år	Avrin- nings- område km ²	Nivå- för- ändring m	Sjöareal		Berörd mark			Övriga upplysningar
									Före sänkn km ²	Efter sänkn km ²	Åker ha	Äng ha	Annan mark ha	
	1		3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
	131	Långsjön	Lbn Ölm	0082 Tveta 45	Vällingen, Kvarnsjön, Flaten, Långsjön, Var- tåsjön, Jumsta m.fl.	1897	8,3	0,9-1,0	0,80	0,77	47,0	133,8	68,5	Se Kvarnsjön (127).
	132	Lill-Vartåsjön	Lbn Ölm	0082 Tveta 45	Vällingen, Kvarnsjön, Flaten, Långsjön, Var- tåsjön, Jumsta m.fl.	1897		0,9-1,0	0,02	0,02	47,0	133,8	68,5	Se Kvarnsjön (127).
	138	Simsjön	Lbn Lbn	0258 FIG:1,143	Simsjöns ssf	1924	6,7	0,8	0,59	0,20	40,9	29,1	4,2	
	146	Norasjön	VD	BUD 18/1944	Norasjöns sf	1944								

Nr	Namn	Arkiv	Akt nr	Syneföretningens namn	För- ränting område sval år	Avrin- nings- område km ²	Nivå- för- ändring m	Sjöareal		Berörd mark		Övriga upplysningar	
								Före stakn km ²	Efter stakn km ²	Åker ha	Äng ha		Annan mark ha
1	Sällan	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
37	Långsjön	Ölm Lbn (Ls)	Vårdinge 84 0057	Daga Häradis ssf Långsjön, Mölnbo m.fl.	1870- talet 1891	54,4	1,5	6,18	5,99	55,8	85,4	0,1	Företaget omfattade även Skarsjön(a). Den berörda markarealen gäller endast kring Långsjön.
a	Skarsjön	Ölm Lbn	Vårdinge 84 0057	Långsjön, Mölnbo m.fl.	1891	1,5	—	0,14	—	0,5	17,4	0,1	Företaget omfattade även Långsjön (37).
40	Skällövsjön	Lbn	0066	Skarsjön, Edesta, Hu- sesta, Skarberga	1895	0,5	—	0,14	—	18,0	—	—	Lånsansökan för 1891 års företag avslogs varför den del av företaget som berörde Skarsjön icke torde ha genomförts. Det år 1895 upprättade förslaget genomfördes dock.
		VD	AnsD 42/1956	Lagligheten av en vat- tentäkt på Visbohammar 1	1956	4,5	0,1	1,2	1,2	—	—	—	Tillståndet att använda sjön som vatten- täkt har ännu (1974) ej utnyttjats. Sjön har troligen sänkts tidigare.

BILAGA 3

Alfabetisk förteckning över inventerade sjöar

Sjö nr och ned omr

Beteckning enligt bilaga 1 (se även s 10)

(Norrsjön)

Parentes anger att namnet ej används numera

Sjöns namn	Sjö nr	Ned omr	Sjöns namn	Sjö nr	Ned omr
Albysjön	92	61	Exarbysjön	142	59/60
(Almsjön	50	61)			
Almsjön	145	61			
(Alträsket	100	61/62)			
Angarn	72	59/60	Fagersjön	80	62/63
Angarnsjöängen	10	60	Falken	21	58
(Annarbysjön	133	59/60)	Falsjön	123	61
Aspen	94	61	Fansjön	55	57
Aspdalsjön	3	57	Fatburen	n	61
Axaren	87	62/63	(Fingarösjön	2	58)
			Finkarbosjön	m	61
			Fjällboträsket	31	57/58
			Fjäturen	18	61
Bastusjön	g	59/60	(Flagsjön	45	57)
(Badstugusjön	g	59/60)	Flaksjön	45	57
Bergsjön	114	61	Flaten	130	62/63
Björkarn	19	59	Froden	21	61
Björknässjön	80	59/60	Frösjön	43	57
Björndalssjön	90	59/60	(Frötuna Kyrksjö	9	59)
Björnsjön	21	57/58	Fyrsjön	8	59
Blixtens-Maren	23	59/60	Fysingen	8	61
Blåkaren	13	57/58	(Fäboträsk	31	57/58)
Boksjön	16	57			
Bolsrudsjön	53	57/58	Garnsviken	4	60
(Bordsrudasjön	53	57/58)	(Garsjön	43	57/58)
Bosjön	175	59/60	Gavel Långsjön	27	59
Bottenfjärden	8	58	Gillfjärden	1	58
(Bottnafjärden	8	58)	Gisen	59	57
Boträsket	27	57/58	Gliasjön	108	62/63
Bredsjön	61	57/58	(Godstasjön	b	57)
Brosjön	6	58	Gransjön, stora	17	59
Brunnsviken	a	60/61	Gransjön, lilla	24	59
Brännkyrkasjön	b	62	Gropen	b	57
Bysjön	35	56/57	Grovö Maren	22	59/60
Bysjön	1	57	Grundverken	25	59/60
(Bysjön	89	59/60)	Gränsjön fd	a	56/57
Bäcksjön	28	59	Gräsösjön	33	56/57
			Grävstaviken	2	58
Dammsjön	159	61/62	Grötfatet	157	61/62
Djupsjön	35	59/60	Gullsjön	23	61
Drevviken	7	62	Gullungesjön	11	59
Dyen	b	60	Gångsättra träsk	b	60/61
.Dådran	7	58	Gäddsjön	17	58
			Gässvikssjön	17	57/58
			Gävsjön	16	60
			Gölan	88	62/63
			Görjan	i	59/60
Edssjön	13	61			
Edsbro Kyrksjö	49	57	Hacksjön	1	61
Ekasjön	4	59	Hagsjön	63	59/60
(Ekebysjön	51	57/58)	Halmsjön	50	61
Ekebysjön	12	60/61	Hammarbysjön	a	61/62
Eksjön	6	59	Harsjön	a	58
(Elgletan	111	59/60)	Harsjön	15	59
(Elviken	66	62/63)	Hederviken	c	60
Erken	11	58			
Evlingeträsk	46	61/62			

Sjöns namn	Sjö nr	Ned omr	Sjöns namn	Sjö nr	Ned omr
Helgösjön	18	60	Kvarnsjön	127	62/63
Hemsjön	132	59/60	Kvarnsjön f d	99	62/63
Hemsjön	133	59/60	Kvilundasjön	3	58
Hemsundet	185	59/60	Kyrksjön	9	59
Holmsjön	25	57/58	(Kyrksjön	1	57/58)
Holmsjön	14	59/60	Kyrksjön	155	59/60
Holstersjön	g	61	Kyrksjön	5	61
(Horssjön	c	57/58)	Kyrksjön f d	100	62/63
Horssjön	27	61	Kämstasjön	112	62/63
Horssjön	100	59/60	Kärven	4	57
Hovsjön	c	58	Kölingen	30	61
Hundsjön	7	60			
Huvan	16	59			
(Hårsjön	100	59/60)	Lanaren	105	62/63
Högsjön	45	57/58	Lejondalssjön	148	61
Hörnan	12	58	Lervikssjön	27	59/60
			Lilla Gransjön	24	59
			(Lilla Mellan	b	59)
Igelsjön	38	57	Lilla Mälaren	b	59
Igelsjön	i	57/58	Lilla Träsket	1	57/58
Igelviken	86	61	Lilla Träsket	102	62/63
(Innsjön	155	59/60)	Lilla Vikaren	b	57/58
Insjön (västra)	34	57/58	(Lillklinten	d	57)
Insjön (östra)	33	57/58	Lillruggen	k	59/60
Issjön	15	60	Lillsjön	105	59/60
			Lillsjön	f	57
			Lillsjön	144	59/60
			(Lillsjön	54	57/58)
Judarn	3	61	Lillsjön	173	59/60
Jälnan	14	59	Lillsjön	20	60
			(Lillsjön	21	61)
			(Lillsjön	26	61)
			Lillsjön	150	61
Kamphavet	13	59	Lillsjön	35	62/63
Kammarsjön	30	57/58	Lillsjön	29	63
(Kallmarsjön	30	57/58)	Lillträsk	79	57/58
Kallössjön	66	59/60	Lill-Vartåsjön	132	62/63
Karsvretaträsk	3	60/61	Lillängsfjärden	h	61
Kassjön f d	43	57/58	Limmaren	1	59/60
Katthavet	k	61	Lingonsjön	25	60
Kilfjärden	39	59/60	Linsjön	54	57/58
Kocktorpssjön	152	61/62	Lisasjön	61	59/60
Kobban	154	59/60	Lissklinten	d	57
Kodöden	63	57	Lissmasjön	18	62
Kornan	29	59	Lissjön	f	57
Kosjön	9	61	Liss Vikaren	b	57/58
Kottlasjön	21	60/61	Logsjön	120	62/63
Kroksjön	26	57/58	Lommaren	1	59
Kullaträsk	126	61/62	Lortsjön	101	59/60
Kullbo-Insjön	37	57/58	Ludden	2	59
(Kullbosjön	37	57/58)	Lundasjön	113	62/63
Kundbysjön	20	59	Lundbysjön	b	61
Kusby-Långsjön	2	57/58	Lunddalsmaren	24	59/60
Kvarndammen	151	61/62	Lundsjön	160	61/62
Kvarnsjön	171	59/60	Lyan	61	57
Kvarnsjön	d	61	(Lydjan	61	57)
Kvarnsjön	a	62	Långrosen	73	57/58

Sjöns namn	Sjö nr	Ned omr	Sjöns namn	Sjö nr	Ned omr
Långsjön	2	57/58	Norrsjön	28	57
Långsjön	21	59	Norrsjön	9	58
Långsjön	172	59/60	Norrsjön	19	59/60
Långsjön	6	60	Norrsjön	9	60
Långsjön	91	61	Norrviken	15	61
Långsjön	146	61	(Norrviksträsk	a	62/63)
Långsjön	6	62	Norsjön	59	57/58
Långsjön	131	62/63	Norviksträsk	a	62/63
Långsjön	37	63	(Nottstasjön	5	58)
Långtögen	67	57/58	Närdingen	40	57
Länna Kyrksjö	62	59/60			
Lövfjärden	16	57/58			
Lövmossen	c	57/58			
Lövsjön	45	62/63	(Olskeran	103	59/60)
			Oppsjön	134	59/60
			Oppsjön	10	59
			Orlången	30	62
			Oskären	103	59/60
			Oxundasjön	7	61
Magelungen	26	62			
Malmsjön	89	62/63	(Penningbysjön	61	59/60)
Malmsjön	104	59/60	Pottåkersjön	18	58
Malmsjön	117	61	Prästsjön	e	61
Malstasjön	3	59	Pukebysjön	137	59/60
Maren	28	59/60	Purren	93	61/62
Maren	e	59/60	Putten	j	57/58
Marsjön	g	57/58	Puttsjön	b	58
Mellan Lilla	b	59			
Mellan Stora	c	59			
Mellanmaren	24	59/60			
Metsjön	22	59			
Mindalssjön	114	62/63			
Morsjön	41	57			
Muloxen	a	57/58	Ravalen	14	61
Muskan	44	62/63	Rimstaholmsjön	c	61
Mutsundasjön	33	59/60	Rudsjön	26	59/60
Myskjasjön	50	57	Rudsjön	g	57
Målsjön f d	26	59	Rudsjön	a	61
Mälaren Lilla	b	59	Rudungen	18	59
Mälaren Stora	c	59	Ruggen	169	59/60
(Mölna träsk	21	60/61)	Rumsättrasjön	141	59/60
Mörtfjärden	e	57	Rådasjön	58	57/58
Mörtsjön f d	29	60	Rådmamaren	36	59/60
Mörtsjön	41	57	Råstasjön	18	60/61
Mörtsjön	h	57/58	Rännsviksträsk	57	62/63
			Rävsjön f d	7	59
			Rödmaren	d	59/60
			Rönningesjön	10	60/61
			Rösjön	12	59
Namnlös	b	62/63			
Nederängssjön	42	61			
Nodstasjön	5	58			
Norasjön	7	58			
Norasjön	146	62/63	(Sandasjön	35	56/57)
Nora träsk	i	61	Sandasjön	73	59/60
Norrbyssjön	41	61	Saxviken	d	58
Norrnaren	b	59/60	Sigridholmssjön	43	61
Norrsjö Flyna	57	57/58	Sillen	1	63
Norrsjön	49	57/58	Simsjön	138	62/63
Norrsjön	52	57/58	Sipsjön	a	57
(Norrsjön	57	57/58)	Skabroträsk	125	61
(Norrsjön	59	57/58)			

Sjöns namn	Sjö nr	Ned omr	Sjöns namn	Sjö nr	Ned omr
Skarsjön	a	63	Trehörningen	109	59/60
Skedviken	25	59	Trehörningen	26	60
Skenora träsk	133	61/62	Trehörningen	161	61/62
Skillötsjön	40	63	Trehörningen	28	62
Skällöpa	21	59/60	Träsket	e	57/58
Slaktaren	23	58	Träsket	75	59/60
Slåttsjön	26	61	Träsket	b	60/61
Slänningen	5	59	Träsket	c	62/63
Smalsjön	15	58	Träsket lilla	102	62/63
Småsträsket	100	61/62	Träsket stora	103	62/63
Snorran	88	61	Tulka Kyrksjö	1	57/58
Snävningen	89	59/60	Tullingesjön	93	61
Solbergasjön	179	59/60	Tyresö-Flaten	4	62
(Sommarn	91	62/63)			
Somran	91	62/63			
Sormen f d	12	61			
Sottern	64	57	Ubbysjön	24	61
Sparren	23	60	Ubby-Långsjön	49	61
Starrmorassjön	84	59/60	Uddebyssjön	82	59/61
Stolp-Ekebyssjön	19	60	Uddsjön	60	62/63
Stora Gransjön	17	59	(Undalssjön	132	59/60)
(Stora Mellan	c	59)	Ullnasjön	9	60/61
Stora Mälaren	c	59	Utsundsjön	8	57/58
Stora Träsket	k	57/58	Uttran	9	60/61
Stora Träsket	103	62/63	Utålsviken	70	57/58
Storklinten	c	57			
Storsjön	38	56/57			
Storsjön	2	57			
Storsjön	24	57/58	Vadasjön f d	17	60
Storsjön	143	59/60	Vadbosjön	81	59/60
Storsjön	21	60	(Vadsjön	81	59/60)
Stor Söderbysjön			Valingeträsk	53	62/63
f d	44	61	Vallentunasjön	22	61
Storträsk	80	57/58	(Vamsjön	12	60)
Storträsket	5	60	Vaxtunasjön	102	59/60
Storträsket	32	57/58	Vedasjön f d	32	61
(Storträsket	75	59/60)	Vedasjön	38	62/63
Storvikaren	10	57/58	Vedasjön	13	60
Strålsjön	163	61/62	Viggebyssjön	a	60
Strömsjön	174	59/60	Vikarsjön	f	57/58
Styran Östra	81	62/63	Viksjön	48	61
Svartingen	79	59/60	Viren	71	59/60
Svartsjön	14	60	Vivelstasjön	11	61
Svartsjön f d	31	61	Vågsjön	13	58
(Svärtingen	79	59/60)	Våmsjön	12	60
Syningen	23	59	(Våtsjön	18	58)
Säbysjön	17	60/61	Vädersjön	49	62/63
Södermaren	c	59/60	(Vällen	21	57)
Södersjön	74	57/58	Vällingen	129	62/63
			Vängsjön	45	61
			Värnbergssjön	4	58
Tarvsjön	a	59	Väsbyssjön	61	59/60
Tillsmaren	38	59/60	(Västbergssjön	4	58)
(Tomtasjön	75	57/58)	Västergårdssjön	108	62/63
Tomtsjön	75	57/58	Västerkärret	m	57/58
Torkan	10	58	Västernsjön	34	56/57
Torpsjön	a	59/60	Västernsjön	d	57/58
Trehörningen	16	58	Västernsjön	44	57/58
Trehörningen	22	58	Västernsjön	20	59/60

Sjöns namn	Sjö nr	Ned omr
Västra Insjön	34	57/58
Ågestasjön	27	62
Ånstrasjön	111	62/63
Återvallsträsk	125	61/62
Älggreten	111	59/60
(Älgviken	66	62/63)
Ältan	20	58
Ältsjön	46	57/58
Älvsjön	17	61
Älvviken	66	62/63
Örnässjön	151	61
Örvikssjön	3	57/58
Ösby träsk	36	61/62
Ösmaren	60	57/58
(Östermaren	23	59/60)
Östersjön	51	57/58
Östra Insjön	33	57/58
Östra Styran f d	81	62/63
Översjön	6	61

BILAGA 4

Kommunvis förteckning över inventerade sjöar

sjö nr och ned omr

Beteckning enligt bilaga 1 (se även s 19)

x

Sjön ligger inom fler än en kommun

(Vamsjön)

Parentes anger att namnet ej används numera

<u>Botkyrka kommun</u>	<u>Sjö nr</u>	<u>Ned omr</u>		<u>Sjö nr</u>	<u>Ned omr</u>
Albysjön x	92	61	Kvarnsjön	a	62
Aspen	94	61			
Axaren	87	62/63	Lillsjön	35	62/63
			Långsjön x	6	62
Bergsjön	114	61			
			Rännsviksträsk	57	62/63
Gölan	88	62/63			
			Uddsjön	60	62/63
Hacksjön	1	61			
			Valingeträsk	53	62/63
Katthavet	k	61	Vedasjön	38	62/63
Kvarnsjön f d	99	62/63	Vädersjön x	49	62/63
Kyrksjön f d	100	62/63			
			<u>Huddinge kommun</u>		
Lilla Träsket	102	62/63	Albysjön x	92	61
Malmsjön	89	62/63	Drevviken x	7	62
(Sommarn	91	62/63)			
Somran	91	62/63	Lissmasjön	18	62
			Långsjön	91	61
Träsket, lilla	102	62/63			
Träsket, stora	103	62/63	Magelungen	26	62
Tullingesjön	93	61			
			Orlången	30	62
<u>Danderyds kommun</u>					
Ekebysjön	12	60/61	Trehörningen	28	62
			Ågerstasjön	27	62
<u>Ekerö kommun</u>					
Igelviken	86	61	<u>Järfälla kommun</u>		
			Säbysjön	17	60/61
Nora träsk	i	61			
			Översjön x	6	61
Snorran	88	61			
			<u>Lidingö kommun</u>		
<u>Haninge kommun</u>			Gångsättra träsk	b	60/61
Drevviken x	7	62			

	<u>Sjö nr</u>	<u>Ned omr</u>		<u>Sjö nr</u>	<u>Ned omr</u>
Kottlasjön	21	60/61	Ekasjön	4	59
			(Ekebysjön	51	57/58)
(Mölna träsk	21	60/61)	Eksjön	6	59
			(Elgletan	111	59/60)
			Erken	11	58
			Exarbysjön x	142	59/60
<u>Nacka kommun</u>					
			Falken	21	58
Dammsjön	159	61/62	Fansjön	55	57
			(Fingarösjön	2	58)
Grötfatet	157	61/62	Fjällboträsket	31	57/58
			(Flagsjön	45	57)
Kocktorpssjön	152	61/62	Flaksjön	45	57
Kvarndammen	151	61/62	Frösjön	43	57
			(Frötuna Kyrksjö	9	59)
			Fyrsjön	8	59
			(Fäboträsk	31	57/58)
Lundsjön	160	61/62	(Garsjön	43	57/58)
			Gavel-Långsjön x	27	59
Strålsjön	163	61/62	Gillfjärden	1	58
			Gisen	59	57
Trehörningen	161	61/62	(Godstasjön	6	57)
			Gransjön, stora	17	59
			Gransjön, lilla	24	59
			Gropen	b	57
			Grovö Maren	22	59/60
			Grundverken	25	59/60
<u>Norrtälje kommun</u>					
			Gränsjön fd	a	56/57
(Almsjön	50	61)	Gräsösjön	33	56/57
Angarn	72	59/60	Grävstaviken	2	58
Aspdalssjön	3	57	Gullungesjön	11	59
			Gässvikssjön	17	57/58
			Hagsjön	63	59/60
Björkarn	19	59	Halmsjön	50	61
Björknässjön	80	59/60	Harsjön	a	58
Björndalssjön	90	59/60	Hederviken	c	60
Björnsjön	21	57/58	Hemsundet	185	59/60
Blixtens-Maren	23	59/60	Holmsjön	25	57/58
Blåkaren	13	57/58	Holmsjön	14	59/60
Boksjön	16	57	(Horssjön	c	57/58)
Bolsrudsjön	53	57/58	Hovsjön	c	58
(Bordsrudasjön	53	57/58)	Huvan	16	59
Bottenfjärden	8	58	Högsjön	45	57/58
(Bottnafjärden	8	58)	Hörnan	12	58
Boträsket	27	57/58			
Bredsjön	61	57/58			
Brosjön	6	58	Igelsjön	38	57
Bysjön	1	57	Igelsjön	1	57/58
Bysjön	89	59/60	Insjön (västra)	34	57/58
Bäcksjön	28	59	Insjön (östra)	33	57/58
Djupsjön	35	59/60			
Dådran	7	58	Jälnan x	14	59
Edsbro Kyrksjö	49	57	Kamphavet	13	59

	<u>Sjö nr</u>	<u>Ned omr</u>		<u>Sjö nr</u>	<u>Ned omr</u>
Kammarsjön	30	57/58	Muloxen	a	57/58
(Kallmarsjön)	30	57/58)	Mutsundasjön	33	59/60
Kallössjön	66	59/60	Myskjasjön	50	57
Kassjön f d	43	57/58	Målsjön f d	26	59
Kilfjärden	39	59/60	Mälaren Lilla	b	59
Kodöden	63	57	Mälaren Stora	c	59
Kornan x	29	59	Mörtfjärden x	e	57
Kroksjön	26	57/58	Mörtsjön	41	57
Kullbo-Insjön	37	57/58	Mörtsjön	h	57/58
(Kullbosjön)	37	57/58)			
Kundbysjön	20	59	Nodstasjön	5	58
Kusby-Långsjön	2	57/58	Norasjön	7	58
Kvilundasjön	3	58	Norrnaren	b	59/60
Kyrkesjön	9	59	Norrsjö Flyna	57	57/58
(Kyrksjön)	1	57/58)	Norrsjön	49	57/58
Kärven	4	57	Norrsjön	52	57/58
			(Norrsjön)	57	57/58)
Lervikssjön	27	59/60	(Norrsjön)	59	57/58)
Lilla Gransjön	24	59	Norrsjön x	28	57
(Lilla Mellan)	b	59)	Norrsjön	9	58
Lilla Mälaren	b	59	Norrsjön	19	59/60
Lilla Träsket	e	57/58	Norsjön	59	57/58
Lilla Vikaren	b	57/58	(Nottstasjön)	5	58)
(Lillklinten)	d	57)	Närdingen	40	57
Lillsjön	105	59/60			
(Lillsjön)	f	57)	(Olskeran x	103	59/60)
(Lillsjön)	54	57/58)	Oppsjön	10	59
Lillträsk	79	57/58	Oskären x	103	59/60
Limmaren	1	59/60			
Lingonsjön	25	60	(Penningbysjön)	61	59/60)
Linsjön	54	57/58	Pottåkersjön	18	58
Lisasjön	61	59/60	Putten	j	57/58
Lissklinten	d	57	Puttsjön	b	58
Lissjön	f	57			
Liss Vikaren	b	57/58	Rudsjön	26	59/60
Lommaren	1	59	Rudsjön	g	57
Ludden	2	59	Rudungen	18	59
Lunddalsmaren	24	59/60	Rumsättrasjön x	141	59/60
Lyan	61	57	Rådasjön	58	57/58
(Lydjan)	61	57)	Rådmamaren	36	59/60
Långrosen	73	57/58	Rävsjön f d	7	59
Långsjön	2	57/58	Rödmaren	d	59/60
Långsjön	21	59	Rösjön	12	59
Långtögen	67	57/58			
Länna Kyrksjö	62	59/60	Sandasjön	73	59/60
Lövfjärden	16	57/58	Saxviken	d	58
Lövmossen	c	57/58	Sipsjön	a	57
			Skedviken	25	59
Malmsjön x	104	59/60	Skällöpa	21	59/60
Malstasjön	3	59	Slaktaren	23	58
Maren	28	59/60	Slänningen	5	59
Maren	e	59/60	Smalsjön	15	58
Marsjön	g	57/58	Snävningen	89	59/60
(Mellan Lilla)	b	59)	Sottern x	64	57
(Mellan Stora)	c	59)	Sparren x	23	60
Metsjön	22	59)			
Mellanmaren	24	59/60			
Morsjön	41	57			

	<u>Sjö nr</u>	<u>Ned omr</u>		<u>Sjö nr</u>	<u>Ned omr</u>
Starrmorassjön	84	59/60	Västra Insjön	34	57/58
Stora Gransjön	17	59			
(Stora Mellan	c	59)			
Stora Mälaren	c	59	Älggreten	111	59/60
Stora Träsket	k	57/58	Ältan	20	58
Storklinten	c	57	Ältsjön	46	57/58
Storsjön	38	56/57			
Storsjön	2	57			
Storsjön	24	57/58	Örvikssjön	3	57/58
Storträsk	80	57/58	Ösmaren	60	57/58
Storträsket	32	57/58	(Östermaren	23	59/60)
(Storträsket	75	59/60)	Östersjön	51	57/58
Storvikaren	10	57/58	Östra Insjön	33	57/58
Svartingen	79	59/60			
(Svartingen	79	59/60)			
Syningen	23	59			
Södermaren	c	59/60	<u>Nynäshamns kommun</u>		
Södersjön	74	57/58			
			(Elviken	66	62/63)
Tarvsjön	a	59			
Tillsmaren	38	59/60	Fagersjön	80	62/63
(Tomtasjön	75	57/58)			
Tomtsjön	75	57/58			
Torkan	10	58	Lövsjön	45	62/63
Torpsjön	a	59/60			
Trehörningen	16	58			
Trehörningen	22	58			
Trehörningen x	109	59/60	Muskan	44	62/63
Trehörningen	26	60			
Träsket	e	57/58			
Träsket	75	59/60	Namnlös	b	62/63
Tulka-Kyrksjön	1	57/58	(Norrviksträsk	a	62/63)
			Norrviksträsk	a	62/63
Ubby-Långsjön	49	61			
Uddebyssjön	82	59/60	Styran Östra	81	62/63
Utsundsjön	8	57/58			
Uttran	28	60			
Utålsviken	70	57/58	Vädersjön x	49	62/63
Vadbosjön	81	59/60	(Älgviken	66	62/63
Vadsjön	81	59/60	Älvviken	66	62/63
Vaxtunasjön	102	59/60			
Vikarsjön	f	57/58			
Viksjön	48	61	Östra Styran f d	81	62/63
Viren	71	59/60			
Vågsjön	13	58			
(Våtsjön	18	58)			
Vängsjön	45	61	<u>Sigtuna kommun</u>		
Värnbergssjön	4	58			
Väsbyssjön	61	59/60	Fysingen x	8	61
(Västbergssjön	4	58)			
Västerkärret	m	57/58			
Västernsjön	34	56/57	Hederviken x	c	60
Västernsjön	d	57/58	Holstersjön	g	59/60
Västernsjön	44	57/58	Horssjön	27	61
Västernsjön	20	59/60			

	<u>Sjö nr</u>	<u>Ned omr</u>		<u>Sjö nr</u>	<u>Ned omr</u>
Kosjön	9	61	Judarn	3	60
Kölingen x	30	61			
(Lillsjön	26	61)	Kyrksjön	5	61
Lillängsfjärden	h	61			
Nederängssjön	42	61	Långsjön x	91	61
Norrbyssjön	41	61	Magelungen	26	62
Oxundasjön x	7	61	Träsket	b	60/61
Sigridsholmssjön	43	61			
Slåttsjön	26	61	<u>Södertälje kommun</u>		
Stor Söderbysjön f d	44	61			
Svartsjön f d	31	61	Almsjön	145	61
Vedasjön f d	32	61	Falsjön	123	61
			Finkarbosjön	m	61
			Flaten	130	62/63
<u>Sollentuna kommun</u>					
Norrviken x	15	61	Gliasjön	108	62/63
Ravalen	14	61	Kvarnsjön	127	62/63
Översjön x	6	61	Kämstasjön	112	62/63
			Lanaren	105	62/63
			Lillsjön	29	63
			Lill-Vartåsjön	132	62/63
			Logsjön	120	62/63
<u>Solna kommun</u>			Lundasjön	113	62/63
			Långsjön x	37	63
Brunnsviken x	a	60/61	Långsjön x	146	61
			Långsjön	131	62/63
Rudsjön	a	61	Malmsjön	117	61
Råstasjön	18	60/61	Mindalssjön	114	62/63
<u>Stockholms kommun</u>			Norasjön x	146	62/63
Brunnsviken x	a	60/61	Sillen x	1	63
Brännkyrkasjön	b	62	Simsjön	138	62/63
			Skarbroträsk	125	61
Drevviken x	7	62	Skarsjön	a	63
			Skillötsjön	40	63
			Stora Träsket	103	62/63
Fatburen	n	61			
			Träsket	c	62/63
Hammarbysjön	a	61/62			

	<u>Sjö nr</u>	<u>Ned omr</u>		<u>Sjö nr</u>	<u>Ned omr</u>
Vällingen	129	62/63	Fjäturen x	18	61
Västergårdssjön	108	62/63	Fysingen x	8	61
Ånstasjön	111	62/63	Kvarnsjön	d	61
<u>Tyresö kommun</u>			Norrviken x	15	61
Drevviken x	7	62	Oxundasjön x	7	61
Långsjön x	6	62	Rimstaholmsjön	c	61
Tyresö-Flaten	4	62	Älvsjön	17	61
<u>Täby kommun</u>			<u>Vallentuna kommun</u>		
Fjäturen	18	61	Angarnsjöängen	10	60
Froden	21	61	Dyen	b	60
Gullsjön	23	61	Exarbysjön x	142	59/60
(Lillsjön	21	61)	Garnsviken x	4	60
Prästsjön	e	61	Gävsjön	16	60
Rönningesjön	10	60/61	Harsjön	15	59
Ullnasjön x	9	60/61	Hederviken x	c	60
Vallentunasjön x	22	61	Helgösjön	18	60
			Horssjön	100	59/60
			Hundsjön	7	60
			(Hårsjön	100	59/60)
			Issjön	15	60
<u>Upplands-Bro kommun</u>			Jälnan x	14	59
Lejondalssjön	148	61	Lillsjön x	144	59/60
Lillsjön	150	61	Lillsjön	20	60
Örnässjön	151	61	Lortsjön	101	59/60
			Lundbysjön	b	61
			Långsjön x	6	60
<u>Upplands-Väsby kommun</u>			Mörtsjön f d	29	60
Edssjön	13	61	Norrsjön	9	60

	<u>Sjö nr</u>	<u>Ned omr</u>		<u>Sjö nr</u>	<u>Ned omr</u>
Pukebysjön x	137	59/60	(Olskeran x	103	59/60)
			Oppsjön	134	59/60
			Oskären x	103	59/60
Sormen f d	12	61			
Sparren	23	60			
Stolp-Ekebysjön	19	60	Pukebysjön x	137	59/60
Storsjön x	143	59/60			
Storsjön	21	60			
			Ruggen	169	59/60
Ubbysjön	24	61	Rumsättrasjön x	141	59/60
Ullnasjön x	9	60/61			
			Solbergasjön	179	59/60
			Storsjön x	143	59/60
Vadasjön f d	17	60	Storträsket	5	60
Vallentunasjön	22	61	Strömsjön	174	59/60
(Vamsjön	12	60)	Svartsjön	14	60
Vedasjön x	13	60			
Viggebysjön	a	60			
Vivelstasjön	11	61	Trehörningen x	109	59/60
Våmsjön	12	60			
			Ullnasjön x	9	60/61
			(Undalssjön	132	59/60)
<u>Vaxholms kommun</u>					
(Annarbysjön	133	59/60)	Vedasjön x	13	60
Bastusjön	g	59/60			
(Badstugusjön	g	59/60)	<u>Värmdö kommun</u>		
Bosjön	175	59/60	(Alträsket	100	61/62)
Garnsviken x	4	60			
Görjan	i	59/60	Evlingeträsk	46	61/62
Hemsjön	132	59/60	Kullaträsk	126	61/62
Hemsjön	133	59/60			
			Purren	93	61/62
			Skenora träsk	133	61/62
Innsjön	155	59/60	Småsträsket	100	61/62
Karsvreta träsk	3	60/61	Återvallsträsk	125	61/62
Kobban	154	59/60			
Kvarnsjön	171	59/60			
Kyrksjön	155	59/60	Ösby träsk	36	61/62
Lillruggen	k	59/60			
Lillsjön x	144	59/60			
Lillsjön	173	59/60			
Långsjön	172	59/60			
Långsjön x	6	60			
Malmsjön x	104	59/60			

BILAGA 5

Kompletteringar från 1995

Kompletteringar från 1995

Sjönr	Namn	Kommentar
57058-055	Strödjan	<p>Ett måttligt flöde i utloppet. Strandhak ca 0,45 m över vattenytan. Sävresten tyder på att högsta vattenytan på våren når upp till strandhaket. Utloppsbäcken ser naturlig ut de första 5 m, sedan ser det urgrävt och rensat ut. Drygt 50 m nedströms vidtar en sträcka där bäcken är stensatt. Början av stensättningen ligger dock under vattenytan.</p> <p>Bedömning: Rensningar i utloppet kan möjligen ha resulterat i att sommarens (1994) vattenyta låg 0,1 - 0,2 m under den ursprungliga. Eventuellt kan utloppet vara flyttat 10 - 15 m de första 50 - 100 m. En betad sankäng norr om utloppet är lägre. Utloppet förefaller att passera genom en flack kulle (ev. uppgrävda massor vid rensning eller nygrävning?).</p>
59060-099	Svulten	Mycket tydligt strandhak. Bedömd sänkning ca 0,5 m.
59060-110	Largen	Utloppet består idag av ett betongutskov med ett rensgaller samt brädsättor. Spår av gammal strandlinje finns ca 1,5 m över nuvarande vattenyta.
59060-113	Kärringsjön	Utloppet nergrävt och brädspäntat. Nu nästan helt igenslammat. Sjön övergår i videokärr med lösbotten, varför det inte går att leta gamla strandlinjer. Det går inte att avgöra hur sänkt sjön är idag.
59060-117	Södersjön	Utloppet över tuvig gräsmark. Spikrakt men ser inte grävt ut. Antydning till vallar börjar ca 100 m nedströms. Rensning med möjligen 0,1 - 0,2 m sänkning som resultat.
59060-118	Norrnsjön	Spår av gammalt strandhak kan skönjas här och var, ca 0,5 m över nuvarande vattenyta. Utloppet grävt och med mindre sprängningar. Diket djupnar efter 50 - 100 m till ca 1,5 - 2 m under markytan. Här har fler sprängningar skett och sidorna är stensatta med sprängstenen.
59060-128	Kvarnsjön	Gammal strandlinje mycket otydlig, men bör vara ca 0,4 - 0,5 m över nuvarande vattenyta. Utloppet tydligt urgrävt.
59060-129	Mörtvättern	Gammal strandlinje ca 0,7 m över nuvarande strandlinje. Djupt nergrävt utlopp.
59060-138	Tärnan	Tydligt strandhak ca 0,6 m över vattenytan. Trots dammen i utloppet är alltså sjön sänkt först.
59060-178	Skiren	Utloppet är kulverterat under åker/betesmark vars lägsta punkt är 1,5 - 2 m över vattenytan. Rester av gammal strandlinje kan skönjas 1,3 - 1,5 m över nuvarande vattenyta.
61000-113	Acksjön	Djupt och långt urgrävt utloppsdike som är stensatt i botten flera hundra meter. Nästan omöjligt att se några strandlinjer runt sjön. Antydning till strandlinje finns här och var på ca 1,5 - 2 m över nuvarande sjöyta. Sanka stränder från början? Utloppet någon annan stans då?
61062-104	Svartrasket	Utloppet kraftigt urgrävt. Tydliga strandhak på olika ställen kring klipporna. Uppskattad sänkning ca 0,6 - 0,7 m.
61062-117	Kvarnsjön	Se Mellansjön.
61062-118	Mellansjön	Sjöarna förbundna med ett smalt sund, varför deras sjöytor samvarierar. Vid Kvarnsjön finns tydliga strandhak ca 0,7 - 0,8 m över normalvattenytan. Bägge sjöarna har således sänkts lika mycket.

- 61062-119 Storsjön Utloppet utgrävt sedan gammalt. En låg fördämning har anlagts för 20 år sedan eller mer. Vid besöket gick det inte att avgöra om dammen kompenserar för sänkningen eller om det, vilket kanske är det troligaste, återstår någon dm sänkning. (?)
- 61062-135 Trollsjön Sänkt ca 1,5 m, troligen på 50-talet (Lst publ. 1979:2, se sjöregistret).
- 62000-010 Träsket Vid utloppet i Lycksjön finns en genomgrävning som uppskattningsvis gett en sänkning på 1,5 - 2 m. Spår av ursvallning kan skönjas på den nivån här och var.
- 62000-021 Trehörningen Dike grävt genom torvmark vid utloppet. Sänkt ca 0,3 - 0,4 m.
- 62063-011 Nybysjön Utloppet är sprängt och sjön förefaller därvid ha sänkts ca 0,5 m. (Gösenexpeditionen 1982).
- 62063-020 Långträsk Utloppet grävt genom en plan yta ca 1,5 m över sjöytan. Upplagda vallar syns på sjösidan av planet. Upplagt material har troligtvis utökat plana ytorna. I skogen skymtar spår av gammalt strandhak. Sänkningen bedöms ha varit 0,5 - 0,6 m. Nytt strandhak tydligt utbildat. Äldre sänkning från 1800-talet?
- 62063-030 Åva träsk Ett nytt utlopp är grävt och sprängt ca 10 m bredvid det ursprungliga. Det ursprungliga går att skymta som en svacka i terrängen. Sänkt ca 0,3 - 0,4 m.
- 62063-034 Tjursjön Liten betongdamm 3 - 4 m nedströms vägen. Spår av gammal jordvall syns en bit ut i myren vid utloppet, samt tydligt vid vägen. Svårt att se om det finns någon gammal strandlinje pga vegetation av vass, al, pors, mm samt vägbygge. Här och var anas ev strandhak på 0,2 - 0,4 m över dagens höga vattenyta. Mycket kraftigt strandhak vid nuvarande högvattennivå....kan det också vara samma nivå som det gamla normalvattenståndet? Nedströms dammen djupt nergrävt dike med hög vall. Nergrävt ca 1 m.
- 62063-048 Hålsjön Sjön sänkt ca 0,4 - 0,5 m. Diket håller på att växa igen. Gammal grävning genom torvmark som kalavverkats och planterats för ca 10 - 15 år sedan.
- 63000-012 Akaren Utloppet ett ca 1,5 m brett dike som fortsätter genom myrmark. Kan eventuellt vara flyttat till andra sidan berghäll, ca 50 - 75 m. Av strandhakens utseende att döma har sjön sänkts ca 0,2 m.
- 63000-019 Svinsjön Utloppet kraftigt ursprängt. Det går att skönja en svagt utbildad gammal strandlinje på ca 1,2 m över nuvarande vattenyta.
- 63000-021 Stora Envättern Sänkt 0,6 - 0,7 m.

61000-113

Acksjön

63000-021

Stora Envätern

63000-019

Svinsjön

63000-012

Akaren

60

59/60

59060-129

Mörtvätern

59060-117

Södersjön

59060-118

Norrjön

59060-128

Kvarnsjön

61062-104

Svarträsket

61062-119

Storsjön

61062-118

Mellansjön

61062-117

Kvarnsjön

61062-135

Trollsjön

62063-030

Åva träsk

62000-010

Träsket

62063-034

Tjursjön

62063-011

Nybynsjön

62063-020

Långträsk

62000-021

Trehörningen

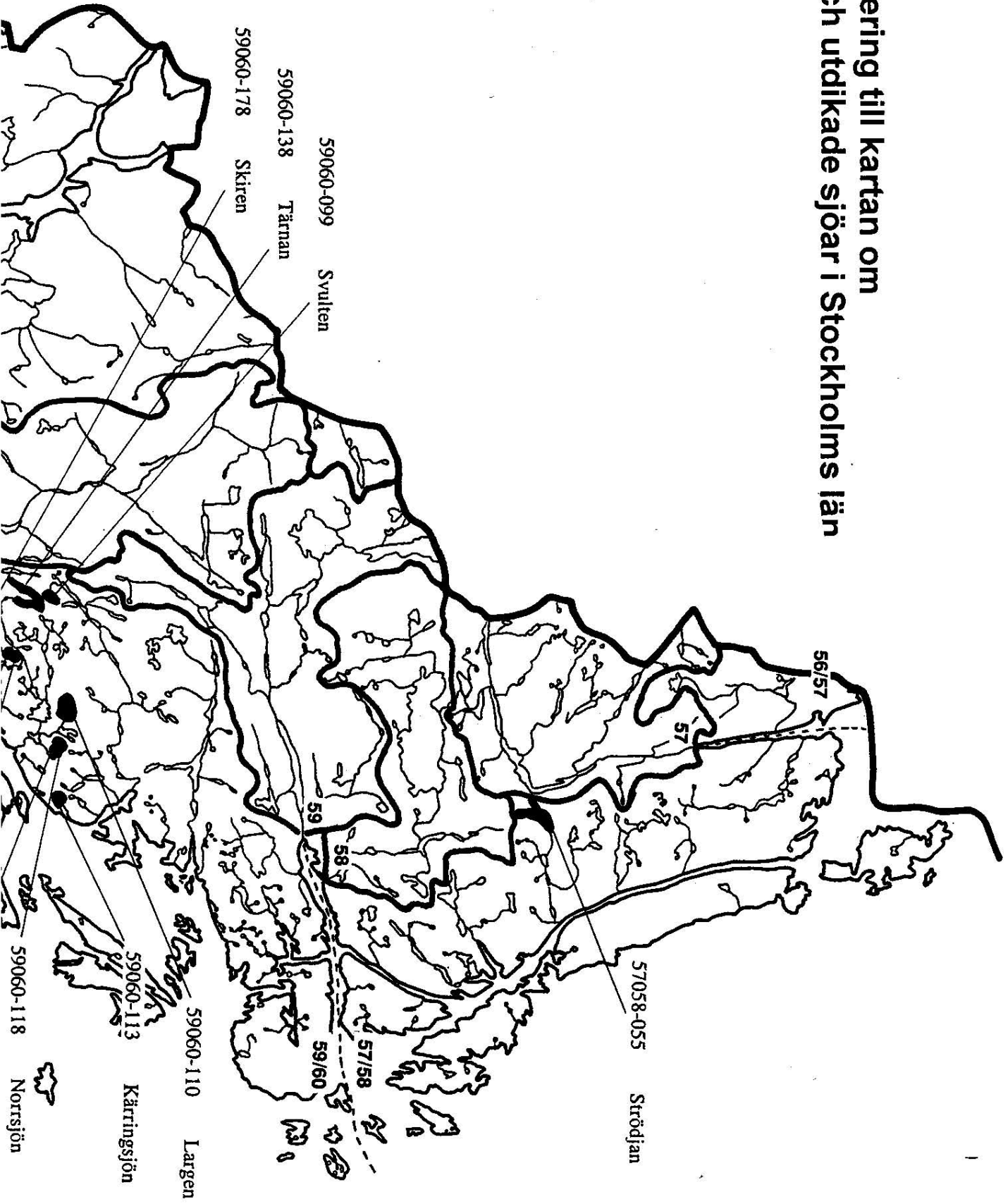
62063-048

Hålsjön

1997

Komplettering till kartan om sänkta och utdikade sjöar i Stockholms län

Sjön	Namn	Data
57058-055	Strödjan	ca 0,45 m eller ca 0,1 - 0,2 m
59060-099	Svulten	ca 0,5 m.
59060-110	Largen	ca 1,5 m
59060-113	Kärringsjön	
59060-117	Södersjön	ca 0,1 - 0,2 m
59060-118	Norrsjön	ca 0,5 m
59060-128	Kvarnsjön	ca 0,4 - 0,5 m
59060-129	Mörtvättern	ca 0,7 m
59060-138	Tärnan	ca 0,6 m
59060-178	Skiren	ca 1,3 - 1,5 m
61000-113	Acksjön	ca 1,5 - 2 m
61062-104	Svartträsket	ca 0,6 - 0,7 m
61062-117	Kvarnsjön	
61062-118	Mellansjön	ca 0,7 - 0,8 m
61062-119	Storsjön	ca 0,1 - 0,3 m
61062-135	Trollsjön	ca 1,5 m
62000-010	Träsket	ca 1,5 - 2 m
62000-021	Trehörningen	ca 0,3 - 0,4 m
62063-011	Nybysjön	ca 0,5 m
62063-020	Långträsk	ca 0,5 - 0,6 m
62063-030	Åva träsk	ca 0,3 - 0,4 m
62063-034	Tjursjön	ca 0,2 - 0,4 m
62063-048	Hålsjön	ca 0,4 - 0,5 m
63000-012	Akaren	ca 0,2 m
63000-019	Svinsjön	ca 1,2 m
63000-021	Stora Envättern	ca 0,6 - 0,7 m

APPENDIX I

Reglering av sjöar för vissa kraftändamål

Innehållsförteckning	Sid
Sjötyper	I:1
Lerslättsjöar	I:1
Sjöar i sprickstråk	I:1
Nackas sjöar	I:2
Nacka ström	I:2
Lilla Björknäs	I:4
Lövberga	I:5
Tyresåns sjösystem	I:5

SJÖTYPER

De svenska sjöarna är inte bara många, de visar också upp en nästan obegränsad variation i storlek och utseende. I Stockholms län kan man finna ett flertal av vårt lands sjötyper representerade. Beroende på uppkomst kan man skilja på sjöar som bildats genom etogena (yttre) respektive endogena (inre) krafter.

Endogena krafter kan yttra sig i rörelser i jordskorpan t ex genom sprickbildning eller veckning. Typiska sjöar i Stockholms län som uppstått i sprickzoner finns i Nackaområdet och Tyresåns avrinningsområde.

Exogena sjötyper har bildats genom erosion av olika slag. En sådan typ är lerslättssjöar som representeras av t ex Fysingen och Vallentunasjön. Bysjön vid Riksten är en åsgropssjö, som är ett annat exempel på exogena sjöar.

Lerslättssjöar

Den kulturpåverkan sjöarna utsatts för är naturligtvis beroende av de naturliga förutsättningar som finns för att utnyttja sjöarna. Den typ av sjöar som utgör grunda skålar i sedimenterad lera, och som Vallentunasjön är ett exempel på, ligger som namnet på sjötypen anger på flacka lerslätter. Nivåskillnaderna är i regel små till andra sjöar i omgivningen och stränderna består ofta av sank och vattendränkta marker. Avlagringarna vid stränderna och på sjöbotten består av leror med viss gyttjehalt och med hög naturlig växtnäringshalt. Stränderna lämpar sig därför till odling. Detta framgår bl a av handlingarna till 1889 års syneförrättning för sänkning av Vallentunasjön (efter Gustafsson-Meijer 1971 s 32):

...landvinningarna vid sjöarnas stränder innehålla ett djupt lager gyttja med stor benägenhet för gräsväxt hvarföre de efter torrläggning blifva goda naturliga ängar.

På grund av det låglänta och flacka landskapet kring lerslättssjöarna var möjligheterna att utnyttja vattenkraft i sjöarnas utlopp mycket begränsade. De fallhöjder som fanns utnyttjades i huvudsak för att driva husbehovskvarnar och -sågar. Något utrymme för manufakturering fanns i regel inte. I många fall togs fallhöjden i anspråk vid sjösänkningar.

Som naturresurs fick lerslättssjöarnas bördiga sjöbotten företräde framför vattenkraften under 1800-talets senare del. Vid t ex Vallentunasjöns sjösänkingsföretag 1889 fördjupades utloppskanalen sedan Sköldnora kvarn vid kanalens inflöde i Norrviken lösts in och rivits.

Förutom det ökade behovet av odlingsbar mark underlättades nytänkandet genom att nya kraftkällor introducerades. Ångkraft ersatte under 1800-talet många vattenhjul i kvarnar och sågar. I slutet av 1800-talet och början av 1900-talet infördes även eldrift.

Sjöar i sprickstråk

Som påpekats i inledningen kan den miljöpåverkan som sjösänkingsföretag inneburit inte ses isolerad utan måste sättas i relation till andra ingrepp. Det kan därför vara värdefullt att något belysa omsättningen och arten av annan kulturbetingad verksamhet i sjöar och vattendrag. För detta syfte har jag valt att beskriva sjöarna vid Tyresån och Nacka.

Landskapet präglas i hög grad av sprickbildningar och förkastningar i jordskorpan. De sjöar som ligger inom detta område har därför en annan karaktär och har därmed också använts på ett annat sätt än t ex lerslättssjöarna.

Flera av sjöarna ligger inom sprickstråk. Långsjön (Tyresö), Stensjön, Sicklasjön, Ulvsjön, Källtorpssjön, Sandasjön, Strålsjön, Långsjön (Nacka), Bastusjön, Lundsjön, Dammsjön, Sågsjön och Insjön är exempel på enkla spricksjöar. I Drevviken, Tyresö-Flaten, Albysjön, Magelungen, Orlången, Järlasjön och Söderbysjön möts sprickor från olika håll (Coulianos 1973, s 6-7; Konst- och kulturnämnden i Tyresö kommun, s 8).

NACKAS SJÖAR

Eftersom sjöar som bildats i sprickzoner ofta ligger i långa stråk, inte sällan förbundna med varandra, fick de tidigt en betydelsefull roll som kommunikationsleder. Sprickstråket från Årstaviken över Hammarbysjön, Sicklasjön, Järlasjön, Duvnäsvisken, Lännerstasundet till Baggensfjärden torde tidigare varit en viktig förbindelse mellan Mälaren och Saltsjön. Några större ingrepp för att underlätta kommunikationerna på detta sjösystem skedde inte förrän 1918. Hammarbysjön sänktes då till Saltsjöns nivå för att öppna en segelled mellan Saltsjön och Mälaren (Coulianos 1973, s 5).

Som naturresurs fick vattenkraften en ökad betydelse i och med det industriella uppvaknandet i Sverige på 1500-talet. I Stockholmstrakten fanns de bästa förutsättningarna i Nackaområdet, Tyresån och Bornsjöns utlopp. Ihärdiga försök att utnyttja Norr- och Söderström gjordes även. Nästan samtliga av Nackas insjöar har på ett eller annat sätt varit utnyttjade. För att ta tillvara de naturresurser som dessa sjöar erbjuder har omfattande ingrepp gjorts. Nya sjösystem har bildats och andra har försvunnit, sjöars till- och utlopp har förändrats, naturliga vattendelare har genomskurits och vattenståndet har reglerats genom dammar och utdikningar.

Av de sjöar som inte längre finns har några genom naturligt åldrande växt igen medan andra har dikats ut eller fyllts igen. Där Nacka centrum nu ligger fanns förr den lilla sjön Skvaltån som hade sitt utlopp till Långsjön. I Skuruområdet har Bullersjön och Rudsjön fyllts igen. Väster om Velamsund fanns också en Rudsjö som var vattenmagasin för en kvarn vid sjöns utlopp i Rörsundsviken. Sjön är numera utdikad. Kocktorpssjön har fått sin areal minskad genom att två av dess fyra vikar växt igen och dess södra del fyllts ut (Coulianos 1973, s 5-6).

Flera av Nackas sjöar har skapats av människan för att tjäna som vattenmagasin för kvarnar och industrier. De har bildats genom i regel omfattande utdikningar och genom att kanal- och dammanläggningar uppförts. Vattnet har avletts från högre belägna skogs- och myrmarker ner till uppdämda kärr eller starrängar. Myrsjön vid Orminge, Kvarnsjön vid Lövberga, Kvarndammen i Björknäs och Dammtorpssjön har skapats på detta sätt (Coulianos 1973, s 8).

Nacka ström

Nackas industriella historia går tillbaka till 1550-talet då Gustav V lät anlägga en hammarsmedja vid Nacka ström. I ett brev från 1560 beklagar kungen sig över att *“thet offuen för Nacka strömen löper myckit vathen fäfangt bort”*. Han befälde därför att en hålldamm skulle byggas. Om Dammtorpssjön skapades vid denna tid framgår inte i några handlingar men säkert är att den fanns i slutet av 1600-talet. I en beskrivning med karta från 1699 omtalas sjön och den s k *“Öfwerste Hufwuddammen”* vid Dammsjöns utlopp, (Jansson 1960, s 8).

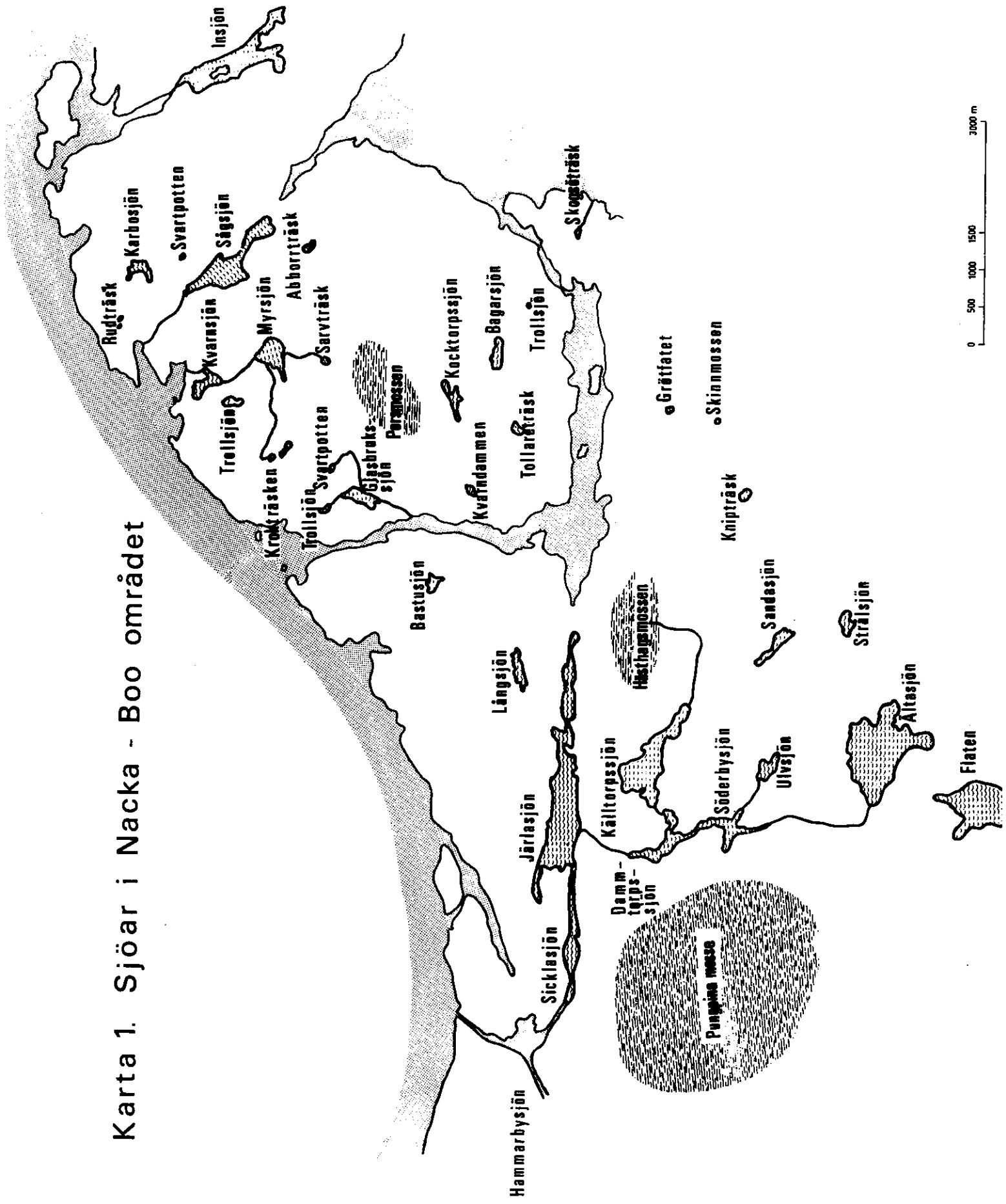
Efter det att den första smedjan anlagts växte bruket snabbt ut tack vare det goda läget med närhet till marknaden och för den tiden bra kommunikationer på vattenvägarna.

I slutet av 1500-talet hade krut- och mjölkvarnar samt ett kopparslag etablerats vid Nackaån. Verksamheten vid strömmen expanderade vidare under 1600- och 1700-talet. Tyngdpunkten i tillverkningen växlade mellan olika tidsperioder. Nya aktiviteter kom till, t ex mässingsbruk på 1620-tal, valkkvarnar för klädes-tillverkning hundra år senare och ännu något senare anlades ett pappersbruk, och de gamla aktiviteterna lades ner, t ex kruttillverkningen och så småningom även mässingsbruket (Jansson 1960).

Nackaåns avrinningsområde var emellertid litet och vattnet räckte inte till för en kontinuerlig drift under hela året. På olika sätt försökte man därför öka tillrinningen.

Redan före 1750-talet hade ägarna till Nacka bruk låtit avleda vattnet från den s k Pungpina mosse som omfattade området mellan Björkhagen, Johanneshov, Skarpnäck och Bagarmossen. Området avvattades tidigare troligen till Flaten, men det nya avloppet grävdes från Pungpinan till Ältasjön (karta 1). För att förbättra vattenhushållningen byggdes även en damm i början på det upptagna diket (Jansson 1960, s 149).

Karta 1. Sjöar i Nacka - Boo området

Ett omfattande vattenavledningsföretag genomfördes 1752. Nackaåns avrinningsområde utvidgades ytterligare och flera dammar byggdes. En stor mosse, den s k Hästhagsmossen mellan Källtorpssjön och Duvnäsvisken, hade sitt naturliga utlopp förbi Sågtorp till Saltsjön. Vattnet från den avleddes till Källtorpssjön genom att "*Stora Sågtorps Grafven*" upptogs till Halfors eller Snöroms mosse öster om sjön. Även genom denna mosse grävdes ett dike som mynnade i Källtorpssjöns östra spets

Tidigare låg Källtorpssjön och Dammtorpssjön på samma nivå. Källtorpssjön kunde därför inte utnyttjas som vattenreservoar. I samband med att "*Stors Sågtorps Grafven*" grävdes, byggdes även en damm i sjöns utlopp så att vattnet kunde hållas i reserv till de torra månaderna (Jansson 1960, s 148).

En damm byggdes också i Ulvsjöns utlopp och ett dike grävdes genom träsket ner till Söderbysjön. Även genom det vidsträckt "*Långkiärret*" kring bäcken mellan Ältasjön och Söderbysjön grävdes ett dike. Öster om Ältasjön utfördes också utdikningar.

I handlingarna som beskriver strömrensningen sägs att såväl Strålsjön som den stora mossen däromkring bereddes bättre avlopp till Ältasjön genom upprensning av en "*öfverlupen gammal graf*". För att reglera vårflödet från Strålsjön byggdes en damm i diket (Jansson 1960, s 148). Hur avbördningen från sjön skedde före 1752 är inte känt. Numera har dock området sitt avlopp till Erstaviken.

Så länge driften var i gång vid Nackaåns vattenverk omfattade avrinningsområdet i stort sett samma delar som det hade efter det stora vattenavledningsföretaget år 1752. När verksamheten upphörde eftersattes även underhållet av avloppsdikena. Inte bara kanalen från Strålsjön utan även Stora Sågtorpsgravens sattes igen och vattnet kom att ledas åt annat håll. På stora delar av Pungpinamossen har bostadsområden uppförts och dagvatten därifrån leds numera till andra recipienter.

Trots de omfattande arbetena på att öka vattenföringen i Nackaån tvingades man lägga ner driften vid pappersbruket omkring 1768 på grund av vattenbrist. Från denna tid var verksamheten i huvudsak koncentrerad till klädesvalkarna och mjölkvarnarna (Jansson 1960, s 158). Under 1800-talet första del blev metoden att framställa tyger med vattendrivna stampar föråldrad och valkarna lades efterhand ner vid Nackaån. Driften vid mjölkvarnarna fortsatte dock ännu en tid. Vattenbristen medförde emellertid att man tvingades komplettera vattendriften med ångkraft (Jansson 1960, s 211). Ända fram till slutet av 1800-talet svarade kvarnarna vid Nacka för en stor del av Stockholmsbagarnas mjölbehov.

Lilla Björknäs

Nackas industriella historia handlar inte endast om anläggningarna vid Nacka ström. Även i området öster om Skurusundet har stora ingrepp gjorts för att vattenkraften skulle kunna utnyttjas så effektivt som möjligt. De två mest betydelsefulla vattenkraftverken har funnits vid Lilla Björknäs och vid Lövberga.

Åtminstone sedan 1500-talet har en mjölkvarn drivits av det vatten som från Glasbrukssjön rinner ut i Skurusundet vid Lilla Björknäs. Ända fram till 1900-talets början har vattnet utnyttjats till att driva maskiner av olika slag som t ex kopparhammare, blåsmaskiner för glashyttor, pappers-, klädes- och sämskvalkar.

Man började tidigt med att gräva diken och bygga dammar för att förbättra tillrinningen till vattenkraftverken. Redan år 1680 eller dessförinnan hade en fördämning uppförts öster om Kocktorpssjön för att förhindra att vattnet därifrån rann via Bagarsjön ut i Baggensfjärden. Genom ingreppet kom vattnet att rinna västerut mot Skurusundet och Kvarndammen bildades vid Stora Björknäs. Företaget gav dock inte Lilla Björknäs något vattentillskott. Det gjorde däremot ett annat företag som utfördes omkring 1680. Vid den tiden fanns norr om Kocktorpssjön och öster om Glasbrukssjön den s k "*Porsmåssen*" (Karta 1). Mossen, som numera är helt försvunnen, avvattnades tidigare österut till Sågsjön, där det dessförinnan hade funnits en kvarn. Avloppet åt öster dämades upp och ett dike upptogs troligen till Kvarndammen, som bildats när Kocktorpssjöns avlopp förändrades. En del av vattnet från mossen kom dock att rinna till Glasbrukssjön (Jansson 1946, s 70)

Lövberga

Ett annat sjösystem som utsatts för omfattande förändringar försåg Lövberga kvarn vid Lövbergaviken med vatten. När denna kvarn kom till är osäkert, möjligen uppfördes den inte förrän några år in på 1700-talet.

Under 1700-talets första årtionden genomfördes omfattande utdickningsarbeten dels för att torrlägga ängsmarker och dels för att trygga vattenförsörjningen till Lövberga kvarn. Flera kärr och mossar dikades ut och vattnet avleddes till "*Fruns myran*". Där bildades en sjö, Myrsjön. Även Kvarnsjön bildades genom det omfattande dikkingsarbetet (Jansson 1946, s 70).

I bäcken från Kvarnsjön till Saltsjön låg Lövberga kvarn vid ett fall på ca 18 m. Vattenkraftverket användes först och främst som mjölkvarn men även en såg har funnits på denna plats. Vattenhjulet hade en imponerande storlek med en diameter av 12,5 m. Driften lades ner 1907 (Jansson 1946, s 215).

TYRESÅNS SJÖSYSTEM

I likhet med många av Nackaområdets sjöar har, som tidigare nämnts, även flera av de sjöar som avvattnas genom Tyresån bildats i sprickstråk. Trots att Tyresåns avrinningsområde inte utsatts för lika omfattande ingrepp som Nackaområdet, har ån ändå spelat en betydelsefull roll som kraftkälla.

Nivåskillnaderna mellan de stora sjöarna i Tyresåns avrinningsområde är små. Tyresö-Flaten, Drevviken, Magelungen, Ågestasjön och Orlången har alla sin vattenyta mellan +19,0 och +20,8 möh (Tab 1). Mellan Tyresö-Flaten och Albysjön bildar ån emellertid ett fall på drygt fem meter. Före 1860-talet var fallhöjden nära sju meter. Fallet kallades på den tiden Wättinge men har numera namnet Nyfors (Karta 2). På 1500-talet fanns där en hammarsmedja som på 1550-talet kompletterades med en krutkvarn och något senare även med en såg. Tillsammans med Nacka krutkvarn var Wättinge i nära hundra år huvudproducent av krut till kronan. I slutet av 1500-talet började dock en allt större del av krutframställningen och smidesverksamheten flyttas över till Nacka, (Konst- och kultur nämnden i Tyresö kommun 1969, s 10; Nordiska Museet 1933, s 90).

Under 1600-talets första årtionde anlades en kopparhammare och ett klädesvalkeri. Vid århundradets mitt hade anläggningarna växt sig så stora att vattenkraften vid Wättinge inte räckte till. Man sökte sig då till vattenfallen i Kålbrinksströmmen, som vid den tiden hade namnet Follbringsströmmen (Konst- och kultur nämnden i Tyresö kommun 1969, s 11). Långt dessförinnan hade emellertid kraftutvinning ägt rum på denna plats.

År 1409 omtalas en kvarn som låg vid ett mindre vattenfall ett stycke från Albysjöns norra utlopp. Ungefär vid samma tid - troligen mellan 1409 och 1424 - grävdes och sprängdes den fåra vid Uddby upp som senare skulle bli den viktigaste kraftleverantören.

Anläggningarna vid Uddby och i Kålbrinksströmmen utgjordes förmodligen fram till 1600-talet av mjölkvarnar. År 1620 byggdes en papperskvarn vid Uddby och 30 år senare en sågkvarn. Vid Kålbrinksströmmen utökades också verksamheten. De flesta av den tidens industribranscher prövades. Här fanns det bl a tegelslageri, såpsjuderi, brännvinsbränneri, oljeslageri, sämskmakeri och linneindustri samt ett stålbruk med stålugn, hammare och slip.

Under 1670-talets första år upplevde Tyresöindustrin sin glansperiod. Omfattande rensnings-, dikkings- och vägarbeten utfördes och dammarna reparerades (Nordiska museet 1933, s 101). Reduktionen under Karl XI samt krig och missväxt under Karl XII tycks dock ha drabbat området hårt. I mitten på 1700-talet fanns emellertid en kopparhammare och en sämskvalk kvar vid Wättinge. Hammaren ersattes senare av ett pappersbruk som gav platsen dess nuvarande namn, Nyfors. Bruket var i gång till 1870. Det avlöstes då av en såg, en kvarn och ett valsverk. Troligen skedde det i samband med ett omfattande sjösänkingsföretag som berörde Flaten, Långsjön, Drevviken, Magelungen och f d Brännkyrkasjön. Enligt vissa källor var den ursprungliga fallhöjden vid Nyfors nära sju meter (Konst- och kultur nämnden i Tyresö kommun 1969, s 10).

Den nuvarande nivåskillnad mellan Tyresö-Flaten och Albysjön är 5,3 m. De förändringar av dammen som utfördes i samband med sänkningsföretaget omkring år 1870, torde alltså ha inneburit att vattenståndet i Tyresö-Flaten sänktes ca 1,5 m. Vid sänkningen utvidgades och fördjupades Gammelströmmen och Gudö å samt kanaliserades Forsån och bäcken från Brännkyrkaträsket.

I ett syneprotokoll från 1840 (akt Brännkyrka 69 i överlantmäterimyndighetens arkiv) finns uppgifter om de inbördes nivåskillnaderna mellan flera av sjöarna inom Tyresås avrinningsområde. Som framgår av tabell 1, som redovisar nivåskillnaderna 1840 och 1974, innebar utdikningarna 1864 att fallhöjderna mellan de olika sjöarna minskade.

	<u>1840</u>	<u>1974</u>
Tyresö-Flaten	+0	+0
Tångsjön	+0,1	+0,1
Drevviken	+0,7	+0,3
Magelungen	+1,5	+0,8
Ågestasjön	+1,6	+(40)
Orlången	+2,1	+1,8
Trehörningen	+4,1	+2, 6-2,8
Brännkyrkasjön	+3,3	
Albysjön		-5,3

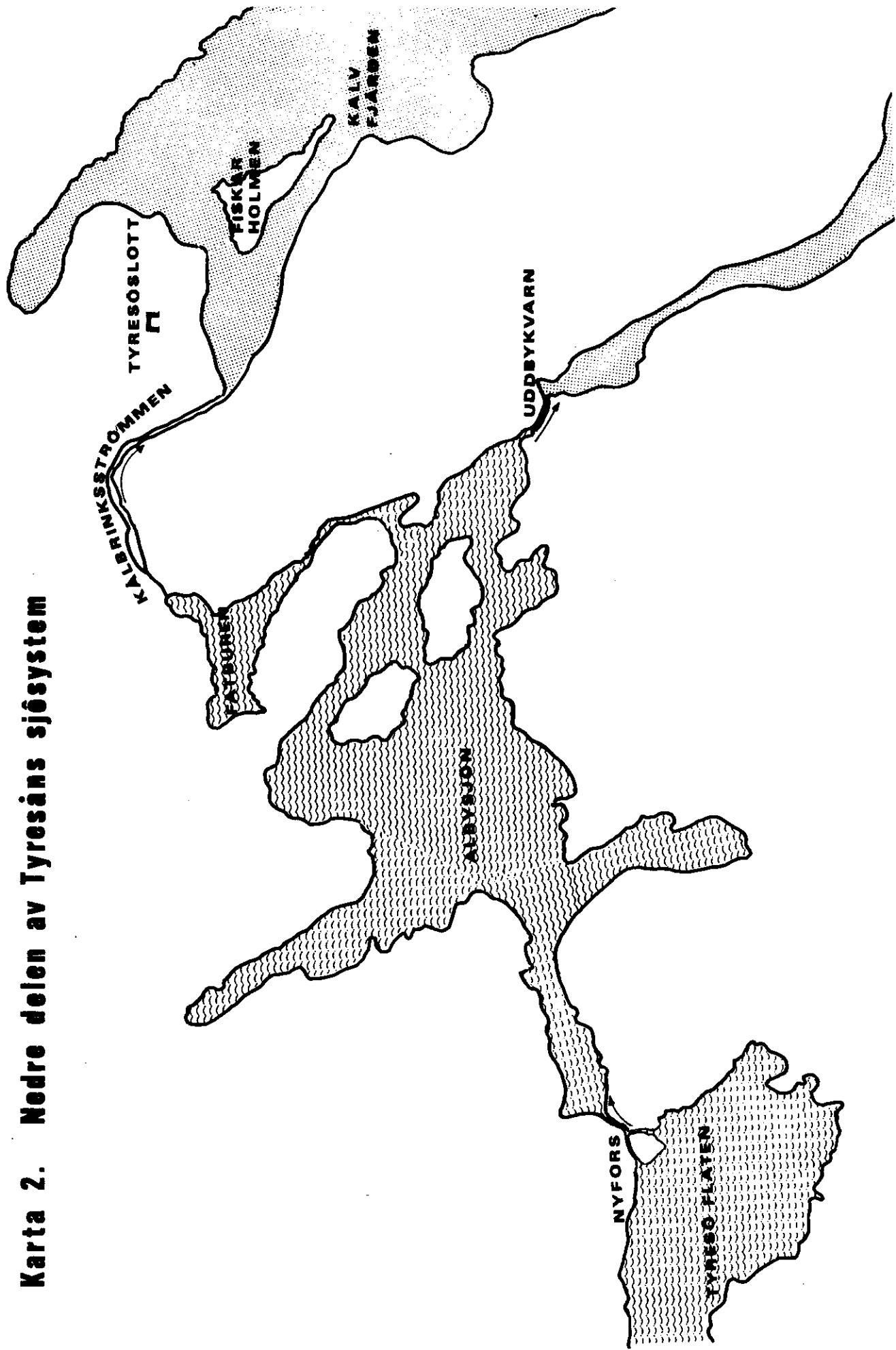
Tabell 1. Nivåskillnaderna mellan några sjöar inom Tyresås avrinningsområde 1840 och 1974, Källa: Akt Brännkyrka 69 Överlantmäterimyndigheten, Topografisk karta och Orrje & Co, Tyresås reglering.

Trots att en del av fallhöjden vid Nyfors grävdes bort vid sjösänkningsföretaget på 1860-talet utnyttjades vattenkraften vid en såg, en kvarn, ett valsverk samt den gamla sämskvalken. Vid kvarnen och valken upphörde verksamheten i början på 1900-talet. Sågen fanns kvar till 1935.

Vid Uddby lades driften av pappers bruket och sågkvarnen ner under 1700-talet. Mjölkkvarnen byggdes emellertid ut och fick namnet Saltsjökvarn. Anläggningen brann ner 1895 och den nya Saltsjökvarn uppfördes närmare Stockholm. I dess ställe byggdes ett kraftverk som var i drift fram till början av 1970-talet.

I Kålbrinksströmmen avvecklades de flesta industriaktiviteter redan under 1700-talet. En kvarn och en såg fanns emellertid kvar i slutet av 1800-talet. Sågen var i gång fram till 1940-talet.

Karta 2. Nedre delen av Tyresåns sjösystem

APPENDIX 2

Data om några reglerade sjöar

Innehållsförteckning	Sid
Erken (58-11)	II:1
Ludden (59-2)	II:2
Syningen (59-23)	II:2
Skedviken (59-25)	II:3
Gavel-Långsjön (59-27) och Kornan (59-29)	II:3
Kottlasjön (60/61-21)	II:4
Fysingen (61-8)	II:4
Uttran (61-102), Utterkalven (61-101) och Kvarnsjön (61-100)	II:5
Malmsjön (61-117)	II:5
Yngern (61-136)	II:6
Hammarbysjön (61/62-4)	II:9
Källtorpssjön (61/62-4)	II:9
Ösby träsk (61/62-36), Kvarnsjön (61/62-148) och Långträsk (61/62-146)	II:10
Kvarndammen (61/62-151) och Kocktorpssjön (61/62.152)	II:10
Grötfatet (61/62-157)	II:11
Trehörningen (61/62-161)	II:11
Trehörningen (62-28)	II:12
Orlången (62-30)	II:12
Muskan (62/63-44)	II:13
Valinge träsk (62/63-53)	II:14
Lanaren (62/63-105)	II:14
Måsnaren (62/63-109)	II:15
Kvarnsjön (62/63-127)	II:15

ERKEN (58 - 11)

Sjöarea: 24,5 km²

Avrinningsområde: 141 km²

Sjöprocent: 20

Sjön Erken avvattnas genom Jersöströmmen till Brosjön. Flera kvarnanläggningar har tidigare funnits i ån. Under 1800-talets förra del reglerades vattenståndet i sjön av Söder Jersö kvarndamm. 1855 revs kvarnen och Erkens medelvattenstånd sänktes från ca +10,9 m (lokalt höjdsystem med 0-planet 1,49 m under rikets allmänna 0-plan) till +9,8 m. Eftersom fallhöjden vid Söder Jersö kvarn var ungefär 1,2 m togs hela nivå-skillnaden i anspråk vid sjösänkningen. Före sänkningen var högvattennivån ca +11,10 m och lågvattennivån låg vid ungefär +10,15 m.

När Söder Jersö kvarn revs kom dämningen vid Rönnebols kvarn- och såganläggning att bestämma vattennivån i Erken. Fallhöjden är här 3,10 m. År 1891 upprättades ett förslag till upprensning av sjöns avlopp. Enligt förslaget skulle vattenståndet i Erken sänkas med 0,2 m. Eftersom en viss igenslamning av Jersöströmmen troligen skett sedan 1855 års sänkning kom företaget att betraktas som underhållsarbete. Någon bekräftelse på att rensningsarbetet utfördes står ej att finna i några handlingar. En jämförelse mellan vattenståndsvärdena från åren kring 1890-talet ger dock anledning att förmoda att Erkens vattenyta sänktes något. Medelvattenståndet under september för åren 1866 - 1894 var i medeltal +9,91 m. Under perioden 1895 - 1924 var vattennivån +9,74 för samma månad. I förhållande till sänkningen på 1850-talet kan alltså Erkens vattenyta ha sänkts några centimeter i anslutning till 1891 års rensningsföretag.

I en vattendom från den 22 november 1924 (SD 8/1923) fastställdes högsta uppdamningshöjden till +9,4 m vid Rönnsbols kvarndamm och till +9,6 m vid Söder Jersö f d kvarn. Fallhöjden mellan Erken och Söder Jersö uppskattades till ungefär 0,2 m vid medelvattenstånd.

År 1964 ansökte Norrtälje stad om tillstånd att bortleda vatten från Erken för stadens vattenförsörjning (ANS D 40/1964). I samband härmed utfördes diverse hydrologiska undersökningar. Vattenståndet i Erken under 10-årsperioden före ansökan angavs till:

Högsta högvattenstånd	+10,18 m
Medelvattenstånd	+ 9,80 m
Lägsta lågvattenstånd	+ 9,37 m

Tröskeln i sjöns utlopp befanns ligga på nivån +9,35 m. Den naturliga framrinningen i Erkens utlopp under normal 50-årsperiod uppskattades till:

Högsta högvattenföring	7	m ³ /s
Normal högvattenföring	3	"
Normal medelvattenföring	0,8	"
Vattenföring med 50% varaktighet	0,65	"
Vattenföring med 75% varaktighet	0,35	"
Normal lågvattenföring	0,20	"
Lägsta lågvattenföring	0,03	"

Vattendomstolen gav den 20 juni 1967 Norrtälje stad tillstånd att bortleda upp till 13 000 m³ vatten/dygn ur Erken. Medelvattenuttaget beräknades bli omkring 100 l/s. Domslutet omfattade även regleringsbestämmelser för Erken. Enligt detta skall sjön regleras med å- och kvarndammen vid Rönnsbol. Dämningsgränsen bestämdes till +9,80 m under maj och juni och till +9,70 m under de övriga månaderna. Någon sänkingsgräns fastställdes inte eftersom avbördningens storlek vid ett vattenstånd lägre än +9,70 m beräknades vara nästan helt beroende av åfärans avbördningsförmåga. För att trygga en viss minimivattenföring i Jersöströmmen skall dämningen på våren börja då vattenståndet i Erken sjunkit under +9,80 - +9,85 m varvid tappningen efterhand minskas från 1 000 - 1 200 l/s vid +9,80 m till 300 - 500 l/s vid +9,70 m och vid ett lägre vattenstånd ytterligare minskas ner mot 50 - 30 l/s.

LUDDEN (59 - 2)

I samband med att Norrtälje stad fick tillstånd att bortleda vatten från Erken (AD 40/1964) erhöll staden även rätt att släppa ut 600 m³ spolvatten/dygn från Norrtälje vattenverk i Ludden. Sjön hade vid ansökningstillfället (1964) sjöarean 0,05 km². Den fria ytan var omkring 0,04 km² eftersom sjön omgavs av ett i genomsnitt 30 m brett vassbälte. Det genomsnittliga vattendjupet var 0,75 m.

Ludden avvattnas genom Luddenbäcken till Malstaån. Vattenföringsvärdena omedelbart före inflödet i Malstaån var före 1964:

Högsta högvattenföring	1,3	m ³ /s
Normal högvattenföring	0,5	m ³ /s
Normal medelvattenföring	0,040	m ³ /s
Vattenföring med 50% varaktighet	0,020	m ³ /s
Vattenföring med 75% varaktighet	0,008	m ³ /s
Normal lågvattenföring	0,002	m ³ /s
Lägsta lågvattenföring	0	m ³ /s

SYNINGEN (59 - 23)

Sjöarea: 1,8 km²

Avrinningsområde: 116 km²

Sjöprocent: 15,3

Sjön har inte varit reglerad före 1968. Vid åtminstone två tillfällen har emellertid sjön varit föremål för sjösänkingsföretag. År 1891 genomfördes den första sänkningen med ca en decimeter. Genom igenslamning av avloppsdiken och kanaler utfördes ett rensningsföretag i mitten på 1940-talet, vilket avsåg att återställa till- och avlopp till efter sjösänkningen 1891 rådande förhållanden. Torrlägnings- och rensningsföretagen omfattade även Skedviken.

Vattenståndet i Syningen bestämdes fram till 1968 av Vallbyåns avbördningsförmåga. De naturliga vattenstånden beräknades till:

Högvattenstånd	+13,83 m
Medelvattenstånd	+13,42 m
Lågvattenstånd	+13,17 m

Vattenföringarna i oregerat tillstånd uppskattades vid Syningens utlopp till:

Högsta högvattenföring	9	m ³ /s
Normal högvattenföring	4	m ³ /s
Normal medelvattenföring	0,7	m ³ /s
Vattenföring med 50% varaktighet	0,5	m ³ /s
Vattenföring med 75% varaktighet	0,25	m ³ /s
Normal lågvattenföring	0,10	m ³ /s
Lägsta lågvattenföring	0,02	m ³ /s

Vattendomstolen godkände den 14 november 1968 att Rimbo samhälle och tvätterier reglerade Syningens vattenstånd mellan höjderna +13,60 m som dämningssgräns och +13,05 m som sänkingsgräns (AD 32/1967). Regleringsföretaget, som även omfattade Gavel-Långsjön, Kornan och Skedviken, syftade till att upprätthålla en minimivattenföring vid Syningens utlopp av 215 l/s. Vallbyån är recipient för avloppsvatten från Rimbo samhälle och tvätterier och vattenföringen är nödvändig för recipientens kapacitet. Regleringen av Syningen sker genom att en damm uppförts ca 800 m nedströms sjön. I målet lämnades kommunen även tillstånd att leda bort i genomsnitt 1 300 m³/dygn och maximalt 1 700 m³/dygn från Syningen.

SKEDVIKEN (59 - 25)

Sjöarea: 9,0 km²

Avrinningsområde: 90 km²

Sjöprocent: 10

Skedviken är inte reglerad. Sjön har emellertid sänkts vid åtminstone två tillfällen. Den första sänkningen skedde år 1891 och nivåförändringen var 0,12 m. Det andra företaget är att betrakta som ett rensningsföretag. De igenslammade avloppsdikena återställdes omkring 1942 till samma dimensioner som efter 1891 års sänkning.

1968 byggdes en damm i Skedvikens tillopp från Gavel-Långsjön och en del av vattnet leddes förbi Skedviken. Vattenavledningen, som godkändes av Vattendomsstolen den 14 november 1968 (AD 32/1967), äger rum under torrperioder, varvid den del av avrinningen i tilloppet som överstiger 40 l/s leds från den nya dammen direkt till Syningen. Några uppgifter om hur detta påverkar vattenståndet i Skedviken finns inte. Eftersom avledningen endast sker under torrperioder torde endast lågvattenytans nivå påverkas. Den stadgade minimitillrinningen borde hindra en alltför stor sänkning av lågvattenståndet. Vattenstånden i Skedviken före ingreppet har beräknats till:

Högvattenytan	+14,50 m
Medelvattenytan	+14,12 m
Lågvattenytan	+13,82 m

GAVEL-LÅNGSJÖN (59-27) OCH KORNAN (59-29)

	Gavel-Långsjön	Kornan
Sjöareal:	5,3 km ²	1,4 km ²
Avrinningsområde:	46 km ²	
Sjöprocent:	11,6	

Gavel-Långsjön har troligen reglerats för kraftändamål sedan lång tid tillbaka. I handlingarna från 1792 finns tre kvarnanläggningar i sjöns avlopp omnämnda. Ett kvarnverk fanns vid Nykvarn ca 500 m nedströms Gavel-Långsjön och två anläggningar fanns vid den sk. Kvarnängen några hundra meter från Gavel-Långsjöns avloppsbackens utlopp i Skedviken. Det enda kända sjösänkingsföretaget, som berör Kornan och Gavel-Långsjön, genomfördes i anslutning till syneförrättning och vattendom 1941 (BUD 1/1941). Vattenståndet i Gavel-Långsjön och Kornan sänktes genom att Nykvarns kvarndamm vid Rånäs revs och ersattes med en ny samt genom att avloppet fördjupades. Dämningsgränsen för sänkningen var +24,58 m. Den sammanföll då med Gavel-Långsjöns medelvattennivå. Den nya dammen har en tröskel på höjden +22,80 m och i domen fastställdes regleringsgränserna till +23,60 m och +23,18 m. De karaktäristiska vattenstånden har efter sänkningen beräknats till:

	Gavel-Långsjön	Kornan
Högsta högvattenstånd	+24,80 m	
Högvattenstånd	+24,10 m	+24,50 m
Medelvattenstånd	+24,60 m	+24,00 m
Lågvattenstånd	+23,30 m	+23,85 m
Lägsta lågvattenstånd	+23,18 m	

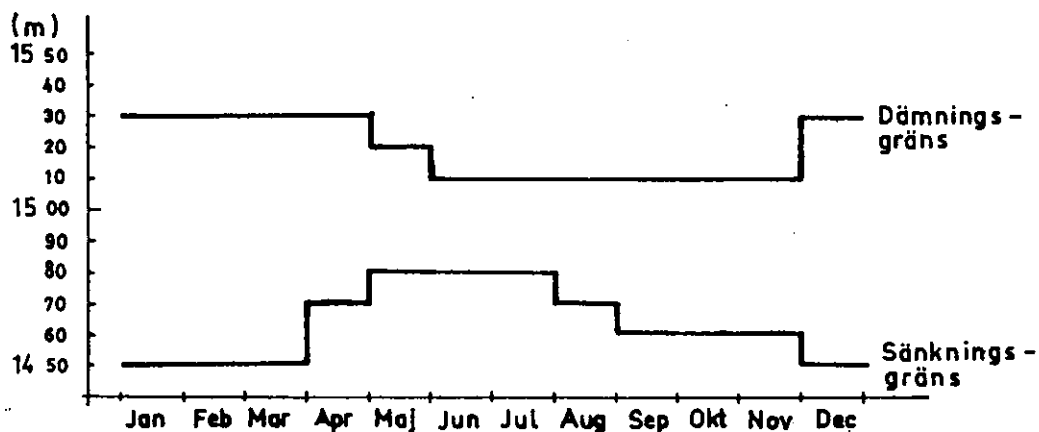
År 1967 ansökte Rimbo samhälle och tvätterier hos Vattendomsstolen om att få öka regleringen av Gavel-Långsjön och Syningen och att få leda en del av Gavel-Långsjöns vatten förbi Skedviken. Målet gällde först och främst utsläpp av avloppsvatten i Vallbyån vid Rimbo och regleringen syftade till att utjämna vattenföringen i recipienten. Den nya dämningsgränsen fastställdes till +24,20 m och sänkingsgränsen till 23,30 m (AD 32/1967). Gavel-Långsjön skall enligt domen tillsammans med Syningen regleras så, att vattenföringen omedelbart uppströms avloppsutsläppet vid Rimbo om möjligt uppgår till 200 l/s. Överstiger vattenståndet i Gavel-Långsjön dämningsgränsen (+24,20) skall avtappningen ske efter ett visst schema med upp till 3,6 m³/s. Vidare får avtappningen till Skedviken inte understiga 40 l/s.

KOTTLASJÖN (60/61 - 21)

Kottlasjöns avrinningsområde omfattar 2,5 km². I det ingår Stockbysjön som genom Stockbyån avbördar sitt vatten till Kottlasjön som i sin tur avbördas och avvattnas genom Mölnaån.

I Mölnaån har tidigare funnits en kvarn - Mölna kvarn. En dom avkunnad den 5 september 1840 av Tingsrätten begränsade uppdamningen under sommaren till 0,98 m över grundstocken vid kvarndammen. Dammröskelns höjd och läge har inte kunnat fastställas. Uppgifter från 1919 meddelar att högvattenytan vid den tiden låg vid +11,66 m (+15,50 m i ett jämförelseplan där slusströskeln i Stockholm har nivån 0,00 m) och lågvattenytan +10,41 m (+14,25 m).

Genom utslag den 15 februari 1922 (AD 2/1921) bestämdes följande högsta och lägsta regleringshöjder:

Regleringen skulle ske med en damm vid Kottlasjöns utlopp med tröskel höjden +10,26 m (+14,10 m). I domen beräknades medelavrinningen från sjön till 13,8 l/s. Under torrår uppskattades den totala avrinningen till 400 000 m³.

För att förbättra vattenhushållningen i sjön gav Vattendomstolen den 19 oktober 1949 (Ans D 62/1949) tillstånd att året runt dämna upp sjön till +11,46 m (+15,30 m). Samtidigt förklarades den i Stockbyån uppförda fördämningen laglig.

FYSINGEN (61— 8)

Sjöarea: 5,4 km²

Avrinningsområde: 120 km²

Fysingen var så sent som fram till medeltiden en del av Mälaren. Sjön kan därför inte ha reglerats eller sänkts förrän under tämligen närliggande tider. Det första kända ingreppet skedde i samband med ett förslag till sjösänkning som utarbetades 1876. Den föreslagna sänkningen var 4,5 fot (1,35 m) och den nya medelvattenytan beräknades komma att ligga på höjden +4,80 m enligt det lokala höjdsystem som användes vid förrättningen.

I en syneförrättning avslutad 1935 konstaterades att 1876 års sänkning troligen inte utförts som planerat. Förrättningen ledde dock inte till några åtgärder. Vid en ny syneförrättning avslutad 1946 föreslogs att 1876 års sänkingsföretag skulle genomföras. Avsikten var att sänka högvattenytan med 0,70 m från +5,60 m till +4,90 m. Den högsta högvattenytan beräknades efter sänkningen till +5,70 m. Medelvattennivån och lågvattennivån före sänkningen uppmättes till +5,20 m respektive +4,85 m. Den nya medelvattenytan skulle enligt förrättningen ligga vid höjden +4,80 m. För att förhindra vattenståndet i sjön från att sjunka under denna nivå byggdes en damm vid Fysingens utlopp med tröskelhöjden +3,80 m.

UTTRAN (61-102), UTTERKALVEN (61-101) OCH KVARNSJÖN (61-100)

Tumbaåns sjösystem har en sjöareal på 2,9 km² och omfattar bl.a. sjöarna Uttran, Utterkalven och Kvarnsjön. Avrinningsområdet vid Kvarnsjöns utlopp är 25 km².

Reglering av Uttran och Kvarnsjön torde ha förekommit sedan pappersbruket i Tumba grundades 1755. Vid Kvarnsjöns utlopp finns sedan gammalt en regleringsdamm med tröskeln på höjden +16,28 m, som sedan 1969 står öppen, eftersom den då ersattes med en ny avstängningsanordning ca 45 m nedströms gamla dammen. Den nya dammen har tröskelhöjden +16,48 m. Något tillstånd till regleringen torde inte ha lämnats av domstol eller annan myndighet. Sedan 1891 har vattenståndet i Uttran reglerats av ett avtal mellan Tumba bruk och Skärvsta gård. Regleringsamplituden har successivt minskat från omkring 1,2 m under andra hälften av 1800-talet till 0,6 m i mitten av 1900-talet. Ändringen av regleringsförhållandena vid Kvarnsjöns utlopp år 1969 föregicks inte av någon prövning i Vattendomstolen. Den medförde dock en förändring av avbördningsförhållandena från sjöarna:

	Kvarnsjön		Uttran	
	före 1969	efter 1969	före 1969	efter 1969
Normalt högvattenstånd	+17,47	+17,47	+17,55	+17,55
Högsta högvattenstånd	+17,60	+17,85	+17,85	+18,00

Vid Kvarnsjöns utlopp var vattenföringen:

Normal medelvattenföring	0,15 m ³ /s
Normal högvattenföring	1,2 m ³ /s
Högsta högvattenföring	2,5 m ³ /s

Den uttagna mängden fabrikationsvatten till Tumba bruk var före 1974 60 l/s.

I samband med att Tumba bruk 1973 begärde att få öka uttaget av vatten från Kvarnsjön-Uttran fastställdes även regleringsbestämmelserna (VA 77/1973). Bruket medgavs i en dom 7 mars 1974 rätt att bortleda 60 l/s vid ett vattenstånd i Kvarnsjön mellan nivåerna +16,97 och +17,20 samt 100 l/s vid ett vattenstånd över +17,20 m. I målet beviljades Tumba bruk även rätt att bortleda vatten från Tullingesjön intill 90 l/s. Tillståndet innebar ingen förändring av sjöns vattenstånd.

MALMSJÖN (61 - 117)

Sjöarea: 1,12 km²

Avrinningsområde: 5,7 km²

Malmsjön avbördar sitt vatten till Södertäljeviken genom Linabäcken. Sjön sänktes på 1800-talet genom att en tunnel togs upp genom en ås, den sk Malmsjöåsen, öster om sjön. Enligt en uppgift skedde detta på 1850-talet. En annan uppgift säger att tunneln tillkom under senare hälften av 1800-talet för att göra det möjligt att använda Malmsjöns vatten till drift av Lina kvarn. Kvarnen revs 1939 men en damm finns kvar framför kanalöppningen. Några bestämmelser för vattenhushållningen fanns inte före 1959.

De naturliga karaktäristiska vattenföringarna vid Malmsjöns utlopp har uppskattats till:

Högsta högvattenföring	500 l/s
Normal högvattenföring	250 "
Normal medelvattenföring	35 "
Vattenföring med 50% varaktighet	23 "
Vattenföring med 75% varaktighet	11 "
Normal lågvattenföring	6 "
Lägsta lågvattenföring	0 "

Betydande mängder vatten torde dock infiltreras från sjön och från tunneln genom åsen. Vid bäckens utlopp nedanför tunneln är vattenföringen endast omkring en tredjedel av den uppskattade utan infiltration. Medelavbördningen har beräknats till 10-15 l/s vid tunnelns utlopp. På åsens östra sida finns emellertid flera källor som ger Linabäcken ett vattentillskott.

Alltsedan 1900-talets början har Södertälje stad tagit sitt vatten från Malmsjöåsen. År 1951 ansökte staden om att avtappa vatten från Malmsjön för infiltration i åsen (AD 47/1951). Målet avskrevs emellertid sedan ansökan återtagits, men i dom den 5 juni 1959 fastställde Vattendomstolen dämningssgränsen i Malmsjön till +52,16 – +52,26 m och sänkningsgränsen till +51,16 m.

YNGERN (61 - 136)

Sjöarea: 13,7 km²

Avrinningsområde: ca 70 km²

Sjöprocent: 22,6

Yngern avbördar sitt vatten genom Turingeån. Ån har en fallhöjd på ca 32,5 m under det omkring 6 km långa loppet mellan Yngern och Turingen. De största vattenfallen finns vid Nykvarn och Nyhammar. Vattenkraften har sedan lång tid tillbaka utnyttjats på dessa platser (se karta på sid II:8).

Redan på 1500-talet fanns en sågkvarn vid Nykvarn. År 1590 uppfördes en hammarsmedja i anslutning till sågkvarnen. Smedjan drevs i liten skala fram till 1679 då man beslöt att uppföra en damm vid Yngern. Den skulle vara så konstruerad att *“man må kunna upphålla och begagna allt det vatnet, som om Währ och Höst der up i Siön samlas för uthan någon dehra, på det under werken nedan för, på det man ej behöfver låta Rinna mehra watten än lagom till werken gångh behöfves”*. Dammen finns omnämnd i många handlingar därefter. Den senaste ombyggnaden genomfördes år 1929.

Efter det att den första dammen vid Yngern byggts utökades driften vid Nykvarn med flera hammare, härdar och stålugnar. Genom skiftande öden fortlevde järnbruket fram till 1863 då den svenska järnhanteringen genomgick en svår kris till följd av den svåra konkurrensen utifrån.

Innan järnbruket lades ned hade ett pappersbruk börjat uppföras vid Nykvarn år 1847. Det skulle bli Sveriges första och största maskinpappersbruk. Vattenföringen vid Nykvarn var emellertid väl liten för att driva ett träsliperi, och detta kan möjligen vara en förklaring till att pappersbruket utnyttjade lump som råvara. Även andra åtgärder vidtogs för att bättre utnyttja vattenkraften i Turingeån. Upprepade och omfattande rensningsarbeten utfördes i ån mellan Yngern och pappersbruket. Ett annex anlades vid Skälby ca 1 km nedströms Nykvarn. Genom avledning av vattnet kunde man utnyttja fallhöjderna effektivare. Tidigare fanns egentligen två fall vid Nykvarn: ett vid kvarndammen och ett annat vid järndammen. Vattenintaget ordnades så att fallen slogs ihop och tillsammans fick fallhöjden 13,2 m. Även vid Nedre bruket utnyttjades två vattenfall samtidigt. Genom en ca 350 m lång kanal från den gamla *“Tröskverksdammen”*, dvs nuvarande Ströpstadammen, leds vattnet förbi vattenfallen vid Ströpstadammen och Skälbydammen till ett enda fall med fallhöjden 7,5 m.

I takt med att pappersbruket byggdes ut och en övergång från lump till cellulosa som råvara ägde rum, blev bruket beroende av andra kraftkällor än vattenkraft. Till en början skedde det med ångkraft men 1915 övergick man till elström.

Trots att pappersbruket nu är nedlagt finns såväl dammen vid Yngern som den sk Stålverksdammen kvar. Vattenståndet i sjön kan regleras med båda dammarna.

Vid avvägning år 1947 av dammtrösklarna befanns dessa ligga på höjden +37,30 m för dammen vid Yngern och +37,14 m för Stålverksdammen. I en vattendom från 1952 förklarades dammarna lagliga. Dämningssgränsen fastställdes till +38,63 - +38,69 m för dammen vid sjön och +37,80 m för Stålverksdammen. Normalt skall dämningen av Yngern begränsas till +38,40 m och när vattenståndet når +38,50 m skall dammarna hållas helt öppna. Vattendomstolen har inte fastställt någon sänkningsgräns eftersom den ansökta gränsen +37,80 m ligger högre än sjöns lågvattenstånd.

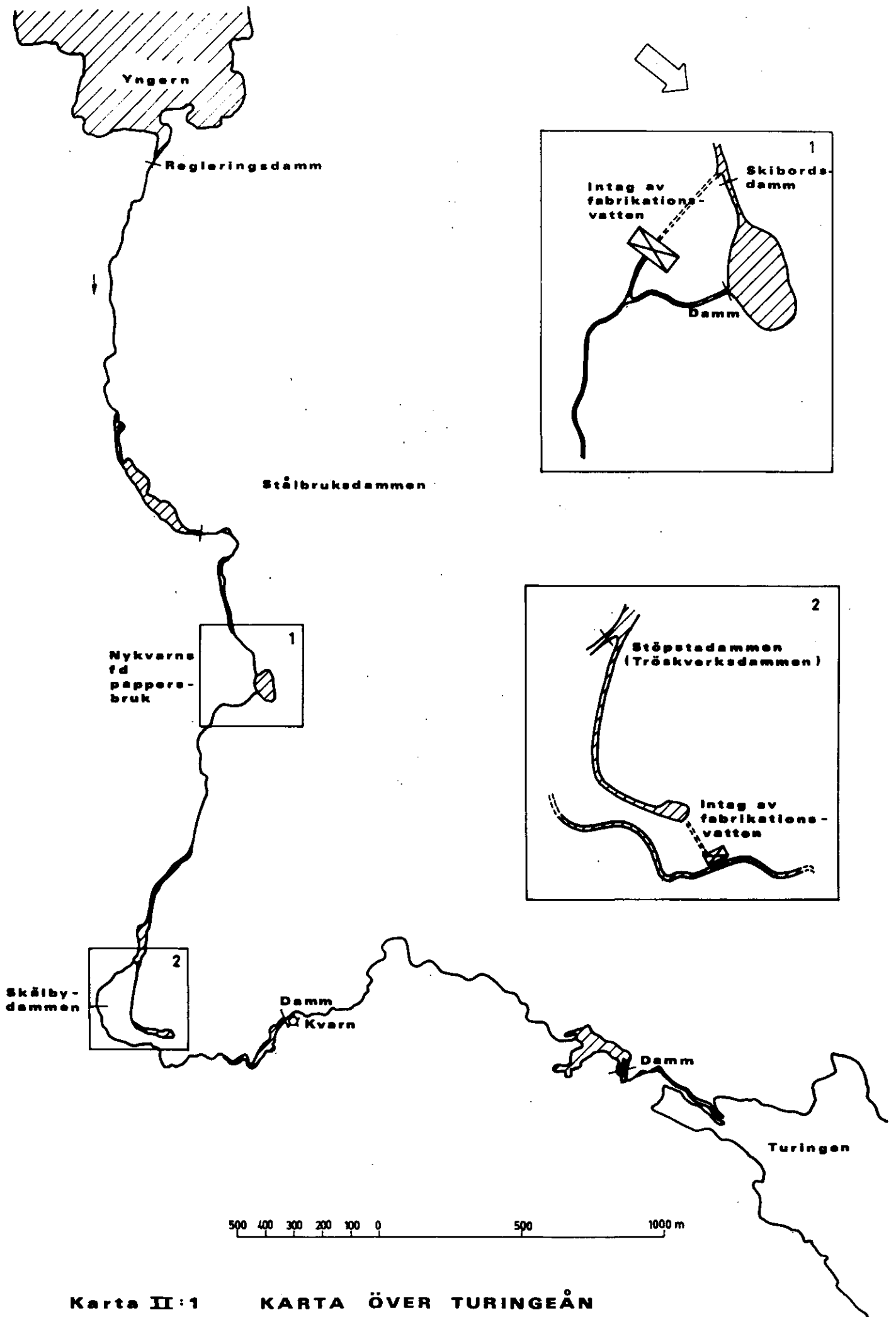
Regelbundna vattenståndsmätningar har gjorts i Yngern sedan 1800-talet. Materialet visar på en höjning av medelvattenståndet från något under +38 m under 1800-talets senare del till någon decimeter över +38 m fram till i mitten av 1900-talet. Lågvattenytan har i stort sett följt samma utveckling och torde numera ligga något under +37,80 m. Även för högvattenståndets förändring har tendensen varit densamma. Under 1940-tal tycks det ha legat några decimeter högre än "normalt" och låg då i medeltal för decenniet ungefär vid den nu gällande dämmningsgränsen.

De naturliga karaktäristiska vattenföringarna i ån vid Nykvarns fd pappersbruk ca 2 km nedströms sjön är:

Högsta högvattenföring	3	m ³ /s
Normal högvattenföring	1,5	"
Normal medelvattenföring	0,45	"
Vattenföring med 50% varaktighet	0,33	"
Vattenföring med 75% varaktighet	0,23	"
Normal lågvattenföring	0,10	"
Lägsta lågvattenföring	0,025	"

Enligt Vattendomstolens utslag 1952 skall tappningen från Yngern normalt begränsas till 0,35 m³/s vilket var ungefär lika med driftsvattenmängden vid Nykvarns fd pappersbruk. Vidare skall enligt domstolen 0,07 m³/s alltid tappas ur sjön. Denna mängd får inte överskridas när vattenståndet i Yngern är lägre än +37,80 m.

Den sk Ströpstadammen vid Övre Nyhammars vattenkraftsanläggning påverkar inte vattenståndet i Yngern. I en vattendom från 1939 (Ans D 38/1938) fastställdes dämmningshöjden till +20,37 m.

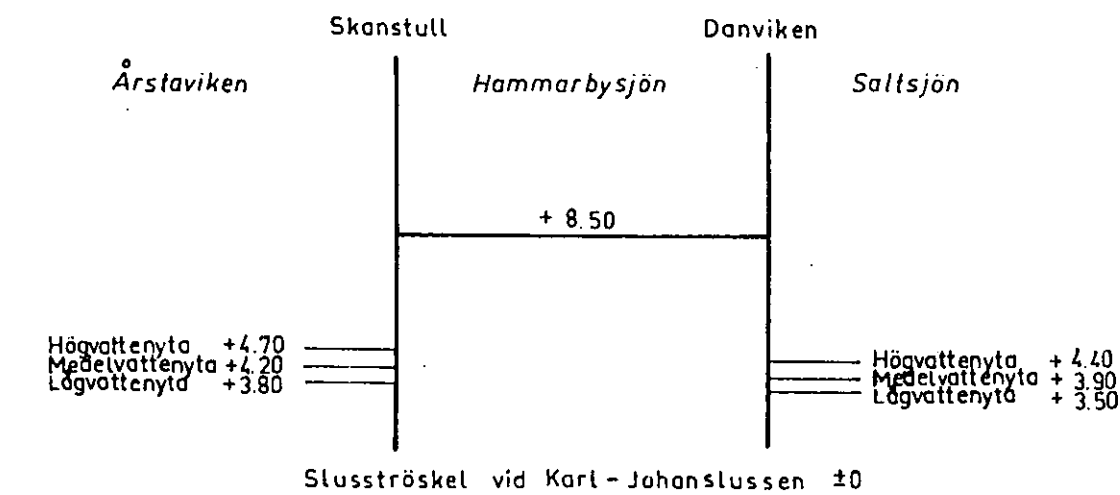
HAMMARBYSJÖN (61/62 - a)

Vattenytan i Hammarbysjön, Långsjön och Järlasjön har tidigare legat på ungefär samma nivå. Båtar seglade sträckan Barnängsbryggan i Hammarbysjön - Nackanäs i Järlasjön utan hinder fram till i början på 1900-talet.

På grund av trafiksituationen i Stockholm och den ökade sjöfarten mellan Mälaren och Saltsjön började kapaciteten vid Karl-Johanslussen bli för liten i början på 1900-talet och diskussioner om en ny förbindelse startade. Genom en resolution 1915 avgjordes saken:

Den 20 september 1915 hava Överståthållarämbetet och konungens befallningshavande i Stockholms län genom gemensam, sedemera lagkraftvunnen resolution enligt då gällande förordning om allmän farled funnit skäligt att meddela Stockholms stad tillstånd att inrätta farled ... från Saltsjön vid Danviken genom Hammarbysjön, Årstaviken och Liljeholmsviken till Mälaren med sluss vid Skanstull ...

Förhållandet innan farleden byggdes framgår av nedanstående diagram:

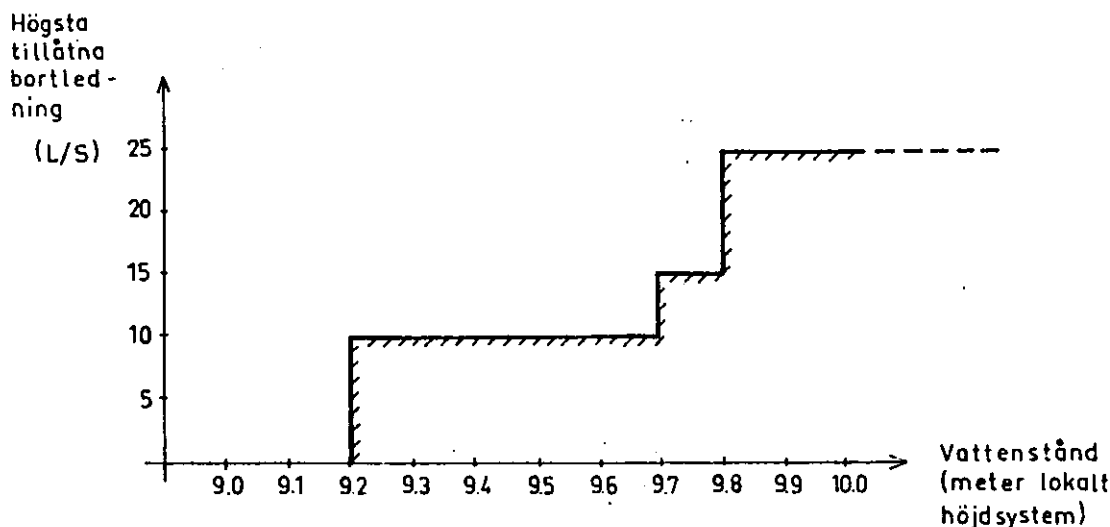
Resolutionen innebar att Hammarbysjön sänktes till Saltsjöns nivå. En damm skulle anläggas i Sicklasundet för att förhindra sänkning av Långsjön och Järlasjön. Dammströskelns höjd skulle ligga på höjden +8,37 m och vattenytan ovanför dammen skulle regleras mellan höjderna +9,11 m och +8,37 m. Det normala vattenståndet beräknades komma att ligga på +8,75 m.

KÄLLTORPSSJÖN (61/62 - 4)

Källtorpssjön avrinner västerut till Dammtorpssjön genom en ett tiotal meter lång bäck. Höjdskillnaden mellan sjöarna är endast några decimeter. I Dammtorpssjöns avlopp - Nackaan - har sedan lång tid tillbaka funnits kvarnanläggningar. Genom dammanläggningar i Nackaan kan därför, på grund av den ringa höjdskillnaden, viss uppdamning av Källtorpssjön tidigare ha ägt rum. Vid 1700-talets mitt grävdes och sprängdes den sk Stora Sågtorpsgraven upp öster om Källtorpssjön. Genom detta arbete kom ett ungefär en halv kvadratkilometer stort område som tidigare avvattnades till Länнасundet att tillföras Källtorpssjöns avrinningsområde. Sågtorpsgraven har så småningom blivit igensatt och vattnet har förhindrats att rinna mot sjön.

Genom en damm uppförd 1952 i Källtorpssjöns utlopp har sjön sedan dess reglerats. Fram till 1956 skedde regleringen av sjövardshänsyn. Detta år ansökte Järnvägsbolaget Stockholm-Saltsjöbaden om tillstånd att för Saltsjöbadens vattenförsörjning bortleda vatten ur sjön (Ans D 31/1956). I dom den 21 juni 1956 meddelade Vattendomstolen tillstånd att bortleda upp till 320 000 m³ vatten om året. Företaget skulle provisoriskt lösa Saltsjöbadens vattenförsörjning och tillståndet upphörde att gälla den 1 oktober 1958. I domen

ingick också rätt att dämna sjön upp till nivån +10,0 m (lokalt höjdsystem) och sänka vattenytan till höjden +9,2 m. Under badsäsongen är dock dämningens rätten inskränkt till +9,85 m resp. +9,5 m. För vattenbortledningen ur sjön gällde föreskrifterna enligt diagrammet:

ÖSBY TRÄSK (61/62 - 36), KVARNSJÖN (61/62 - 148) OCH LANGTRÄSK (61/62 - 146)

	Avrinningsområde km ²	Sjöareal km ²	Sjöprocent
Ösby träsk	2,5	0,22	8,8
Kvarnsjön	2,6	0,12	4,6
Långträsk	2,3	0,20	8,7

Ösby träsk torde ursprungligen haft utlopp såväl österut till Betsedeviken som västerut till Farstaviken. Sjöns ursprungliga vattenstånd har troligen sänkts vid något tillfälle. Förmodligen skedde det i samband med att en kvarn med dammbyggnad vid sjöns västra utlopp revs. När detta ägde rum har inte kunnat utrönas.

För att trygga Gustavsbergs vattenförsörjning gav Vattendomsstolen del 30 juni 1951 (Ans D 122/1950) tillstånd att bortleda vatten från Ösby träsk till Kvarnsjön. Kvarnsjön var 1951 vattentäkt för Gustavsberg. Domen innebar även att ett träsk nordväst om Ösby träsk utdikades och vattnet därifrån leddes till sjön. På detta sätt utökades Ösby träsk's avrinningsområde från 2,5 km² till 3,2 km². Avloppet från sjön västerut till Farstaviken sattes igen och en regleringsdamm anlades vid det östra utloppet. Bäckens från dammen till Betsedeträsk kulverterades. Dämningens gränserna för Ösby träsk fastställdes till +1,90 m och +1,25 m.

SMHI har beräknat den naturliga medelvattenföringen under normalår vid Ösby träsk's, Kvarnsjöns och Långträsk's utlopp till 0,015, 0,016 resp 0,014 m³/s. Under torrår var motsvarande värden 0,0062, 0,0065 resp 0,0057 m/s.

KVARNDAMMEN (61/62 - 151) OCH KOCKTORPSSJÖN (61/62 - 152)

	Kvarndammen	Kocktorpssjön
Sjöarea:	1,4	5,5 ha
Avrinningsområde:	2,0	1,0 km ²
Sjöprocent:	3,5	5,5

Kvarndammen och Kocktorpssjön är två mindre vattensamlingar i Nacka kommun. De avbördar sitt vatten till Skurusundet. I äldre tider har Kocktorpssjön haft sitt utlopp österut till Bagarsjön. I det äldre avloppet finns numera två fördämningar som hindrar vattnet att rinna österut. Vallarna kom till under 1800-talet när

ägaren till Björknäs kvarn ville utnyttja fallhöjden väster om sjön. En damm byggdes samtidigt i det nya avloppet. Från Kvarndammen har tidigare funnits två utlopp: kvarnutloppet och eknäsutloppet.

Vid kvarnutloppet låg Björknäs kvarn. Den var i drift under senare delen av 1800-talet och fram till 1915. I samband med kommunala va-arbeten 1954/55 stängdes kvarnutloppet.

I eknäsutloppet ca 45 m nedströms sjön fanns tidigare en damm. Under 1930-talet revs den och en ny damm byggdes uppströms den gamla. Bäckens kulverterades delvis under 1940-talet. Avbördningsförmågan torde då inte överstigit 100 l/s. Vid va-arbeten 1954/55 ersattes den gamla kulverten med en ny. I samband med dessa arbeten uppfördes också två utskovsdammar vid Kvarndammens utlopp. Vattnet leds genom dammarna och kulvertledningen till bäcken som mynnar i Skurusundet.

Vid Kocktorpssjön finns även en dammanläggning varifrån vattnet leds genom kulvertledning till Kvarndammen. Även dessa arbeten tillkom under 1954/55.

För att lagligförklara den av ålder utövade dämningrätten av Kvarndammen och Kocktorpssjön och godkänna anordningarna vid sjöarna togs saken upp till behandling i Vattendomstolen 1967 (AD 35/1967). I dom den 1 februari 1968 fastställdes följande regleringsbestämmelser:

För Kvarndammen sattes sänkingsgränsen till +21,70 m med undantag för perioden mellan vårfloden och 1,8 då gränsen skall vara +21,75 m. Dammen skall successivt öppnas så snart vattennivån överstiger +21,8 m. För Kocktorpssjön bestämdes dämninggränsen till +26,60 m och dammen skall successivt öppnas så fort vattenståndet tenderar att stiga över denna nivå. Den lägre regleringsgränsen, vilken inte bör underskrivas i vad på dammens skötsel beror, skall vara +26,40 m med undantag för tiden från vårfloden och fram till 1 september då den skall vara +26,50 m. Vidare fastställdes i domen att dammkrönet under lågvatten flöde inte får hållas på högre nivå än vad som svarar mot den gällande lägre regleringsgränsen.

GRÖTFATET (61/62 - 157)

Grötfatet har troligen fram till 1948 varit orörd vad gäller vattenreglering och sjösänkning. År 1947 ansökte Järnvägsbolaget Stockholm-Saltsjöbaden om att för Saltsjöbadens vattenförsörjning öka tillrinningen till Lundsjön. Detta skulle ske genom att dammar byggdes i Grötfatets och Trehörningens utlopp. Grötfatet hade sitt naturliga avlopp norrut till Lännasundet men dess vatten leds numera till Lundsjön. Vattendomstolen godkände företaget den 31 januari 1948 och fastställde dämningshöjden för Grötfatet till +26,25 m.

Den tillgängliga vattenmängden som skulle kunna avledas från Grötfatet beräknades under normalår uppgå till 170 000 m³/år och under torrår till 100 000 m³/år.

TREHÖRNINGEN (61/62 - 161)

Sjön var fram till 1948 oreglerad och har troligen inte heller utsatts för något sjösänkingsföretag.

För att trygga Saltsjöbadens vattenförsörjning ansökte Järnvägsaktiebolaget Stockholm-Saltsjöbaden hos Vattendomstolen år 1947 (Ans D 91/1947) om tillstånd att genom en damm vid Trehörningens utlopp reglera sjön samt att reglera och avleda Grötfatets vatten. Genom dessa åtgärder skulle vattenhushållningen i Lundsjön förbättras. I dom den 31 januari 1948 gav Vattendomstolen sitt tillstånd till att en damm uppfördes vid Trehörningens utlopp och dämningshöjden fastställdes till +29,50 m.

De hydrologiska uppgifterna som angetts i målet är knapphändiga. Sjöarean för Lundsjön, Dammsjön och Trehörningen anges till 0,30 km² och avrinningsområdet till 2,38 km².

Den tillgängliga vattenmängden från sjöarna beräknades under normalår till 440 000 m³/år och under torrår till 122 000 m³/år. Inräknat även Grötfatet blir vattentillgången 610 000 m³/år resp. 220 000 m³/år.

TREHÖRNINGEN (Huddinge) (62 - 28)

Sjöarea: 0,65 km²

Avrinningsområde: 20 km²

Sjöprocent: 5,1

Trehörningens vattennivå sänktes under 1880-talet. Före sänkningen varierade sjöns vattenstånd mellan höjderna +21,65 m och +22,65 m. Medelvattenståndet var +21,80 m. Sjösänkningen innebar att medelvattennivån nedbringades ca 70 cm till +21,10 m. På grund av bristfälligt underhåll kom vattenytan så småningom att höjas. Ett större rensningsföretag utfördes dock 1933. Medelvattenståndet för åren 1886-1971 har beräknats till +21,50 m.

År 1956 byggdes en dammanläggning i Trehörningens utloppsdike till Ågestasjön. Dammen, som hade utskovsluckor med tröskelhöjden +20,80 m, var 1971 förfallen och fungerade inte på avsett sätt.

Vattendomstolen lämnade den 14 januari 1971 (AD 28/1964) Huddinge kommun tillstånd att anlägga en ny damm vid Trehörningens utlopp med samma tröskelhöjd som den gamla. Regleringen skall normalt utövas så att vattenståndet hålls mellan höjderna +21,50 m och +21,60 m. Förhandstappning för vårfloden skall ske, dock lägst till höjden +21,10 m.

De karaktäristiska oreglerade vattenföringarna vid sjöns utlopp under en normal 50-årsperiod uppskattades år 1964 av SMHI till följande värden:

Högsta högvattenföring	4	m ³ /s
Normal högvattenföring	1,5	"
Normal medelvattenföring	0,13	"
Vattenföring med 50% varaktighet	0,06	"
Vattenföring med 75% varaktighet	0,03	"
Normal lågvattenföring	0,01	"
Lägsta lågvattenföring	0,00	"

ORLÅNGEN (62 - 30)

Sjöarea: 2,9 km²

Avrinningsområde: 50 km (41,8 km²)

Sjöprocent: 7,5 (9,5)

Orlången avvattnas genom ett 680 m långt dike till Ågestasjön. Nivåskillnaden är enligt topografiska kartan ca 0,8 m. Några år före 1898 gjordes enligt osäkra uppgifter ett försök att sänka sjöarna. På grund av den ringa nivåskillnaden till sjön Magelungen kunde företaget dock inte genomföras så att den vattenskadade marken kring sjöarna kunde torrläggas. Några handlingar från sänkingsföretaget har inte påträffats. År 1840 utfördes avvägningar av en del vattendrag inom Brännkyrka, Huddinge, Öster-Haninge och Tyresö socknar (Akt Brännkyrka 69, Lantmäterimyndighetens arkiv). Enligt dessa handlingar var avståndet mellan Orlången och Ågestasjön 2 150 alnar (1 280 m) och nivåskillnaden 2 fot (60 cm). Avvägningen utfördes den 7 augusti och torde därför gälla lågvattenstånden.

Dessa uppgifter tyder på att ett helt nytt utlopp från Orlången upptagits - troligen i samband med sjösänkningen på 1890-talet.

Vid Orlångens utlopp finns numera en mindre damm av enkel konstruktion. Dammens laglighet har inte prövats av Vattendomstolen och några föreskrifter för skötseln finns inte. När dammen kom till är okänt.

Efter ansökan av Huddinge kommun 1968 (AD 139/1968) beviljade Vattendomstolen den 50 oktober 1969 tillstånd att leda en del av dagvattnet från Orlångens avrinningsområde till Albysjön. Genom denna åtgärd ändrades avrinningen från 8,2 km² av Orlångens tillrinningsområde så, att när dagvattenmängden från området överstiger 60 l/s bräddas överstigande mängd till Albysjön.

Tillgängliga uppgifter om vattenföringarna vid Orslängens utlopp finns endast från tiden före ingreppet. De beräknades då till:

Högsta högvattenföring	5	m ³ /s
Normal högvattenföring	2	"
Normal medelvattenföring	0,35	"
Vattenföring med 50% varaktighet	0,20	"
Vattenföring med 75% varaktighet	0,10	"
Normal lågvattenföring	0,04	"
Lägsta lågvattenföring	0,002	"

Ändringen av avrinningsområdet torde först och främst ha påverkat högvattenföringarna.

MUSKAN (62/63 - 44)

Sjöarea: 1,5 km²

Nederbördsområde: 61 km²

Sjöprocent: 5,9

Muskan avbördar sitt vatten till Saltsjön genom Muskån-Hammerstaån. Vattenkraften i ån utnyttjades troligen redan under medeltiden. Åtminstone under vissa tidsperioder torde Muskan ha reglerats för detta ändamål. I ett syneprotokoll från 1684 omtalas att vattnet i Muskan skurit sig ut och fått ett nytt lopp omkring 80 år tidigare. Den i handlingen omnämnda dammen gick förlorad. 1694 tog vattnet på nytt en annan väg och Muskån fick en helt ny sträckning. Ösmofors och kyrkoherdens kvarnar blev utan vatten. Det är osäkert när någon ny damm uppfördes vid Muskan. Enligt ett häradsrättsprotokoll från 1851 fanns vid den tiden en hålldamm i utloppet. Den revs i samband med tillkomsten av järnvägen Stockholm-Nynäshamn år 1900. Sjön var därefter oreglerad fram till omkring 1960.

I oreglerat tillstånd har vattenstånden i Muskan beräknats till:

Högsta högvattenstånd	ca +25,7 m
Normalt högvattenstånd	+25,0 - 25,4 m
Normalt medelvattenstånd	+24,50 m
Vattenstånd med 50% varaktighet	+24,35 m
Vattenstånd med 75% varaktighet	+24,13 m
Normalt lågvattenstånd	+24,0 m
Lägsta lågvattenstånd	+23,8 - 23,9 m

De naturliga karaktäristiska vattenföringarna vid Muskans utlopp var i oreglerat tillstånd:

Högsta högvattenföring	6	m ³ /s
Normal högvattenföring	3	"
Medelvattenföring	0,4	"
Vattenföring med 50% varaktighet	0,25	"
Vattenföring med 75% varaktighet	0,12	"
Normal lågvattenföring	0,05	"
Lägsta lågvattenföring	0,01	"

Den 10 augusti 1959 meddelade Vattendomstolen Nynäshamns stad och oljeraffinaderi tillstånd att avleda vatten från Muskan till Älgviken intill en mängd av 140 l/s och i medeltal inte mer än 400 m³/h (AD 141/1952). Älgviken används av staden och raffinaderiet som vattentäkt. För att säkerställa tillgången på vatten i Muskan beviljades Nynäshamns stad i dom den 9 januari 1960 även rätt att reglera vattenståndet i sjön mellan +25,50 och +23,30 m med rätt att vid häftiga flöden höja vattenståndet till +25,70 m. I domen sägs också att en minimimängd av 50 l/s alltid skall kunna framsläppas i Muskån-Hammerstaån.

Sjöarna i Muskans tillflöde är inte reglerade. Däremot har såväl Lövsjön som Vädersjön varit utsatt för sjösänkingsföretag. Lövsjön, som ursprungligen hade en yta av omkring 1,2 km², är numera helt utdikad. I samband med Nynäshamn stads och oljeraffinaderis vattenförsörjningsföretag diskuterades även en reglering av en annan större sjö inom Muskans avrinningsområde - Grindsjön. Något beslut i frågan har dock ännu inte fattats.

Vattenkraften i Muskans avloppså har först och främst utnyttjats vid Fors ca 4 km nedströms sjön. Här bildar ån ett fall på ungefär 6 m. Kvarn- och såganläggningar har på denna plats varit i drift ända fram till mitten på 1900-talet. Omkring 1 km uppströms Fors låg Vretafors kvarn. Fallhöjden, ca 4 m, har dock inte utnyttjats under senare tid.

I Hammerstaån, som Muskån benämns längre ner, fanns i början på 1900-talet ett kraftverk som utnyttjade en fallhöjd av ca 2,3 m en kilometer från åns utflöde i Sittuviken. Ingen av dessa kvarnanläggningar torde direkt ha påverkat vattenståndet i eller avrinningen från Muskan.

VALINGE TRÄSK (62/63 - 53)

Sjöarea: 0,12 km²

Avrinningsområde: 1,4 km² (3,0 km²)

Under 1700-talet anlades en kvarn vid Valinge träsk utlopp i Saltsjön. Huruvida detta innebar att sjön uppdamades är okänt. Enligt ortsbefolkningen har sjön sänkts vid tre tillfällen med sammanlagt knappt 2 m. Några handlingar om företagen har inte påträffats.

År 1966 ansökte kronan hos Vattendomstolen om att få utnyttja Valinge träsk som vattentäkt till örlogsbasen på Muskö. I deldom den 14 maj 1966 gav Vattendomstolen kronan tillstånd att bortleda ca 180 000 m³ vatten om året från sjön, dock högst 18 000 m³/mån, samt att för detta ändamål reglera vattenståndet i sjön och utöka sjöns avrinningsområde från 1,4 km² till 3,0 km². Några regleringsbestämmelser fastställdes inte av domstolen men i ansökan angavs regleringsgränserna till (enligt Muskövarvets höjdsystem):

Dämningsgräns	+7,60 m
Sänkingsgräns	+6,50 m
Högsta högvattenstånd	+7,85 m

LANAREN (62/63 - 105)

I samband med Vattendomstolens behandling av ansökan om vattenbortledning från Måsnaren (Ans D 59/1950) lämnades även hydrologiska uppgifter om vattenföringen vid sjön Lanarens utlopp:

Högsta högvattenföring	4	m ³ /s
Normal högvattenföring	2	"
Medelvattenföring	0,35	"
Vattenföring med 50% varaktighet	0,26	"
Vattenföring med 75% varaktighet	0,15	"
Normal lågvattenföring	0,055	"
Lägsta lågvattenföring	0,012	"
Nederbördsområde	55	km ²
Sjöarea	1,0	"
Sjöprocent	13,8	%

MÅSNAREN (62/63 - 109)

Sjöarea: 4,8 km²

Avrinningsområde: 38 km²

Sjöprocent: 15,8

Vattnet från Måsnaren avrinner via Lanaren till Hallsfjärden. Vattenståndet i sjön har sedan lång tid tillbaka reglerats av en damm vid Tvetabergs såg. Från 1815 finns en överenskommelse om en övre dämningssgräns vid +27,92 m. I en konvention från 1886 tillåts dämning upp till +27,76 m. Några avtal om en nedre regleringsgräns finns inte och uppgifterna om lågvattennivån är något motsägelsefulla. För den tillämpade regleringen före 1950 har Södertälje stad angett dämningssgränsen till +27,76 och sänkningsgränsen till +27,26 m. SMHI har beräknat de olika vattenstånden till:

Högsta högvattenstånd	+28,08 m
Dämningssgräns	+27,76 m
Normalt lågvattenstånd	+27,30 m
Lägsta lågvattenstånd	+27,15 m

Enligt en tredje uppgift ligger den naturliga odämnda lågvattennivån vid +26,95 m med tillägget att den genom dämningen dock i allmänhet är högre.

Södertälje stad har i en vattendom den 7 juli 1951 (Ans D 59/1950) givits rätt att bortleda 1 000 000 m³/år (ca 50 l/s) vatten från Måsnaren för infiltration i stadens vattentäkt. I samband med detta tillstånd uppfördes en ny damm vid Tvetabergs såg med tröskeln +27,05 och med en ålyngelledare. Vattenhushållningen skulle regleras så att vid ett vattenstånd över +27,45 m i Måsnaren får dämning ske som tidigare. 40 l/s måste dock alltid släppas fram i lågvattenutskovet.

Vattenbortledningen beräknades vid normala vattenstånd inte ha någon större inverkan på vattnets nivå. Under svåra torrperioder kan emellertid sjön komma att sänkas omkring 0,2 m och under exceptionell torra 0,3 - 0,4 m.

Beräkningen av de naturliga karaktäristiska vattenföringarna i oreglerat tillstånd och utan vattenbortledning har givit följande resultat:

Högsta högvattenföring	2,6	m ³ /s
Normal högvattenföring	1,3	"
Medelvattenföring	0,25	"
Vattenföring med 50% varaktighet	0,18	"
Vattenföring med 75% varaktighet	0,10	"
Normal lågvattenföring	0,04	"
Lägsta lågvattenföring	0,008	"

KVARNSJÖN (62/63 - 127)

Avrinningsområde: 33 km²

Sjöprocent: 16,8

Vid Kallfors, ca 250 m nedströms Kvarnsjön, har en kvarn funnits sedan 1609. Nivåskillnaden mellan Kvarnsjön och ovanliggande sjöar - Vällingen och Långsjön - är obetydlig. Vid en större uppdamning vid Kallfors kommer därför även vattennivån i dessa sjöar att påverkas.

I samband med syneförrättning 1896-97 i och för sänkning av Kvarnsjön, Vällingen, Flatens Långsjön m.fl. sjöar sänktes grundstocken i Kallfordsdammen och regleringsbestämmelser fastställdes. Så snart vattnet steg över den tillåtna dämningshöjden +33,20 m skulle friluckorna öppnas. Sänkningsgränsen fastställdes till +32,30 m.

Dessa regleringsgränser fastställdes också av Vattendomstolen i en dom den 24 mars 1944. Målet gällde en tvist om vattenhushållningen för vattenverken vid Tellbo, Nykvarn och Saltå nedströms Kallforsdammen. Sedan man upphört att utnyttja vattenkraften vid dessa anläggningar började Kallforsdammen att förfalla och var 1969 i sådant skick att dammluckorna inte gick att rubba ur sitt läge.

I en ny vattendom den 5 mars 1970 (AD 34/1969) beviljade Vattendomstolen Järna kommun att bortleda högst 1 800 m³/dygn från ån omedelbart uppströms Kallforsdammen. Domen innebar också att den gamla dammen skulle rivas och ersättas av en ny. Den skulle kunna avbörda en högvattenföring om 1,5 m³/s utan att dämningensgränsen på nivån +33,20 m skulle överskridas. För att tillgodose en lågvattenföring av 20 l/s skulle en utskovsöppning på höjden +32,65 m anläggas.

I oreglerat tillstånd har de karaktäristiska vattenföringarna vid Kvarnsjöns utlopp beräknats till:

Högsta högvattenföring	1,5	m ³ /s
Normal högvattenföring	0,6	"
Normal medelvattenföring	0,2	"
Vattenföring med 50% varaktighet	0,16	"
Vattenföring med 75% varaktighet	0,08	"
Normal lågvattenföring	0,04	"
Lägsta lågvattenföring	0,00	"

RÄTTELSE AV KOMMUNGRÄNSER TILL KARTAN ÖVER SÄNKTA OCH UTDIKADE SJÖAR

Nu gällande kommungränser avviker från de på kartan angivna i följande fall:

- Södra delen av Näslandet vid Himmerfjärden har överförts från Södertälje kommun till Botkyrka.
- Ett område norr om Södertälje begränsat i väster av Mälaren och Högantorp och i öster av Ladvik och Hjalmsättra har överförts från Botkyrka kommun till Södertälje.
- Ett område av Lövsta och Riddersviks egendomar vid Hässelby har överförts från Järfälla till Stockholms kommun.
- Den östligaste delen av Spånga församling har överförts från Stockholms kommun till Sundbyberg.
- Ön Tranholmen har överförts från Lidingö kommun till Danderyd.

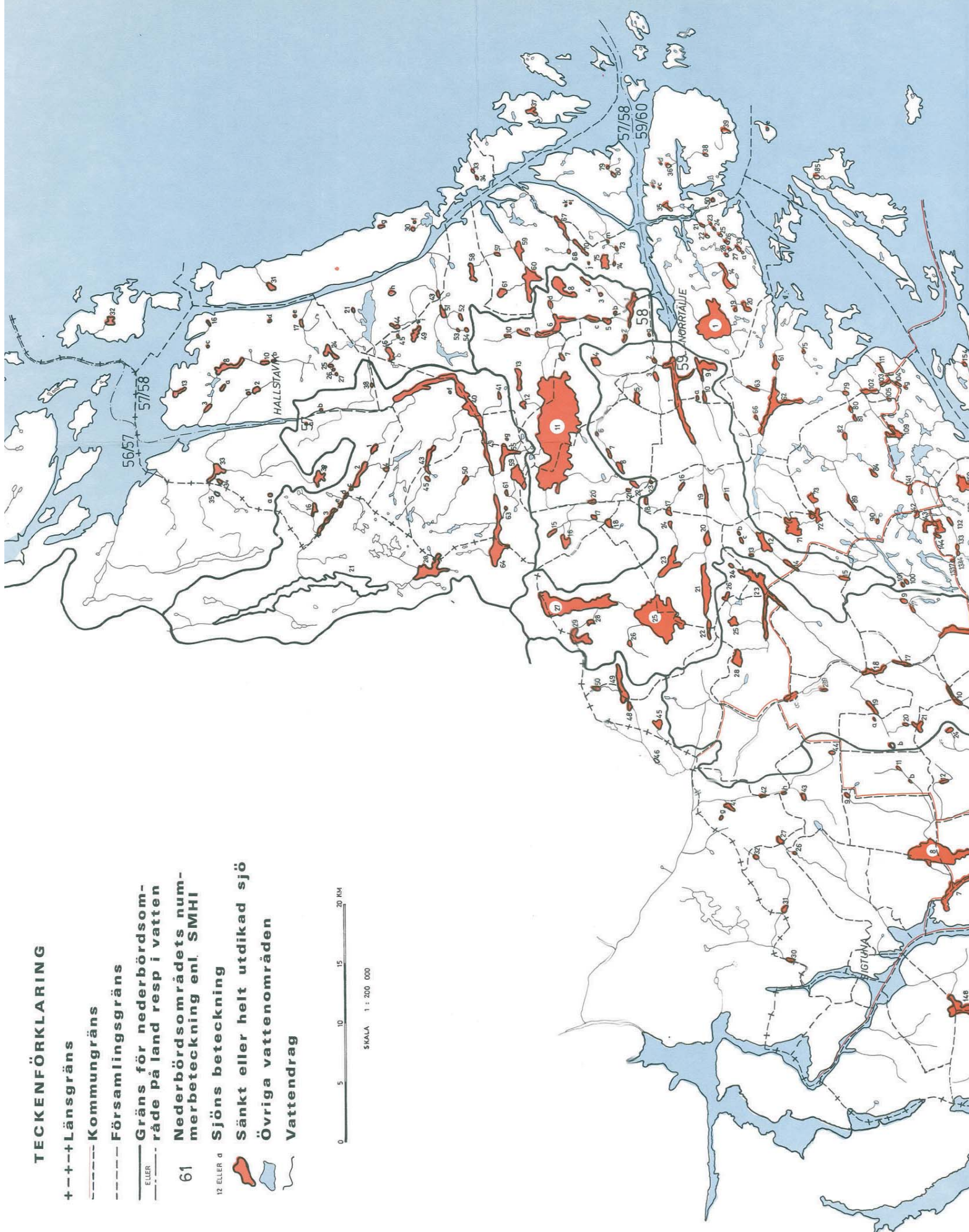
De ovan angivna ändringarna av kommungränserna har inte påverkat kommuntillhörigheten för någon av de sänkta eller utdikade sjöarna.

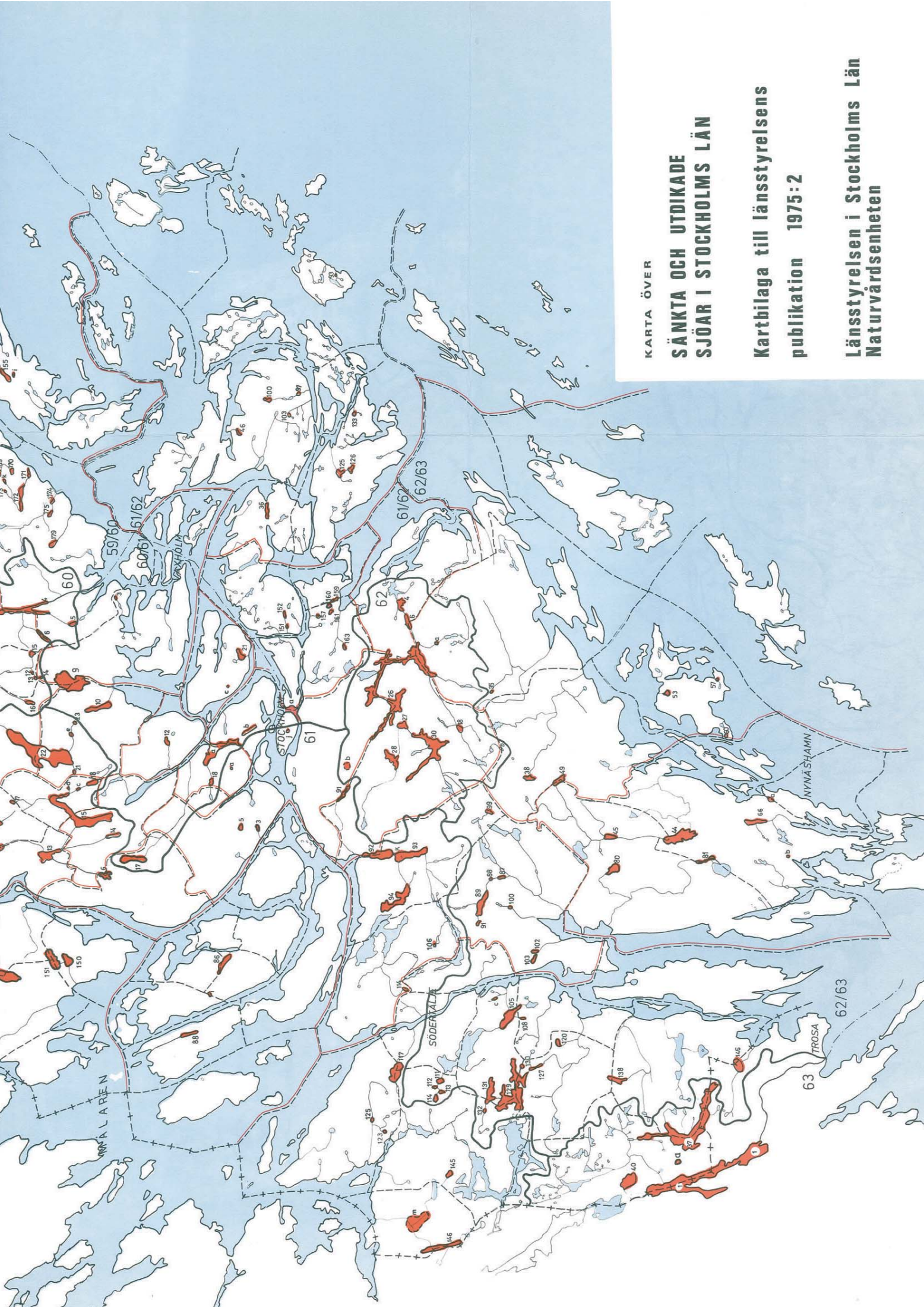
TECKENFÖRKLARING

- +--+ Länsgrens
- Kommungräns
- Forsamlingsgräns
- Gräns för nederbördsområde på land resp i vatten
- ELLER —
- 61 Nederbördsområdets nummerbeteckning enl. SMHI
- 12 ELLER a Sjöns beteckning
- Sänkt eller helt utdikad sjö
- Övriga vattenområden
- Vattendrag

SKALA 1 : 200 000

KARTA ÖVER

SÄNKTA OCH UTDIKADE SJÖAR I STOCKHOLMS LÄN

Kartbilaga till länsstyrelsens

publikation 1975:2

Länsstyrelsen i Stockholms Län
Naturvårdsenheten